

**ΕΘΝΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ
ΚΑΙ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗΣ**

ΚΓ΄ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΣΕΙΡΑ

ΤΜΗΜΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

ΤΕΛΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Θέμα:

**Ανεργία και Απασχόληση : Οι επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης και η
κινητικότητα στο χώρο εργασίας ως συντελεστής απασχόλησης**

Επιβλέπων: Παπαγεωργίου Γεώργιος

Σπουδάστρια: Βερμέζ Νικολέτα

ΑΘΗΝΑ - 2015

Περίληψη

Η παρούσα εργασία εξετάζει τις επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης των τελευταίων ετών στην Ελλάδα σε επίπεδο ανεργίας και απασχόλησης καθώς και την κινητικότητα (επαγγελματική και γεωγραφική) ως συντελεστή απασχόλησης. Για την καλύτερη προσέγγιση του θέματος αξιοποιήθηκαν και επεξεργάστηκαν στοιχεία της Ελληνικής Στατικής Αρχής (ΕΛ.ΣΤΑΤ) από το 2009 έως και το α΄ τρίμηνο του 2015 που αφορούν τόσο τα ποιοτικά χαρακτηριστικά της ανεργίας όσο και τις μεταβολές που συντελέστηκαν στους κλάδους οικονομικής δραστηριότητας.

Αναλυτικότερα, παρουσιάζονται η έννοια και τα είδη της ανεργίας καθώς και θεωρητικές προσεγγίσεις για τις αιτίες όξυνσης του φαινομένου καθώς και οι συνέπειες που αυτό επιφέρει. Εν συνεχεία, αναλύονται τα χαρακτηριστικά της ανεργίας (ανεργία ανά φύλο, ηλικιακή ομάδα, περιφέρεια και κλάδο οικονομικής δραστηριότητας) με έμφαση στα χρόνια λίγο πριν και κατά τη διάρκεια της οικονομικής ύφεσης. Παρουσιάζονται, επίσης, τα είδη της κινητικότητας και η σημασία της στους κόλπους της Ε.Ε, η ποσοτική διάσταση του φαινομένου καθώς και οι προοπτικές και τα προβλήματα που ανακύπτουν από την εφαρμογή της. Τέλος, παρέχεται μια συνοπτική θεώρηση της ανεργίας και της κινητικότητας με συμπεράσματα και προτάσεις για το ρόλο της κινητικότητας στην αύξηση της απασχόλησης.

Λέξεις- κλειδιά : ανεργία, απασχόληση, κινητικότητα, οικονομική κρίση

Abstract

This essay examines the impacts of the economic (debt) crisis on the Greek economy, in terms of unemployment and mobility (labour and geographical). For this purpose, a series of data has been employed and handled, derived from Hellenic Statistical Authority (ELSTAT), concerning both unemployment and changes in all sectors of economic activity, from 2009 to the first quarter of 2015.

More specifically, the current study presents the concepts and types of unemployment, the theoretical approaches of the phenomenon, as well as the impacts it bears on various economic measures. Furthermore, the essay analyses the characteristics of unemployment (distribution of unemployment by sex, age, region and production sectors) focusing on the years before and during the economic depression. It presents also, the types and the quantitative dimension of mobility, its importance within EU, as well as the prospects and the problems that emerge. Finally, it gives a brief overview of unemployment and mobility with conclusions and recommendations regarding the role of mobility in the increase of employment.

Key- words: unemployment, employment, mobility, economic (debt) crisis.

Πίνακας Περιεχομένων

Ευρετήριο Πινάκων και Διαγραμμάτων.....	5
Πίνακας Συντιμήσεων	6
Κεφάλαιο 1ο	7
Εισαγωγή	7
Κεφάλαιο 2ο	8
Η έννοια και τα είδη της ανεργίας	8
2.1. Η έννοια της ανεργίας	8
2.2. Τα είδη της ανεργίας	15
2.3. Η μέτρηση της ανεργίας	18
Κεφάλαιο 3ο	22
Θεωρητικές προσεγγίσεις της ανεργίας	22
3.1. Τα αίτια της ανεργίας	22
3.2. Συνέπειες της ανεργίας.....	27
Κεφάλαιο 4ο	30
Η διάρθρωση της ανεργίας στην Ελλάδα 1982-2004	30
4.1. Η ανεργία στην Ελλάδα την περίοδο 1982-1996	31
4.2. Η ανεργία στην Ελλάδα την περίοδο 1998-2000	32
4.3. Η ανεργία στην Ελλάδα την περίοδο 2001-2004	33
4.4. Η ανεργία στην Ελλάδα την περίοδο 2004-2008	37
Κεφάλαιο 5ο	48
Η εξέλιξη της ανεργίας και της απασχόλησης από το 2009 έως σήμερα	48
5.1. Η οικονομική κρίση.....	48
5.2. Η ανεργία στην Ελλάδα.....	50
5.3. Η ανεργία ανά ηλικιακή ομάδα και φύλο.....	52
5.4. Η ανεργία ανά Περιφέρεια και σε σχέση με το βαθμό αστικότητας.....	56
5.5. Οι απασχολούμενοι ανά κλάδο.....	58
5.6. Η ανεργία ανά μορφωτικό επίπεδο.....	60
Κεφάλαιο 6ο	62
Κινητικότητα και Ανεργία	62
6.1. Η έννοια της κινητικότητας.....	62

6.2. Η κινητικότητα των εργαζομένων της Ε.Ε.....	65
6.3. Ευρώπη 2020 και Κινητικότητα.....	66
6.4. Η ποσοτική διάσταση της κινητικότητας στην Ε.Ε.....	69
Κεφάλαιο 7^ο	72
Προβλήματα και Προοπτικές της Κινητικότητας...	72
7.1. Ανεπαρκής επαγγελματική κινητικότητα.....	72
7.2. Μικρή γεωγραφική κινητικότητα.....	73
7.3. Περιφερειακή Ανάπτυξη, κινητικότητα, ανεργία.....	75
Συμπεράσματα-Προτάσεις	79
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	83

Ευρετήριο Πινάκων-Διαγραμμάτων

Πίνακας 1. Είδη ανεργίας, αίτια και προϋποθέσεις.....	13
Πίνακας 2. Η ανεργία της περιόδου 1982-1996.....	28
Πίνακας 3. Ποσοστά ανεργίας κατά τρίμηνο επί του συνόλου του εργατικού δυναμικού 1998-2000.....	30
Πίνακας 4. Ποσοστά ανεργίας κατά τρίμηνο επί του συνόλου του εργατικού δυναμικού 2001-2004.....	31
Πίνακας 5. Πληθυσμός, εργατικό δυναμικό και απασχόληση (% ετήσια μεταβολή 2000-2003).....	32
Πίνακας 6. Ποσοστά ανεργία κατά τρίμηνο επί του συνόλου του εργατικού δυναμικού 2004-2008.....	37
Γράφημα 1. Ποσοστά ανεργίας Ελλάδας και Ευρωζώνης 2004-2008.....	35
Γράφημα 2. Η ανεργία ανά φύλο 2004-2008.....	39
Γράφημα 3. Η ανεργία ανά ηλικιακή ομάδα 2004-2008.....	40
Γράφημα 4. Η ανεργία σε σχέση με το βαθμό αστικότητας 2004-2008.....	41
Γραφημα 5. Η ανεργία ανά Περιφέρεια 2004-2008.....	42
Γράφημα 6. Απασχολούμενοι (%) ανά κλάδο 2004-2008.....	43
Γράφημα 7. Τριμηνιαία ανεργία 2009-2015.....	47
Γράφημα 8. Σύνδεση ανεργίας-ΑΕΠ 2009-2015.....	48
Γράφημα 9. Κατανομή ανέργων (%) ανά ηλικιακή ομάδα 2009-2015.....	49
Γράφημα 10. Κατανομή ανέργων ανά φύλο 2009-2015.....	50
Γράφημα 11. Κατανομή ανδρών ανέργων (%) ανά ηλικιακή ομάδα.....	51
Γράφημα 12. Κατανομή γυναικών ανέργων (%) ανά ηλικιακή ομάδα.....	52
Γράφημα 13. Κατανομή ανέργων (%) σε σχέση με το βαθμό αστικότητας.....	53

Γράφημα 14. Κατανομή ανέργων (%) ανά Περιφέρεια 2009-2015.....	54
Γράφημα 15. Απασχολούμενοι ανά κλάδο σε σύμπτυξη 2009-2015.....	55
Γράφημα 16. Απασχολούμενοι (%) ανά κλάδο 2009-2015	56
Γράφημα 17. Κατανομή ανέργων ανά μορφωτικό επίπεδο 2009-2014	57

Πίνακας Συντμήσεων

Συντομογραφία	Πλήρες Όνομα
ΑΔΕΔΥ	Ανώτατη Διοίκηση Ενώσεων Δημοσίων Υπαλλήλων
ΑΕΠ	Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν
ΓΣΕΕ	Γενική Συνομοσπονδία Εργατών Ελλάδος
Ε.Ε	Ευρωπαϊκή Ένωση
ΕΛ.ΣΤΑΤ.	Ελληνική Στατιστική Αρχή
ΕΟΚ	Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα
ΕΟΧ	Ευρωπαϊκός Οικονομικός Χώρος
ΕΣΑ	Ευρωπαϊκή Στρατηγική Απασχόλησης
ΙΝΕ	Ινστιτούτο Εργασίας
ΚΕΠΕ	Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών
ΟΑΕΔ	Οργανισμός Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού
ΟΝΕ	Οικονομική και Νομισματική Ένωση
ΟΟΣΑ	Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης

Κεφάλαιο 1^ο

Εισαγωγή

Η ανεργία αποτελούσε ανέκαθεν ένα από τα σημαντικότερα κοινωνικά προβλήματα της Ελλάδας αλλά και του συνόλου των χωρών της Ε.Ε. Ήδη από τις αρχές της δεκαετίας του '90 η άνοδος της ανεργίας στην Ευρώπη κατέστησε αναγκαία την εφαρμογή μια κοινής πολιτικής απασχόλησης που αποσκοπούσε στην αύξηση της απασχόλησης, στην κατάρτιση και εκπαίδευση των νέων και των εργαζομένων και στην ενίσχυση πιο ευέλικτων μορφών εργασίας έτσι ώστε αυτές να ανταποκρίνονται στις ανάγκες της αγοράς εργασίας.

Η οικονομική κρίση του 2008 κατέστησε πιο επιτακτική την ανάγκη για άμεση αντιμετώπιση του προβλήματος της ανεργίας καθώς έφερε στην επιφάνεια τα δομικά προβλήματα αλλά και τις ανισότητες των χωρών της Ευρώπης. Μία από τις λύσεις που προτάθηκαν για την καταπολέμηση της υψηλής ανεργίας ήταν αυτή της κινητικότητας των εργαζομένων (επαγγελματικής και γεωγραφικής). Η προσωρινή φύση του μέτρου της κινητικότητας καθώς και τα νομικά, κοινωνικά, οικονομικά και πολιτισμικά εμπόδια που ανακύπτουν δεν επιλύουν το πρόβλημα της χαμηλής απασχόλησης καθώς έρχονται σε αντίθεση με τα ποιοτικά και ποσοτικά χαρακτηριστικά της ανεργίας που διαφοροποιείται μεταξύ των χωρών. Συγκεκριμένα, στην περίπτωση της Ελλάδας, τα χαρακτηριστικά της ανεργίας των δεκαετιών που προηγούνται της οικονομικής κρίσης υποδηλώνουν ότι πρόκειται για διαρθρωτικού χαρακτήρα η οποία σταδιακά μετατρέπεται σε κυκλική ανεργία ως αποτέλεσμα της οικονομικής ύφεσης. Τα διαρθρωτικά προβλήματα της ελληνικής οικονομίας επιδεινώνονται και δεν μπορούν να επιλυθούν μεμονωμένα με την εφαρμογή μέτρων μακροοικονομικής πολιτικής για την αύξηση της ζήτησης ή με την εφαρμογή μέτρων που στοχεύουν στην ευελιξία της εργασίας (η κινητικότητα εντάσσεται στα μέτρα αυτά) όταν σχεδόν το σύνολο της οικονομίας βρίσκεται σε κατάσταση αδράνειας.

Αυτό που κρίνεται απαραίτητο είναι ο συνδυασμός πολιτικών που αφενός στοχεύουν στην επίλυση των διαρθρωτικών προβλημάτων της ελληνικής οικονομίας και αφετέρου αξιοποιούν την κινητικότητα ως προσωρινό μέτρο που θα συμβάλει στην ανάκαμψη της οικονομίας.

Κεφάλαιο 2ο

Η έννοια και τα είδη της Ανεργίας

2.1 Η έννοια της ανεργίας

Η κοινωνική αναγνώριση και καθιέρωση της έννοιας της ανεργίας, συνδέεται πρακτικά, με τη θέσπιση νομικών και διοικητικών διαδικασιών διαχείρισης της χειρωνακτικής εργασίας ήδη από το τέλος του προηγούμενου αιώνα και πιο συστηματικά μετά την οικονομική κρίση του 1929 και τον δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο. «Αν και ιστορικά έχουν υπάρξει πολλοί ορισμοί για την ανεργία, αυτοί εμφανίζουν δυσκολίες καθώς στηρίζονται στο συνδυασμό δύο κριτηρίων : της αντικειμενικής θέσης ότι ένα άτομο δεν κατέχει εργασία και ενός ημι-υποκειμενικού κριτηρίου συμπεριφοράς, ότι δηλαδή βρίσκεται σε αναζήτηση εργασίας».(Σκούτελης, 1996 σ. 37-38)

Ανεργία υπάρχει στην οικονομία, όταν ο παραγωγικός συντελεστής εργασίας δεν απασχολείται πλήρως. Η ανεργία μετριέται με το ποσοστό του εργατικού δυναμικού που αδυνατεί να βρει κατάλληλη απασχόληση. Ειδικότερα, άνεργοι είναι τα άτομα εκείνα που είναι διατεθειμένα να εργαστούν με την αμοιβή και γενικότερα με τις συνθήκες που ισχύουν στην αγορά για το είδος της εργασίας που προσφέρουν και δε μπορούν να βρουν απασχόληση (Αγαπητός, 2000).

Ειδικότερα, η ελληνική Έρευνα Εργατικού Δυναμικού (Ε.Ε.Δ.)¹ που διεξάγει στη χώρα μας η Ελληνική Στατιστική Αρχή (ΕΛ.ΣΤΑΤ.) θέτει συγκεκριμένα κριτήρια όσο αφορά τον ορισμό της ανεργίας. Άνεργοι ορίζονται τα άτομα ηλικίας 15 ετών και άνω, τα οποία :

- δεν εργάζονται, δηλαδή δεν εργάστηκαν ούτε μία ώρα την τελευταία ημερολογιακή εβδομάδα πριν από την ημέρα της έρευνας ούτε είχαν μία εργασία από την οποία απουσίαζαν προσωρινά λόγω ασθένειας, άδειας ταξιδιού αναψυχής, απεργίας, καιρικών συνθηκών, επισκευής μηχανημάτων ή καταστήματος,

¹ Από το 1998 η Ε.Ε.Δ διεξάγεται τρεις φορές το χρόνο

- ζητούν εργασία, είτε ως μισθωτοί, είτε για να αρχίσουν μία δική τους απασχόληση,
- είναι διαθέσιμα και μπορούν να αναλάβουν αμέσως την εργασία που τυχόν θα έβρισκαν (μέσα σε δύο εβδομάδες),
- είχαν κάνει (στη διάρκεια των τεσσάρων εβδομάδων πριν από την έρευνα) κάποιες συγκεκριμένες ενέργειες για να βρουν εργασία (π.χ. γράφτηκαν σε γραφεία Απασχόλησης του ΟΑΕΔ, απευθύνθηκαν σε εργοδότες ή σε γνωστούς τους, παρακολουθούσαν αγγελίες σε εφημερίδες).

Χρειάζεται, ωστόσο, να γίνουν κάποιες διευκρινίσεις ως προς τα παραπάνω. Όταν γίνεται αναφορά σε άτομα που αναζητούν εργασία, νοείται μόνο η αμειβόμενη εργασία. Ανεργία δε σημαίνει έλλειψη εργασίας εν γένει αλλά έλλειψη αμειβόμενης εργασίας. Το κριτήριο της άμεσης διαθεσιμότητας προς εργασία αποκλείει από τους άνεργους αυτούς που αναζητούν εργασία και παρακολουθούν προγράμματα κατάρτισης ή τις ανενεργές γυναίκες με μικρά παιδιά που δεν μπορούν να αναλάβουν μέσα σε δύο εβδομάδες αμειβόμενη εργασία. Τέλος, ο ορισμός της απασχόλησης και της ανεργίας αποκλείει από τους άνεργους πολλούς από αυτούς που αναγκάζονται να εργάζονται ευκαιριακά ή πολύ λίγες ώρες της εβδομάδα.

Συνεπάγεται, επομένως, πως η μέτρηση της ανεργίας παρουσιάζει δυσκολίες, όπως θα δούμε παρακάτω, καθώς δεν υπάρχουν αυστηρά όρια μεταξύ απασχόλησης και ανεργίας, καθώς και επίσης μεταξύ ανεργίας και ανενεργού κατάστασης².

Για λόγους οικονομικής ανάλυσης ο πληθυσμός διακρίνεται σε οικονομικά ενεργό και σε οικονομικά μη ενεργό. Ο οικονομικά ενεργός πληθυσμός αποτελεί το εργατικό δυναμικό της οικονομίας και περιλαμβάνει τα άτομα εκείνα τα οποία είναι ικανά προς εργασία και ταυτόχρονα θέλουν να εργαστούν. Τα άτομα που δεν μπορούν να εργαστούν, για παράδειγμα μικρά παιδιά, ηλικιωμένοι, ασθενείς, στρατιώτες, δεν ανήκουν στο εργατικό δυναμικό και αποτελούν τον οικονομικά μη ενεργό πληθυσμό. Με βάση τις παραπάνω διακρίσεις, **εργατικό δυναμικό** ορίζεται το σύνολο των ατόμων τα οποία μπορούν και επιθυμούν να εργαστούν, **απασχολούμενοι** θεωρούνται τα άτομα τα οποία εργάζονται, **άνεργοι** είναι τα άτομα τα οποία μπορούν και θέλουν να εργαστούν αλλά δεν βρίσκουν απασχόληση και το **μη-εργατικό δυναμικό** είναι το

² Βλ. www.panteion.gr

μέρος του ενήλικου πληθυσμού που απασχολείται με δραστηριότητες όπως τα οικιακά, οι συνταξιούχοι, άτομα που ασθενούν σοβαρά ώστε να απέχουν από την εργασία ή δεν ψάχνουν για εργασία. Το **ποσοστό ανεργίας** προκύπτει από τον αριθμό των ανέργων διαιρούμενο με το σύνολο του εργατικού δυναμικού ενώ το άθροισμα των απασχολούμενων και των ανέργων είναι ίσο με το σύνολο του εργατικού δυναμικού.

Στη διεθνή βιβλιογραφία και πρακτική συναντάται, επίσης, και όρος «αποθαρρυσμένοι εργαζόμενοι» (discouraged workers) που αναφέρεται σε πρόσωπα που επιθυμούν να δουλέψουν, αλλά δεν έχουν κάνει καμιά προσπάθεια στις τελευταίες τέσσερις εβδομάδες, είτε γιατί δεν υπάρχουν εργασίες, είτε γιατί αδυνατούν να προσληφθούν σε κάποια εργασία, εξαιτίας ενός προσωπικού παράγοντα, όπως η ηλικία, το φύλο ή η έλλειψη ειδίκευσης. Αφού οι «αποθαρρυσμένοι εργαζόμενοι» δεν έχουν προσπαθήσει συστηματικά να βρουν εργασία, υπολογίζονται σαν να βρίσκονται έξω από το εργατικό δυναμικό. Με βάση διεθνείς εκτιμήσεις, αν υπολογιστεί αυτή η κατηγορία, τότε η επίσημη καταγραφή της ανεργίας θα πρέπει να αυξηθεί κατά 1% - 1,5% περίπου (Κατσανέβας, 2001).

Συνεπώς, ανεργία καλείται το οικονομικοκοινωνικό φαινόμενο κατά το οποίο υπάρχει υπερβάλλουσα προσφορά εργασίας. Υπάρχει επομένως, διαθέσιμο και πρόθυμο εργατικό δυναμικό στην αγορά εργασίας αλλά δεν υπάρχουν οι αντίστοιχες θέσεις για να τις πληρώσει. Σε κάθε εποχή και σε κάθε κοινωνία εμφανίζεται το φαινόμενο της ανεργίας, άλλοτε σε μεγαλύτερο και άλλοτε σε μικρότερο βαθμό, κυρίως όμως πλήττει τις ευπαθείς και αδύναμες κοινωνικές ομάδες.

2.2 Τα είδη της Ανεργίας

Στην οικονομική βιβλιογραφία η ανεργία κατατάσσεται σε διάφορα είδη, καθένα από τα οποία προκαλείται από διαφορετικούς παράγοντες και κατά συνέπεια, απαιτείται και διαφορετική αντιμετώπισή τους. Στη συνέχεια παραθέτουμε τα διάφορα είδη ανεργίας, τα οποία είναι κοινώς αποδεκτά από όλες τις σχολές οικονομικής σκέψης. Τα είδη, λοιπόν, της ανεργίας είναι τα εξής:

Ανεργία τριβής. Πρόκειται για την ανεργία η οποία θεωρείται αναπόφευκτη διότι παρουσιάζεται ακόμα και όταν η αγορά εργασίας βρίσκεται σε κατάσταση πλήρους απασχόλησης. Σε κάθε οικονομία υπάρχει πάντα ένα ποσοστό ανεργίας τριβής γιατί

συνεχώς νέα άτομα εισέρχονται στην αγορά εργασίας, ενώ άλλα μετακινούνται από μια εργασία σε άλλη και μπορεί να μεσολαβήσει κάποιο χρονικό διάστημα έως ότου βρουν την κατάλληλη απασχόληση. Η ανεργία τριβής παρατηρείται όταν ένας αριθμός ατόμων αφήνει την δουλειά του οικιοθελώς (ηθελημένη ανεργία) και αναζητά άλλη, όταν εργαζόμενοι απολύονται και αναζητούν εργασία ενώ ταυτόχρονα οι επιχειρήσεις ζητούν προσωπικό (Κατσανέβας, 2001).

Οφείλεται, επομένως, στην εκούσια αλλαγή απασχόλησης του εργατικού δυναμικού. Εξαιτίας όμως της ατελούς ή αναποτελεσματικής λειτουργίας του μηχανισμού της εργασίας (ατελής πληροφόρηση και ατελής κινητικότητα της εργασίας), συνήθως απαιτείται κάποιο χρονικό διάστημα μεταξύ εγκατάλειψης μιας εργασίας και της απασχόλησης σε κάποια άλλη, ακόμη και όταν αυτή είναι διαθέσιμη. Έτσι λοιπόν, πάνω σε μόνιμη βάση, κάποιο ποσοστό εργατικού δυναμικού δεν απασχολείται εξαιτίας αυτού του λόγου, ανεξάρτητα από το στάδιο ανάπτυξης της συγκεκριμένης οικονομίας. Η ανεργία τριβής είναι αναπόφευκτο υποπροϊόν της οικονομικής δραστηριότητας και μπορεί να συνυπάρχει με κάποια άλλη ή άλλες μορφές ανεργίας, γεγονός που δυσχεραίνει την εκτίμηση του μεγέθους της. Επίσης, μπορεί να οφείλεται στη γεωγραφική απόσταση μεταξύ της περιοχής όπου υπάρχει ανεργία και αυτής όπου υπάρχουν κενές θέσεις εργασίας (Βαβούρας, 1998)

Αυτού του είδους η ανεργία πλήττει περισσότερο τους νέους, γιατί αφενός ένα μεγάλο μέρος τους είναι νεοεισερχόμενοι στην αγορά εργασίας και αφετέρου αποφασίζουν ευκολότερα να αφήσουν μια εργασία για να ψάξουν για κάποια καλύτερη. Η συμπεριφορά τους αυτή μπορεί να ερμηνευτεί από το γεγονός ότι δε βρίσκουν συχνά από την αρχή της επαγγελματικής σταδιοδρομίας τους την απασχόληση που τους ταιριάζει ή επιδιώκουν να πειραματιστούν με διάφορες εργασίες πριν κατασταλάξουν κάπου. Επιπλέον, η ανεργία τριβής πλήττει σε μεγάλο βαθμό και τις γυναίκες, αφού συνεχώς αυξάνεται ο αριθμός εκείνων που εισέρχονται ή επανεισέρχονται στην αγορά εργασίας. (Πετράκη-Κώττη Α, Κώττης Γ., 2000)

Επίσης στην κατηγορία αυτή υπάγονται άτομα τα οποία προσφέρουν τις υπηρεσίες τους μόνο κατά διαστήματα και όχι ολόκληρο το χρόνο, όπως για παράδειγμα οι φοιτητές που δουλεύουν τα καλοκαίρια προκειμένου να χρηματοδοτήσουν τις σπουδές τους. (Πουρναράκης Ε., Χαντζηκωνσταντίνου Γ., 2004)

Στην κινητικότητα μεταξύ διαφόρων θέσεων εργασίας προστίθεται και η κινητικότητα μεταξύ ανενεργού και ενεργού πληθυσμού. Όσο μεγαλύτερη είναι η κινητικότητα των

εργαζομένων τόσο μεγαλύτερος είναι ο αριθμός τους, που διέρχεται από την αγορά εργασίας προς αναζήτηση νέας και τόσο μεγαλύτερος είναι και ο αριθμός εισόδου στην ανεργία. Η ανεργία τριβής είναι συμβατή με την πλήρη απασχόληση και με συνθήκες πληθωρισμού σε μια οικονομία λόγω της αυξημένης ζήτησης. Πρόκειται για ηθελημένη ανεργία, η οποία καλυτερεύει τελικά τη θέση του ατόμου, αλλά κι εκείνη της εθνικής οικονομίας γιατί αυξάνει την παραγωγικότητα κατευθύνοντας τους εργαζομένους προς τις εργασίες για τις οποίες έχουν τα περισσότερα κίνητρα, συμβάλλοντας κατ' αυτόν τον τρόπο στην άριστη χρησιμοποίηση του συντελεστή εργασίας. Αυτή η αύξηση της παραγωγικότητας με τη σειρά της αυξάνει την προσφορά προϊόντων και υπηρεσιών μειώνοντας έτσι τις πληθωριστικές πιέσεις.

Σε αντίθεση με την διαρθρωτική ανεργία, η οποία είναι μακροχρόνιου χαρακτήρα, η ανεργία τριβής δεν συνεπάγεται ότι οι άνεργοι πρέπει να αλλάξουν επάγγελμα ή να μετακινηθούν σε άλλη περιοχή για να βρουν απασχόληση. Η διαφορά που χαρακτηρίζει την ανεργία τριβής από τα άλλα είδη ανεργίας είναι η διάρκειά της η οποία είναι βραχυχρόνια (Πετρινώτη, 1989).

Κυκλική ή κεϋνσιανή ανεργία. Η κυκλική ανεργία συνδέεται στενά με τις αυξομειώσεις του οικονομικού κύκλου, τους βραχυχρόνιους ή μακροχρόνιους. Σε περιόδους ανόδου του οικονομικού κύκλου, η ανεργία μειώνεται καθώς η επέκταση της κατανάλωσης και της παραγωγής ωθεί τις επιχειρήσεις να προσλάβουν προσωπικό με συνέπεια να μειωθεί η ανεργία.

Η κυκλική ανεργία έχει στενά συνδεθεί με την θεωρία του Keynes για τη μακροοικονομική ισορροπία στη βραχυχρόνια περίοδο. Σύμφωνα με αυτή, η ανεργία ελλειπύς ζήτησης είναι μια θεωρία ακούσιας ανεργίας και μπορεί να καταπολεμηθεί με τον κατάλληλο κρατικό παρεμβατισμό και τη χρησιμοποίηση σωστής δημοσιονομικής και νομισματικής πολιτικής.

Η κεϋνσιανή προσέγγιση πιστεύει ότι η λύση του προβλήματος βρίσκεται στο επίπεδο της συνολικής ζήτησης και αμφισβητεί τη θεώρηση ότι η υπεύθυνη για την ανεργία είναι η ανελαστικότητα των μισθών και ότι η πτώση τους αρκεί για την απορρόφηση της ανεργίας. Πάντως 1% αύξηση του ΑΕΠ είναι πιθανό να οδηγήσει σε μικρότερη μείωση της ανεργίας επειδή μέρος αυτής της αύξησης πραγματοποιείται μέσω υπερωριών των υφιστάμενων εργαζομένων και επιπλέον καθώς η ανεργία μειώνεται άτομα μη εγγεγραμμένα ως άνεργοι αρχίζουν να ψάχνουν για απασχόληση αυξάνοντας έτσι το ποσοστό ανεργίας. Επειδή αυτό το είδος της ανεργίας ακολουθεί τους

οικονομικούς κύκλους έχει αντίστροφη σχέση με τον πληθωρισμό δηλαδή όταν είναι αυξημένη, ο πληθωρισμός είναι χαμηλός και αντιθέτως.

Η κυκλική ανεργία, που αποκαλείται επίσης και «ανεργία ανεπαρκούς ζήτησης» μπορεί να παρουσιάσει μεγάλες διακυμάνσεις από χρόνο σε χρόνο ανάλογα με τις διαχρονικές διακυμάνσεις του οικονομικού κύκλου. Ειδική περίπτωση της κυκλικής ανεργίας είναι η εποχική ανεργία, η οποία συνδέεται με τις διακυμάνσεις της οικονομίας που οφείλονται στις εποχικές μεταβολές. Στην Ελλάδα η δομή της οικονομίας είναι τέτοια, ώστε να κυριαρχούν τομείς με έντονη εποχικότητα, όπως η γεωργία, η ναυτιλία, ο τουρισμός και η οικοδομή. Κατά συνέπεια, ανάλογα υψηλή είναι και η εποχική διακύμανση ενός σημαντικού μέρους της απασχόλησης και της ανεργίας. Κατά κανόνα, στην ευρύτερη θερινή περίοδο αυξάνεται η απασχόληση και πέφτει η ανεργία, ενώ συμβαίνει το αντίθετο στους χειμερινούς μήνες (Κατσανέβας, 2001).

Διαρθρωτική ανεργία. Η τεχνολογική εξέλιξη μπορεί να προκαλέσει μεταβολές στη βιομηχανία και να έχει ως συνέπεια την παρακμή κάποιων τομέων σε όφελος νέων αναπτυσσόμενων τομέων. Το ίδιο μπορεί να συμβεί και από την εμφάνιση νέων ανταγωνιστών που περιορίζουν σοβαρά τη ζήτηση εργασίας σε μια χώρα. Όποιες και να είναι τελικά οι αιτίες, οι διαρθρωτικές μεταβολές της παραγωγής προκαλούν αναπόφευκτα αύξηση της ανεργίας. Οι επιχειρήσεις σταματούν τις δραστηριότητες ή μειώνουν τον όγκο παραγωγής και κατά συνέπεια τις θέσεις εργασίας. Παράλληλα, οι προερχόμενοι άνεργοι από τους τομείς σε κρίση διαθέτουν ανεπαρκή προσόντα ακατάλληλα για τις νέες δραστηριότητες σε ανάπτυξη. Άλλοι διαρθρωτικοί παράγοντες που επιδρούν στην προσφορά και τη ζήτηση εργασίας είναι η δημογραφική σύνθεση του ενεργού πληθυσμού, οι διάφορες ρυθμίσεις και θεσμικά μέτρα που επηρεάζουν τη λειτουργία της αγοράς εργασίας και ειδικά η σχετική νομοθεσία προστασίας της εργασίας και τα συστήματα αποζημίωσης και παροχών ανεργίας. Επίσης, η υποκατάσταση εργασίας από κεφάλαιο, μπορεί να αποτελέσει πηγή διαρθρωτικής ανεργίας. Η διαρθρωτική ανεργία μπορεί να οριστεί, λοιπόν, ως η συνιστώσα της ανεργίας που δεν μειώνεται με την οικονομική ανάκαμψη και η οποία συνεπώς δεν μπορεί να επηρεαστεί κατ' ευθείαν από τη μακροοικονομική πολιτική (Σκούτελης, 1996).

Πρόκειται για ανεργία η οποία είναι αποτέλεσμα μακροχρόνιων μεταβολών και την αντιμετωπίζουν κυρίως οι νεοεισερχόμενοι, οι οποίοι δεν έχουν τις γνώσεις και δεξιότητες που ζητούν οι εργοδότες. Δηλαδή, στην περίπτωση αυτή της διαρθρωτικής

ανεργίας ενώ προσφέρονται θέσεις εργασίας, οι άνεργοι δεν έχουν τη δυνατότητα να τις καταλάβουν, είτε γιατί τα προσόντα τους δεν είναι αυτά που ζητούν οι εργοδότες, είτε γιατί οι εργοδότες βρίσκονται σε άλλη αγορά εργασίας. Το πρόβλημα της διαρθρωτικής ανεργίας διογκώνεται εξαιτίας των τεχνολογικών μεταβολών (Δεδουσόπουλος, 2000)

Χαρακτηριστικό δε της διαρθρωτικής ανεργίας είναι ότι αυτή δεν οφείλεται στην ανεπαρκή συνολική ζήτηση, αλλά στη διαρκή μεταβολή των προτύπων ζήτησης και στην αδυναμία του εργατικού δυναμικού να προσαρμόζεται σχετικά γρήγορα στη μεταβολή αυτή, στην έλλειψη δηλαδή ικανοποιητικού βαθμού επαγγελματικής και γεωγραφικής κινητικότητας του εργατικού δυναμικού. Βασική αιτία εμφάνισης της διαρθρωτικής ανεργίας θεωρούνται οι ατέλειες της αγοράς εργασίας. Είναι επομένως, εντονότερη στις αναπτυσσόμενες οικονομίες, όπου η αγορά εργασίας παρουσιάζει περισσότερες ατέλειες (Βαβούρας 1998).

Το είδος αυτό, λοιπόν, είναι συνυφασμένο με την έννοια της δυναμικής οικονομίας, η οποία προσαρμόζεται σε νέα δεδομένα τα οποία δημιουργούνται είτε από τη διαθεσιμότητα παραγωγικών συντελεστών, είτε από την εισαγωγή νέων τεχνολογικών καινοτομιών (Πουρναράκης, 1997)

Όμως, η διαρθρωτική ανεργία δεν πρέπει να συγχέεται με τη διάρθρωση της ανεργίας, δηλαδή με την κατανομή της ανεργίας μεταξύ των διακριτών ομάδων που απαρτίζουν το εργατικό δυναμικό ή με τα ξεχωριστά ποσοστά ανεργίας που αντιμετωπίζει κάθε τμήμα αυτού. Η διαρθρωτική ανεργία εμφανίζεται συγκεκριμένα όταν η διάρθρωση της προσφοράς εργασίας διαφέρει από τη διάρθρωση της ζήτησης εργασίας ως προς τις δεξιότητες του εργατικού δυναμικού, τη χωροταξική κατανομή και άλλα χαρακτηριστικά του (Δεδουσόπουλος, 2000)

Τεχνολογική ανεργία. Με τον όρο τεχνολογική ανεργία θεωρείται κάθε ανεργία η οποία οφείλεται στην άμεση αντικατάσταση της ανθρώπινης εργασίας από μηχανές. Προκαλείται δηλαδή από την αλλαγή των τεχνικών μεθόδων της παραγωγής οι οποίες οδηγούν στην υποκατάσταση της ανθρώπινης εργασίας από σύγχρονα μηχανήματα στο βαθμό που η χρησιμοποίησή τους μειώνει το κόστος παραγωγής και έτσι καθίσταται πιο συμφέρουσα από τη χρήση ανθρώπινων πόρων. Ο αριθμός των εξειδικευμένων τεχνικών και των χειριστών που θα κληθούν να λειτουργήσουν και να συντηρήσουν τις μηχανές, τους ηλεκτρονικούς υπολογιστές και τα ρομπότ είναι πολύ μικρότερος από τον αριθμό των εργαζόμενων που χάνει τελικά τη χειρωνακτική εργασία του. Κατά κανόνα, ο τεχνολογικός εκσυγχρονισμός εξοικονομεί εργασία από τη στιγμή που η

παραγωγή των ίδιων προϊόντων απαιτούν λιγότερο εργατικό δυναμικό (Δεδουσόπουλος, 2000).

Τα κυριότερα εννοιολογικά προβλήματα της τεχνολογικής ανεργίας στα εξής:

- Μολονότι η τεχνολογική μεταβολή αναφέρεται συνήθως στην εισαγωγή νέων μηχανημάτων, αρκετοί οικονομολόγοι συμπεριλαμβάνουν στην έννοιά της και αλλαγές στη δομή της οικονομικής δραστηριότητας γενικότερα.
- Η τεχνολογική ανεργία δεν προκαλείται κάθε φορά που ανακαλύπτεται και χρησιμοποιείται μια νέα μηχανή στην παραγωγική διαδικασία αλλά όταν αυτή εφαρμοστεί σε μεγάλη κλίμακα και δράσει διαβρωτικά στον εργασιακό τομέα.
- Η προαναφερθείσα καινοτομία πρέπει εκτός από ευρέως, να εφαρμοστεί και ταχύτατα, ούτως ώστε να μην υπάρχουν περιθώρια προσαρμογής στα νέα δεδομένα.

Το σύνολο των οικονομολόγων θεωρεί πως η τεχνολογική ανεργία δεν υπάρχει σε μια καθαρή μορφή αλλά συνοδεύει ή συνοδεύεται από άλλες μορφές ανεργίας όπως την κυκλική, τη διαρθρωτική ή την ανεργία ως αποτέλεσμα των μικρών ρυθμών μεγέθυνσης. Εξάλλου, η τεχνολογική ανεργία εξαρτάται από τους παράγοντες που προσδιορίζουν τους ρυθμούς και το εύρος της τεχνολογικής μεταβολής. Θα πρέπει επίσης να διευκρινιστεί πως το πρόβλημα της τεχνολογικής ανεργίας δεν προκύπτει από την τεχνολογία αυτή καθαυτή, αλλά από τον τρόπο χρησιμοποίησής της (Δεδουσόπουλος, 2000).

Εποχιακή ανεργία. Είναι εκείνη που οφείλεται στο χαμηλότερο επίπεδο οικονομικής δραστηριότητας που συμβαίνει σε ορισμένους κλάδους της οικονομίας συγκεκριμένες εποχές του χρόνου (Δεδουσόπουλος, 2000). Οι διακυμάνσεις αυτές δεν έχουν σχέση με τον οικονομικό κλάδο αλλά εμφανίζονται συστηματικά κάθε χρόνο ανάλογα με την εποχή, άρα και είναι προβλέψιμες (Πετρινώτη, 1989). Χαρακτηριστικό της εποχιακής ανεργίας είναι ότι επαναλαμβάνεται κάθε χρόνο και είναι προσωρινή και μικρής σχετικά διάρκειας. Ωστόσο η εποχική ανεργία δεν θεωρείται σοβαρό οικονομικό πρόβλημα γιατί μπορεί να αντιμετωπιστεί με την εύρεση συμπληρωματικής απασχόλησης ώστε να μην μένουν άνεργοι για μεγάλη περίοδο (Πετράκη-Κώττη Α., Κώττης Γ., 2000).

Σε ορισμένες περιπτώσεις, όμως, που το εποχιακό εργατικό δυναμικό δεν επαρκεί για την εκτέλεση αυτών των εργασιών, τότε οι εποχιακά εργαζόμενοι έχουν μεγαλύτερες αποδοχές τους μήνες που απασχολούνται ώστε να καλύπτονται εισοδηματικά κατά την

περίοδο της εποχικής ανεργίας. Αυτό συμβαίνει για παράδειγμα σε ορισμένες τουριστικές ασχολίες.

Ηθελημένη ή εκούσια ανεργία. Ένας άνεργος είναι εκούσια άνεργος όταν, ενώ του έχει προσφερθεί μια εργασία που μπορεί να αναλάβει, συνεχίζει να ψάχνει για μια καλύτερη δουλειά με υψηλότερο μισθό, χωρίς να αποδεχτεί την προσφορά που του έγινε. Ωστόσο, η κλασσική άποψη για την ανεργία, θεωρεί την ανεργία ως ηθελημένη, ενώ σύγχρονες θεωρήσεις επανέφεραν τη δεκαετία του 1970, κυρίως με τον οικονομολόγο E.S Phelps, την κλασσική άποψη που ήθελε την ανεργία ακούσια (Δεδουσόπουλος, 2000).

Αθέλγητη ή ακούσια ανεργία. Ένας άνεργος είναι ακούσια άνεργος, όταν θα ήταν πρόθυμος να εργαστεί σε μια εργασία για την οποία έχει τα κατάλληλα προσόντα και με τον τρέχοντα μισθό ή και με χαμηλότερο, αλλά δε μπορεί να βρει μια τέτοια δουλειά. Η αθέλγητη, συνεπώς, ανεργία αναφέρεται στον άνθρωπο εκείνο που επιθυμεί να δουλέψει αλλά η προσπάθειά του να βρει εργασία δεν έχει αποτέλεσμα. Σε σημαντικό βαθμό η ανεργία αυτής της μορφής έχει ταυτιστεί με την ανεργία εξαιτίας ελλειπών συνολικής ζήτησης για προϊόντα (Δεδουσόπουλος, 2000).

Πίνακας 1: Είδη ανεργίας, αίτια και προϋποθέσεις τους

ΕΙΔΟΣ ΑΝΕΡΓΙΑΣ	ΑΙΤΙΑ	ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ
ΑΝΕΡΓΙΑ ΤΡΙΒΗΣ	Αναζήτηση εργασίας. Ατελής πληροφόρηση	Ύπαρξη κενών θέσεων εργασίας
ΔΙΑΡΘΡΩΤΙΚΗ (1)	Διαρθρωτικές αλλαγές στο παραγωγικό σύστημα	Ύπαρξη κενών θέσεων εργασίας
ΔΙΑΡΘΡΩΤΙΚΗ (2)	Ατέλειες λειτουργίας αγοράς εργασίας	Έλλειψη θέσεων εργασίας
ΚΥΚΛΙΚΗ	Ελλιπής ζήτηση κατά τις καθοδικές φάσεις του οικονομικού κύκλου	Έλλειψη θέσεων εργασίας

ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΗ	Υποκατάσταση της ανθρώπινης εργασίας από μηχανές	Ο ρυθμός μεγέθυνσης του προϊόντος της οικονομίας είναι χαμηλότερος του ρυθμού αύξησης της παραγωγικότητας της εργασίας.
--------------------	--	---

ΠΗΓΗ : Δεδουσόπουλος, *Η κρίση στην αγορά εργασίας*, Αθήνα, 2000

Συχνά στη βιβλιογραφία συναντώνται έννοιες συναφής προς την ανεργία και την απασχόληση. Η πιο συχνή είναι αυτή της **υποαπασχόλησης**, που σημαίνει ότι ένα άτομο, παρ' όλο που μπορεί και επιθυμεί να απασχολείται πλήρως με το ισχύον ωράριο της εβδομαδιαίας εργασίας, στην πραγματικότητα απασχολείται λιγότερες ώρες. Η περίπτωση αυτή αφορά ιδιαίτερα τους αγρότες, τους αυτοαπασχολούμενους ή τους ελεύθερους επαγγελματίες (Κατσανέβας, 2001)

Ένας άλλος όρος που χρησιμοποιείται είναι αυτός της **αστικής ανεργίας**, η οποία αναφέρεται στον αριθμό και στα ποσοστά των άνεργων αποκλειστικά στις αστικές περιοχές. Η μερική απασχόληση, σύμφωνα με το Διεθνές Γραφείο Εργασίας (International Labour Office; ILO, 2010), αφορά κάθε επαγγελματική δραστηριότητα που παρέχεται σε τακτική και εθελοντική βάση για ορισμένο αριθμό ωρών ανά ημέρα ή ανά εβδομάδα, αριθμός που είναι σημαντικά χαμηλότερος από τον κανονικό εργάσιμο χρόνο (Τζεκίνης Χ., Κουτρούκης Θ., 1994).

Συχνά εμφανίζεται ακόμη η έννοια της **ετεροαπασχόλησης**, που αναφέρεται σε άτομα τα οποία, ενώ απέκτησαν μια συγκεκριμένη εκπαίδευση, απασχολούνται σε διαφορετικό κλάδο. Το φαινόμενο αυτό παρουσιάζει ιδιαίτερη οξύτητα σε χώρες όπως η Ελλάδα, όπου υπάρχει έντονη ανισορροπία ανάμεσα στη ζήτηση και την προσφορά ειδικοτήτων εξ αιτίας της αδυναμίας των εκροών του εκπαιδευτικού συστήματος να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις και τις προοπτικές της αγοράς εργασίας. Έτσι, ενώ σε ορισμένα επαγγέλματα και ειδικότητες υπάρχει υπερπροσφορά εργασίας που δεν καλύπτεται από τη ζήτηση, το αντίθετο συμβαίνει σε άλλες περιπτώσεις. Το φαινόμενο αυτό συνδέεται και με τη διαρθρωτική ανεργία.

Γνωστή είναι και η έννοια **πολυαπασχόληση**, ο οποίος σημαίνει ότι ένας εργαζόμενος απασχολείται ταυτόχρονα και σε δεύτερη ή σε περισσότερες εκτός της κύριας εργασίες. Εκτιμάται ότι 15-20% των απασχολούμενων εμπίπτει σ' αυτή την

κατηγορία. Η ίδια περίπτωση αφορά κυρίως τους εργαζόμενους σε εποχικά επαγγέλματα όπως ο τουρισμός, η γεωργία, η οικοδομή, που στην Ελλάδα έχουν αυξημένη παρουσία, καθώς και στον ευρύτερο δημόσιο τομέα (Κατσανέβας, 2001).

Τέλος, συχνή αναφορά γίνεται επίσης και στην **ανεργία μακράς διάρκειας** που αναφέρεται στους εργαζόμενους οι οποίοι δυσκολεύονται να βρουν εργασία και βρίσκονται εκτός απασχόλησης για μεγάλα χρονικά διαστήματα. Αυτό αφορά ιδιαίτερα τους νέους, τις γυναίκες, τα άτομα με ειδικές ανάγκες, τους ανειδίκευτους και τους ηλικιωμένους εργαζόμενους που έχουν χάσει προηγούμενη εργασία τους. Οι παραπάνω κατηγορίες εργαζομένων είναι οι πρώτες που πλήττονται από την ανεργία, ενώ βρίσκουν σοβαρά εμπόδια για την επαγγελματική τους αποκατάσταση. Οι άνεργοι μακράς διάρκειας μπορεί, μετά από ιδιαίτερα παρατεταμένα διαστήματα εκτός απασχόλησης, να υπαχθούν τελικά στην κατηγορία των αποθαρρυσμένων εργαζομένων, οι οποίοι δεν συνυπολογίζονται πλέον ότι μετέχουν στο εργατικό δυναμικό (Κατσανέβας, 2001).

Κλείνοντας, θα πρέπει να αναφέρουμε πως η 13η Συνδιάσκεψη των Στατιστικολόγων της Εργασίας ταξινόμησε το 1982 την ανεργία στις εξής κατηγορίες με κριτήριο τη διάρκειά της:

- 1. Βραχυχρόνια ανεργία:** που διαρκεί έως 6 μήνες.
- 2. Ανεργία μέσης διάρκειας:** που διαρκεί από 6 έως 12 μήνες.
- 3. Μακροχρόνια ή χρόνια ανεργία:** που διαρκεί από 12 μήνες και άνω.
- 4. Μεγάλη ή μακροχρόνια ανεργία:** που διαρκεί πάνω από 24 μήνες.

Αυτό που πρέπει να επισημανθεί είναι ότι όσο μεγαλύτερο είναι το χρονικό διάστημα κατά το οποίο παραμένει κάποιος άνεργος, τόσο δυσκολότερη καθίσταται και η επαγγελματική του αποκατάσταση. Αυτό συμβαίνει γιατί αφενός χάνει τις δεξιότητές του και τη διάθεση για εργασία και αφετέρου γιατί οι εργοδότες δείχνουν επιφυλακτικότητα και απροθυμία να προβούν σε πρόσληψη μακροχρόνια ανέργων (Δεδουσόπουλος, 2000).

2.3 Η Μέτρηση της Ανεργίας

« Το ποσοστό ανεργίας και ο ακριβής προσδιορισμός του αριθμού ανέργων στην Ελλάδα, έχει γίνει αντικείμενο πολλών συζητήσεων, αντιφατικών απόψεων, αλλά και θέμα πολιτικής αντιπαράθεσης. Από παλαιότερα υπήρχε σοβαρή σύγχυση για το όλο πρόβλημα, που οφείλεται σε ένα βαθμό, στις ιδιαιτερότητες της ελληνικής οικονομίας και στην αρκετά διαφοροποιημένη, από ότι σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες, δομή της απασχόλησης.

Το κύριο πρόβλημα εστιάζεται στο μεγάλο αριθμό των αυτοαπασχολουμένων (κυρίως αγροτών αλλά και ελεύθερων επαγγελματιών, εμπόρων κ.λπ.), για τους οποίους δεν είναι στατιστικά εύκολο να προσδιοριστεί πότε είναι άνεργοι και πότε όχι. Η δυσκολία, δηλαδή, βρίσκεται στο ότι δεν υπάρχει αποδεκτός επιστημονικός ορισμός για την κατάσταση ανεργίας του γιατρού, του δικηγόρου, του αγρότη, των ελεύθερων επαγγελματιών ή αυτοαπασχολουμένων που δεν εργάζονται με σχέση εξαρτημένης εργασίας.

Ομοίως η αυξημένη παρουσία στην ελληνική οικονομία ορισμένων κλάδων με έντονες εποχικές διακυμάνσεις, όπως η γεωργία, ο τουρισμός, η οικοδομή, καθώς και η εκτεταμένη παραοικονομία, συνιστούν συναφή προβλήματα της απασχόλησης αλλά και των στατιστικών ανεργίας. Όταν γίνεται μια στατιστική δειγματοληψία για τον προσδιορισμό των ανέργων, ευνόητο είναι ότι έχει μεγάλη σημασία η εποχική συγκυρία, μια και συνήθως, κυρίως τους καλοκαιρινούς μήνες, παρατηρείται αύξηση των ευκαιριών απασχόλησης, ενώ το αντίθετο συμβαίνει το χειμώνα» (Κατσανέβας 2001 σ. 248-250).

Επιπλέον, η ύπαρξη δραστηριοτήτων, που διαφεύγουν των επισήμων κανονισμών και εγγραφών, αποτελεί κοινό χαρακτηριστικό όλων των κοινωνικών συστημάτων. Φαίνεται ότι στην περίπτωση των βιομηχανικών κοινωνιών, η κρίση ευνόησε την ανάπτυξη της και της παράνομης εργασίας. Η παράνομη εργασία εντάσσεται στον ενεργό πληθυσμό, στην πράξη όμως τοποθετείται στους άνεργους ή το μη ενεργό πληθυσμό ανάλογα με τους κανονισμούς της χώρας. Όλες οι ρυθμίσεις ή οι κανονισμοί εμπεριέχουν την εξαπάτηση και το πρόβλημα είναι να υπολογιστεί ο βαθμός της.

Ωστόσο οι ειδικοί έχουν συμφωνήσει ότι το ποσοστό ανεργίας μιας οικονομίας προκύπτει από τη διαίρεση της ανεργίας προς το εργατικό δυναμικό, δηλαδή από το

ποσοστό του εργατικού δυναμικού που είναι αναπασχόλητο. Ως εργατικό δυναμικό μιας χώρας ορίζεται το σύνολο των ατόμων που ήδη απασχολούνται και των ατόμων που ζητούν ενεργά να απασχοληθούν (Πουρναράκης, 1997).

Έτσι προκύπτει ότι οι άνεργοι προσδιορίζονται σύμφωνα με τη σχέση:

$$\text{Άνεργοι} = \text{Εργατικό δυναμικό} - \text{Απασχολούμενοι}$$

Εδώ θα πρέπει να τονιστεί, όπως έχει ήδη αναφερθεί παραπάνω, ότι η ανεργία δεν αποτελεί έλλειψη εργασίας γενικά αλλά έλλειψη αμειβόμενης εργασίας. Για το λόγο αυτό διαφέρουν και οι άνεργοι από τους άεργους οι οποίοι είτε δεν έχουν αναζητήσει ποτέ εργασία, είτε έχουν παραιτηθεί από την αναζήτηση» (Πετρινώτη 1989 σσ. 277).

Έτσι λοιπόν το ποσοστό ανεργίας εξαρτάται όχι μόνο από τον αριθμό των ανέργων, αλλά και από το μέγεθος του εργατικού δυναμικού και υπολογίζεται ως εξής:

$$\text{ποσοστό ανεργίας} = \frac{\text{άνεργοι} * 100}{\text{εργατικό δυναμικό}}$$

Βέβαια, ο ακριβής προσδιορισμός του ποσοστού ανεργίας είναι δύσκολος και το ύψος του συνήθως υποτιμάται καθώς υπάρχει κρυμμένη ανεργία (αγρότες, αυτοαπασχολούμενοι, οικογενειακές επιχειρήσεις) και επικρατεί η υπόθεση του αποθαρρυσμένου δυνάμει εργαζόμενου (πολλοί έχουν απογοητευτεί και δε δηλώνουν ότι ψάχνουν για δουλειά). Έτσι, μπορεί να σημειωθεί αύξηση της απασχόλησης χωρίς αντίστοιχη μείωση της ανεργίας. Ποσοστό ανεργίας άνω του 3% είναι ανησυχητικό σημάδι, με ποικίλες κοινωνικές και οικονομικές αρνητικές επιπτώσεις, γιατί παράγεται λιγότερο από το μέγιστο δυνατό και υπάρχει απώλεια προϊόντος-εισοδήματος με αποτέλεσμα την υποκατανάλωση – υποεπένδυση. Το κοινωνικό αυτό κόστος συνεπάγεται υποβάθμιση του βιοτικού επιπέδου και της παραγωγικής ικανότητας ολόκληρης της χώρας (Αγαπητός, 2008).

Εκτός από τον παραπάνω τύπο μέτρησης της ανεργίας, υπάρχουν και άλλοι δύο τρόποι μέτρησής της που χρησιμοποιούνται ευρέως από τις περισσότερες χώρες:

- Οι έρευνες δημοσκόπησης του πληθυσμού.

- Η εγγραφή των αιτούντων εργασίας από τους υπεύθυνους οργανισμούς.

Όσον αφορά τους εγγεγραμμένους ανέργους στα γραφεία του ΟΑΕΔ, επίσης γεννιέται το ερώτημα για το ποιος αριθμός θα υπολογιστεί ως ετήσιος αριθμός ανέργων: ο μέσος μηνιαίος αριθμός ανέργων ή το σύνολο των ατόμων που γράφηκαν ως άνεργοι στα μητρώα του ΟΑΕΔ. Γεγονός είναι, πάντως, πως, εξαιτίας της ιδιαιτερότητας στη δομή της ελληνικής οικονομίας, κυρίαρχο πρόβλημα για τη χώρα μας είναι, εκτός από την ανοιχτή ανεργία, η υποαπασχόληση, η ετεροαπασχόληση και η εποχική ανεργία. Αλλά η σύγχυση γύρω από τις στατιστικές ανεργίας οφειλόταν στο παρελθόν και σε άλλα αίτια: στην ηθελημένη ανεπάρκεια των στατιστικών ανεργίας και ίσως στην πολιτική σκοπιμότητα που στόχευε στην απόκρυψη των πραγματικών διαστάσεων του προβλήματος (Κατσανέβας, 2001).

Βέβαια τώρα πια οι εγγραφές είναι πλέον λεπτομερείς και συχνές, αλλά παρουσιάζουν το μεγάλο μειονέκτημα να αντανakλούν τις συνθήκες λειτουργίας του οργανισμού αλλά και τις συμπεριφορές των ανέργων έναντι της εγγραφής. Και φυσικά κατά καιρούς, ακόμα και σήμερα, δημιουργούνται αμφιβολίες ως προς την εγκυρότητα και την τιμιότητα των στατιστικών που αναφέρονται στην ανεργία. Οι ανακρίβειες αυτές είναι αποτέλεσμα των ατελειών των μεθόδων μέτρησης και των αβεβαιοτήτων των ορισμών, πράγμα που οδηγούν αρκετές φορές την κεντρική διοίκηση της πολιτικής εξουσίας στην αποσιώπηση του πραγματικού ποσοστού της ανεργίας. Στις περισσότερες χώρες οι στατιστικές υπηρεσίες υπολογίζουν τα ποσοστά ανεργίας μηνιαίως βασιζόμενες σε αντιπροσωπευτική δειγματοληψία ενός αριθμού νοικοκυριών. Τα αποτελέσματα γενικεύονται εν συνέχεια με ολόκληρο το εργατικό δυναμικό και έτσι υπολογίζεται ένα ποσοστό ανεργίας για την οικονομία.

Εν κατακλείδι, οι αντιθέσεις και οι αβεβαιότητες στη μέτρηση της ανεργίας δεν αντανakλούν τις μεθοδολογικές ατέλειες μέτρησης ή την πολιτική βούληση εξαπάτησης. Η κύρια δυσκολία έγκειται στο εύρος των κατηγοριών που ξεφεύγουν από μια ξεκάθαρη οριοθέτηση του πληθυσμού μεταξύ ανεργίας, ενεργού και μη ενεργού πληθυσμού.

Κεφάλαιο 3ο

Θεωρητικές προσεγγίσεις της ανεργίας

3.1 Τα αίτια της Ανεργίας

Δημογραφικές εξελίξεις

Σύμφωνα με τον Σκούτελη (1996) η ανεργία θεωρήθηκε ως το αποτέλεσμα έλευσης στην αγορά εργασίας ενός αυξανόμενου ενεργού πληθυσμού ηλικίας 15-65 ετών. Η εξέλιξη αυτού του πληθυσμού εξαρτάται αφενός από τη φυσιολογική αύξηση του γενικού πληθυσμού και αφετέρου από το μεταναστευτικό κίνημα ειδικά από την επίδραση του λεγόμενου baby boom, μετά τον πόλεμο, την αύξηση των μεταναστών, αλλά και από την επίδραση στην αγορά εργασίας της συμπεριφοράς ορισμένων κατηγοριών πληθυσμού: γυναίκες, νέοι, ηλικιωμένοι εργαζόμενοι.

Η κλασική δημογραφική μετάβαση για την Ελλάδα, όπως και για όλες τις ευρωπαϊκές χώρες, ξεκίνησε με την ξαφνική πτωτική πορεία της θνησιμότητας στις αρχές του 19^{ου} αιώνα και, ακολούθως, την πτωτική τάση της γονιμότητας τη δεκαετία του 1980 (Μπαλούρδος, 1997). Αναλυτικότερα, από το 1920 και μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του 1930 σημειώνεται πτωτική τάση όσον αφορά τη γονιμότητα στην Ελλάδα, όπως άλλωστε συνέβη και σε πολλές ευρωπαϊκές χώρες. Εν συνεχεία, αρχίζει μια αυξητική πορεία στα επίπεδα γονιμότητας μεταξύ 1934-1939. Ο Β΄ Παγκόσμιος πόλεμος ανακόπτει αυτή την πορεία, η οποία κάνει την επανεμφάνισή της μετά το τέλος του πολέμου. Κατά τη μεταπολεμική περίοδο, η εξέλιξη της γονιμότητας χαρακτηρίστηκε από μια σχετική σταθερότητα των ετήσιων δεικτών την περίοδο 1950-1980, η οποία συνοδεύτηκε από μια συνεχή και ιδιαίτερα σημαντική πτώση τη δεκαετία 1980-2000 (Κοτζαμάνης 1996, 1997, 2000, 2004, Μπάγκαβος, 2003).

Παράλληλα, το φαινόμενο της μετανάστευσης αποτέλεσε μια σημαντική παράμετρο της αύξησης του ελληνικού πληθυσμού. Μέχρι το 1975, η Ελλάδα αποτελούσε κυρίως χώρα αποστολής μεταναστών, γεγονός που επηρέασε αρνητικά τη φυσική αύξηση του πληθυσμού, αφού οι μετανάστες ήταν στην πλειοψηφία τους άτομα νεαρής ηλικίας. Στη συνέχεια, όμως, η Ελλάδα μετατρέπεται από χώρα εκροής σε χώρα εισροής μεταναστών. Αυτή η μεταβολή πρωτοεμφανίζεται στο β΄ μισό της δεκαετίας του 1970, συνεχίζεται στη δεκαετία του 1980 και εντείνεται στη διάρκεια της τελευταίας δεκαετίας του 20^{ου} αιώνα.

Η γήρανση από άποψη ηλικιακής δομής, η στασιμότητα και η συρρίκνωση του μεγέθους του πληθυσμού σε συνδυασμό με την εισροή μεταναστών που αυξάνουν το ποσοστό συμμετοχής στην αγορά εργασίας αποτελούν παράγοντες που επηρεάζουν την αγορά εργασίας. Ωστόσο, σύμφωνα με τον Φωτάκη (2001), όσο η δημογραφική γήρανση περιορίζει τα διαθέσιμα αποθέματα πληθυσμού εργάσιμης ηλικίας, τόσο οι διαρθρωτικές αδυναμίες στη αγορά εργασίας θα λειτουργούν σαν περιορισμός στην αύξηση της απασχόλησης, με άμεσο κίνδυνο τη διατήρηση ή την αύξηση της διαρθρωτικής ανεργίας σε υψηλά επίπεδα, αφού θα υφίσταται έντονες αναντιστοιχίες μεταξύ προσφοράς και ζήτησης εργασίας. Επομένως, η συρρίκνωση του πληθυσμού εργάσιμης ηλικίας δεν σημαίνει και μείωση της ανεργίας. Αντιθέτως, δημιουργείται η ανάγκη για προσαρμογή τόσο των θέσεων εργασίας στο εργατικό δυναμικό όσο και του εργατικού δυναμικού στις θέσεις εργασίας.

Ποιοτικές μεταβολές στην προσφορά εργασίας

Η παρούσα ερμηνεία αύξησης τη ανεργίας βρίσκεται στην ίδια κατεύθυνση με την προηγούμενη στο μέτρο που τονίζει το ρόλο της προσφοράς εργασίας. Η διαφορά έγκειται στο ότι λαμβάνει υπόψη, όχι τις ποσοτικές μεταβολές της προσφοράς, αλλά ποιοτικά χαρακτηριστικά: Άλλοτε είναι η μη προσαρμογή των χαρακτηριστικών (εξειδίκευση) των ανέργων σε σχέση με τις " ανάγκες της οικονομίας " που ενοχοποιείται, άλλοτε πρόκειται για τις συμπεριφορές των αιτώντων εργασία και τις στρατηγικές τους στην εξερεύνηση της αγοράς εργασίας (Σκούτελης 1996).

Στην Ελλάδα ο κύριος όγκος προσφοράς εργασίας τα τελευταία χρόνια προερχόταν από τους επαγγέλματα και κλάδους που επηρεάστηκαν άμεσα από την οικονομική ύφεση όπως του εμπορίου, της μεταποίησης, των κατασκευών, των ξενοδοχείων και των εστιατορίων. Παράλληλα, οι ανάγκες της οικονομίας έθεσαν εκτός αγοράς εργασίας ειδικότητες στις οποίες είχε επέλθει κορεσμός (ανθρωπιστικές, νομικές επιστήμες, επιστήμες της εκπαίδευσης).

Ανεργία από έλλειψη προσαρμογής

Η συγκεκριμένη θεωρητική προσέγγιση αποτελεί επέκταση της προηγούμενης συνδυάζοντας τις ποιοτικές μεταβολές στην αγορά εργασίας και την κινητικότητα στην εργασία. Η δυναμική των βιομηχανικών οικονομιών, τόσο σε περίοδο κρίσης όσο και σε περίοδο ανάκαμψης, ακολουθείται από συνεχή τροποποίηση των δομών της

απασχόλησης: μεταβολές των εξειδικεύσεων από την επίδραση των τεχνολογικών αλλαγών, αναδιανομή κατά κλάδο λόγω του άνισου ρυθμού ανάπτυξής τους, γεωγραφική αναδιανομή της οικονομικής δραστηριότητας μεταξύ περιοχών ή σε διεθνές επίπεδο.

Η ανισότητα μεταξύ εξειδικεύσεων και χαρακτηριστικών των εργαζομένων σε σχέση με τις απαιτήσεις των προσφερομένων και προσφάτως δημιουργηθέντων θέσεων εργασίας εξηγεί τη μη χρησιμοποίηση μερικών κατηγοριών εργαζομένων. Η υπευθυνότητα έγκειται, λοιπόν, στη κακή λειτουργία του εκπαιδευτικού συστήματος με την ευρεία έννοια είτε πρόκειται για την αρχική βασική γενική και επαγγελματική εκπαίδευση, είτε για την συνεχή κατάρτιση.

Από την άλλη πλευρά, η κινητικότητα απαιτεί ένα χρονικό διάστημα μεταξύ δύο διαδοχικών απασχολήσεων, διάρκεια η οποία είναι μεγαλύτερη όταν οι εργασίες είναι απομακρυσμένες και η πληροφόρηση των αιτώντων εργασία λιγότερο καλή. Το αποτέλεσμα ισούται με τη δημιουργία ανεργίας τριβής, κυρίως οφειλόμενης στις ατέλειες της οργάνωσης της αγοράς εργασίας και στα διάφορα εμπόδια στη κινητικότητα.

Η ύπαρξη αυτών των παραγόντων μη προσαρμογής είναι προφανής και συμμετέχει στην εξήγηση της παράτασης της διάρκειας ανεργίας για μερικές κατηγορίες εργαζομένων, τους λιγότερο εξειδικευμένους ή τους δύσκολα μετακινούμενους (Σκούτελης, 1996). Η περιορισμένη επαγγελματική και γεωγραφική κινητικότητα, στην περίπτωση της Ελλάδας, σε συνδυασμό με την αδυναμία του εκπαιδευτικού συστήματος να ανταποκριθεί στις ανάγκες της αγοράς εργασίας οδήγησαν στην αύξηση των ποσοστών ανεργίας υποδηλώνοντας τη διαρθρωτική φύση της ανεργίας πριν από την οικονομική κρίση χρέους.

Η θεωρία της ανεργίας διερεύνησης(Job Search): ηθελημένη ανεργία

Μια γενική και φιλόδοξη θεωρία ερμηνεία της σύγχρονης ανεργίας γεννήθηκε από μερικούς νέο-φιλελεύθερους οικονομολόγους με την εγκατάλειψη της υπόθεσης για τέλεια πληροφόρηση στην αγορά εργασίας και ερμηνεύει την ανεργία ως συνέπεια των ατομικών στρατηγικών αναζήτησης εργασίας. Σύμφωνα με την παραπάνω θεωρία, σε μια συγκεκριμένη αγορά εργασίας, εκείνος που αναζητάει εργασία ή μια καλύτερη εργασία δεν διαθέτει παρά μόνο μερική πληροφόρηση για το σύνολο των διαθέσιμων θέσεων εργασίας γι' αυτόν. Στη δεδομένη στιγμή, η καλύτερευση της πληροφόρησης

είναι ένα μέσον εξεύρεσης πλέον ικανοποιητικής εργασίας. Η αναζήτηση αυτή της πληροφόρησης η οποία απαιτεί χρόνο, θα μπορούσε, λογικά, να παρατείνει την περίοδο ανεργίας ή ακόμα να γίνει και κάποιος άνεργος, εάν αυτό θα του επέτρεπε να ανακαλύψει ευκαιρίες πλεονεκτούσης εργασίας. Η ανεργία τότε θα ήταν το αποτέλεσμα εκλογικευμένης ατομικής επιλογής : ο προς αναζήτηση εργασίας, συγκρίνει από το ένα μέρος το κόστος αναζήτησης (απώλεια εισοδήματος από την ανεργία, κόστος απόκτησης πληροφόρησης, κόστος κινητοποίησης....) και το προφανές όφελος (συμπληρωματικό εισόδημα από απόκτηση καλύτερης θέσης εργασίας χάριν της αναζήτησης).

Αποτελεί γεγονός ότι η μη πλήρης πληροφόρηση επιβραδύνει την επαφή μεταξύ προσφοράς και ζήτησης εργασίας· οι προς αναζήτηση εργασία αρνούνται θέσεις με την ελπίδα να βρουν καλύτερες αργότερα, οι άνεργοι χρησιμοποιούν τους κανόνες αποζημιώσεων από την ασφάλιση ανεργίας για να επιμηκύνουν τη διάρκεια. Γενικά είναι αδιαμφισβήτητο ότι οι άνεργοι προσπαθούν, λιγότερο ή περισσότερο συνειδητά, να καθορίσουν μια στρατηγική αναζήτησης εργασίας, αλλά είναι, επίσης, αδιαμφισβήτητο, με την ίδια λογική της θεωρίας job search, ότι η κρίση προκαλεί στα "λογικά" άτομα ελάττωση της διάρκειας της ηθελημένης ανεργίας (Δεδουσόπουλος 2000). Η αύξηση των ποσοστών ανεργίας στην Ελλάδα τα τελευταία χρόνια δεν θα μπορούσε να θεωρηθεί αποτέλεσμα της ανεργίας διερεύνησης, ωστόσο, σε περιόδους οικονομικής ομαλότητας ή ανάπτυξης αποτελεί παράγοντα επιμήκυνσης του χρόνου ανεργίας.

Τεχνολογία και απώλεια θέσεων εργασίας

Από την εποχή της βιομηχανικής επανάστασης, οι συνέπειες της τεχνολογικής εξέλιξης και προόδου στην απασχόληση και την ανεργία αποτελούν κλασικό σημείο διαμάχης. Συχνά, προλέγουν ότι το επόμενο κύμα τεχνολογικών αλλαγών θα προκαλέσει μαζική ανεργία και μεγάλη πτώση των πραγματικών μισθών. Έχουμε πολλά πρακτικά παραδείγματα εργατικών εξεγέρσεων εξαιτίας του φόβου καταστροφής θέσεων εργασίας από την εισαγωγή νέων μηχανών.

Η ιστορία όμως απέδειξε ότι, τουλάχιστον μέχρι τώρα, σε μακροπρόθεσμη θεώρηση, η αυξανόμενη παραγωγικότητα ακολουθήθηκε από αύξηση των πραγματικών μισθών· η τεχνολογική πρόοδος συμβάδισε με την επιτάχυνση της μεγέθυνσης της οικονομίας, την καλύτερευση του επιπέδου ζωής και την αύξηση της απασχόλησης.

Ίσως, η τεχνολογική πρόοδος να είναι δυνατόν να προκαλέσει μαζική ανεργία άλλα μόνο σ' έναν κόσμο όπου όλες οι επιθυμίες θα είχαν ικανοποιηθεί ή όπου η ζήτηση θα βρισκόταν σε καθεστώς συνεχούς περιορισμού, κάτι που δεν έχει συμβεί ποτέ μέχρι τώρα. Ιστορικά, όμως στις βιομηχανικές χώρες η αύξηση της παραγωγής συμβάδισε με την επέκταση της απασχόλησης και την αύξηση της παραγωγικότητας που ουσιαστικά συνδέθηκαν με την τεχνολογική πρόοδο.

Σε περιόδους επιβράδυνσης της οικονομικής δραστηριότητας, όταν η αύξηση της ανεργίας συμπίπτει με την εμφάνιση και εφαρμογή νέων τεχνολογιών σ' όλη την οικονομία, πάντα γίνεται προσπάθεια να θεωρηθεί η τεχνολογική πρόοδος ως πηγή ανεργίας. Η τάση αυτή είναι μεγαλύτερη όσο ο ρυθμός της τεχνολογικής προόδου επιταχύνει τις διαρθρωτικές μεταβολές και η μαζική διάχυση της στις διάφορες χώρες εντείνει τον διεθνή ανταγωνισμό και επιδρά σοβαρά στους παράγοντες που καθορίζουν τα συγκριτικά πλεονεκτήματα (Μητροπούλου, 2006).

Μελέτη του ευρωπαϊκού ινστιτούτου Bruegel υποστήριξε πως περισσότερες από τις μισές θέσεις εργασίας σε όλη την Ε.Ε, και συγκεκριμένα το 54% κατά μέσο όρο κινδυνεύουν να χαθούν εξαιτίας της τεχνολογικής προόδου. Ανάμεσα στις χώρες που διατρέχουν τον μεγαλύτερο κίνδυνο βρίσκεται και η Ελλάδα και αυτό γιατί τα πλέον πρόσφατα επιτεύγματα αφορούν τομείς όπως η τεχνητή νοημοσύνη και η ρομποτική, που μπορούν να πλήξουν κυρίως τις χαμηλά αμειβόμενες θέσεις των ανειδίκευτων εργατών ή των εργατών περιορισμένης ειδίκευσης. Επομένως, η τεχνολογική πρόοδος επηρεάζει τα ποσοστά ανεργίας και απαιτείται μια διαρκής αναπροσαρμογή στο ζήτημα της εκπαίδευσης και της επαγγελματικής κατάρτισης.

Διεθνοποίηση, ανταγωνισμός, ελεύθερες συναλλαγές

Τις τελευταίες δεκαετίες, η ανεργία μεταξύ των μη εξειδικευμένων εργατών αυξήθηκε κατά πολύ, ενώ οι ίδιοι εργαζόμενοι έχουν υποστεί αντιστοίχως μείωση των πραγματικών μισθών τους. Παράλληλα, μερικές χώρες εκτός ΟΟΣΑ, κυρίως στη νοτιοανατολική Ασία, έγιναν σημαντικοί παραγωγοί και εξαγωγείς βιομηχανικών προϊόντων. Πολλοί αναλυτές, συνδέοντας τα παραπάνω δύο φαινόμενα, δέχονται ότι η αύξηση των εισαγωγών βιομηχανικών προϊόντων από αυτές τις χώρες, που παράγονται από εργαζόμενους μικρής εξειδίκευσης, δρα αρνητικά στη ζήτηση της συγκεκριμένης κατηγορίας εργαζομένων στο εσωτερικό των χωρών του οργανισμού. Παρόμοια, αυτή

η εξέλιξη επιταχύνεται από την πρακτική επιχειρήσεων που εγκαταλείπουν τις χώρες του ΟΟΣΑ και εγκαθίστανται σε άλλες χώρες για να ωφεληθούν από το χαμηλό κόστος εργασίας. Η παγκοσμιοποίηση της οικονομίας, η εντατικοποίηση του ανταγωνισμού, οι ελεύθερες ανταλλαγές, οι εισαγωγές από χώρες χαμηλού κόστους του συντελεστή εργασίας, θεωρούνται, λοιπόν, από πολλούς ως μια από τις αιτίες αύξησης της ανεργίας (Μητροπούλου, 2006).

3.2 Συνέπειες της Ανεργίας

Η στέρηση του πρωταρχικού δικαιώματος και συνάμα της ανάγκης του ανθρώπου για εργασία έχει άμεσες και δυσάρεστες επιπτώσεις τόσο στον ατομικό όσο και το συλλογικό βίο. Οι συνέπειες της ανεργίας είναι πολυάριθμες καθώς η κατάσταση της μπορεί να είναι εξαιρετικά επώδυνη όχι μόνο για τον άνεργο αλλά και για την οικογένειά του αφού, εκτός από την έλλειψη εισοδήματος, μειώνει την κοινωνική θέση, δημιουργεί προβλήματα αυτοσεβασμού και οικογενειακών τριβών. Η ανεργία ωθεί πολλές φορές στην εξαθλίωση και στο κοινωνικό περιθώριο καθώς τα άτομα χάνουν τη δυνατότητα να αποκτούν νέες δεξιότητες και να μπορούν να ενταχθούν ξανά στην παραγωγή όταν αυξηθεί και πάλι η ζήτηση εργασίας.

Οι αρνητικές συνέπειες σχετίζονται επίσης και με το γεγονός της μειούμενης παραγωγής και εισοδήματος. Στην περίπτωση αυτή οι χαμένες μονάδες αγαθών και υπηρεσιών που δε διατίθενται στην οικονομία, μεταφράζονται σε έναν αριθμό εργαζομένων που δεν μπορούν να απασχοληθούν στην αγορά εργασίας.

Μάλιστα, η οικονομική θεωρία έχει ποσοτικοποιήσει τη σχέση ανεργίας και προϊόντος μέσω της σχέσης κατά Okun. Η σχέση αυτή αναφέρει ότι για κάθε ποσοστιαία μονάδα αύξησης της ανεργίας το εισόδημα μειώνεται κατά 3 (ή 2 κατ' άλλους) ποσοστιαίες μονάδες. Το γεγονός ότι απαξιώνεται το ανθρώπινο κεφάλαιο της οικονομίας, πολύ περισσότερο στην περίπτωση που τα άνεργα άτομα παραμένουν για μεγάλο χρονικό διάστημα μακριά από την αγορά εργασίας (μακροχρόνιοι άνεργοι) έχει ως αποτέλεσμα να απαξιώνονται οι ικανότητες των ατόμων αυτών, μιας και στο σημερινό δυναμικό κόσμο η παραγωγική διαδικασία χαρακτηρίζεται από έντονες αλλαγές, (Απέργης, 2005).

Σε περιόδους παρατεταμένης ύφεσης το κοινωνικό κόστος της ανεργίας μεγεθύνεται ακόμη περισσότερο με την αύξηση της εγκληματικότητας, την κρίση των θεσμών αρωγής και με την γενική υποχώρηση της κοινωνικής συνοχής. Η μακροχρόνια ανεργία θεωρείται ευρέως ως η βασική αιτία της φτώχειας, πριν από τον αλκοολισμό, τη διάλυση της οικογένειας και την τοξικομανία.

Γενικά θα μπορούσαμε να πούμε ότι η ανεργία έχει τρεις βασικές συνέπειες:

- Προκαλεί απώλεια παραγωγικών δυνάμεων, δηλαδή της εργασίας των ανέργων, η οποία θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί στην παραγωγική διαδικασία.
- Σημαίνει απώλεια εισοδήματος για τον άνεργο και την οικογένειά του.
- Επιβαρύνει τον κρατικό προϋπολογισμό, λόγω της παροχής των επιδομάτων ανεργίας προς τους ανέργους.

Επίσης, θα μπορούσαμε να ισχυριστούμε η ανεργία κλονίζει την εμπιστοσύνη προς την πολιτεία και υποθάλλει την αδιαφορία για τα πολιτικά και κοινωνικά δρώμενα. Ωθεί πολλά άτομα, οικογένειες ολόκληρες, στην εξαθλίωση και στο κοινωνικό περιθώριο γιατί χάνουν τη δυνατότητα να αποκτήσουν νέες δεξιότητες, να μπορούν να ενταχθούν ξανά στην παραγωγή όταν αυξηθεί και πάλι η ζήτηση εργασίας.

Το βασικότερο είναι, ίσως, ότι χάνουν τη δυνατότητα να λειτουργούν κοινωνικά. Έτσι λοιπόν καταστρέφεται η παραγωγική δύναμη μελλοντικών γενεών εργαζομένων οι οποίοι απομακρύνονται από την αγορά εργασίας και την παραγωγή σε τέτοιο βαθμό που, στην επόμενη περίοδο ανάπτυξης, η οικονομία καταλήγει να πάσχει από έλλειψη εργατικών χεριών την ίδια στιγμή που πολλά άτομα είναι άνεργα.

Τέλος, όσον αφορά τον παράγοντα εκπαίδευση αποδεικνύεται ότι τα παιδιά των φτωχών νοικοκυριών εμφανίζουν μεγαλύτερη εκπαιδευτική στασιμότητα απ' ό,τι τα παιδιά των μη φτωχών, «κληρονομώντας», κατά κάποιο τρόπο το εκπαιδευτικό επίπεδο των γονιών τους. Αποδείχθηκε επίσης ότι ακόμη και στην περίπτωση που φτάνουν στο ίδιο επίπεδο εκπαίδευσης με τα παιδιά των μη φτωχών οικογενειών δεν έχουν τις ίδιες με αυτά ευκαιρίες για επαγγελματική αποκατάσταση και κοινωνική ανέλιξη. Το πρόβλημα της ανεργίας είναι αλληλένδετο με το ευρύτερο πρόβλημα της φτώχειας χωρίς όμως να ταυτίζεται με αυτό. Ένα από τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα των φτωχών είναι η έλλειψη μόνιμης απασχόλησης, η συχνή αλλαγή στον τομέα απασχόλησης και η αβεβαιότητα (Πατέλης, 1997).

Κεφάλαιο 4ο

Η διάρθρωση στις ανεργίας στην Ελλάδα 1982-2004

Η εμφάνιση της ανεργίας προϋποθέτει τη συνύπαρξη πολλών παραγόντων. Η Ελλάδα πάντοτε διέθετε σχετικά υψηλά ποσοστά ανεργίας, γεγονός που οφείλεται κατά κύριο λόγο στη μικρή παραγωγική βάση, στη διάρθρωση της οικονομίας αλλά και στην έλλειψη εξειδίκευσης του εργατικού δυναμικού. Ωστόσο, η ανοδική πορεία της ανεργίας τα τελευταία χρόνια οφείλεται στην οικονομική κρίση η οποία κατάφερε να μετατρέψει μια διαρθρωτικής φύσεως ανεργία σε κυκλική.

Πριν την οικονομική κρίση, η Ελλάδα αποτελούσε μια αναπτυγμένη χώρα με υψηλό επίπεδο διαβίωσης και υψηλό δείκτη ανθρώπινης ανάπτυξης με αποτέλεσμα να κατατάσσεται 22η στον κόσμο το 2010 , και 22η στον δείκτη του *The Economist* το 2005 όσον αφορά την ποιότητα ζωής παγκοσμίως (*The Economist* 2010) . Με βάση τα στοιχεία της *Eurostat* το κατά κεφαλήν ΑΕΠ της Ελλάδας ήταν ίσο με το 94% του μέσου όρου της ΕΕ το 2008 (*Eurostat*, 2008).

Μέχρι και τα μέσα της δεκαετίας του '70, η ανεργία στην Ελλάδα κυμαίνονταν σε επίπεδα , της τάξεως του 4-5% (Παπαϊωάννου, 2012). Ωστόσο, τη δεκαετία 1996-2005 , σημειώθηκε μια αισθητή άνοδος των 5-7% μονάδων, με την ανεργία να αγγίζει ποσοστά της τάξεως του 10-12 % . Παρά τους υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης η ανεργία κινήθηκε στα υψηλότερα επίπεδα της μεταπολιτευτικής περιόδου και διατηρήθηκε έτσι κυρίως λόγω της έντασης των ρυθμών ιδιοποίησης από το κεφάλαιο, του επιπλέον παραγόμενου πλούτου και της σημαντικής αύξησης της παραγωγικότητας της εργασίας.

Το χρονικό διάστημα από το Νοέμβριο του 2006 έως τον Μάρτιο του 2007, η ανεργία παρέμεινε σταθερή σε ποσοστό 8,6%.

Οι κυριότεροι κλάδοι οικονομικής δραστηριότητας της ελληνικής οικονομίας ήταν ο τουρισμός, η ναυτιλία, η βιομηχανική παραγωγή τροφίμων και η επεξεργασία καπνού , η υφαντουργία , τα χημικά , τα προϊόντα μετάλλου, η μεταλλευτική και η μονάδες διύλισης πετρελαίου.

Παρακάτω ακολουθούν πίνακες όπου παρουσιάζονται τα ποσοστά ανεργίας στην Ελλάδα από το 1982 έως το 2014, με έμφαση στα χρόνια που προηγούνται άμεσα της κρίσης (2004-2008) και τα χρόνια κατά τη διάρκεια της κρίσης (2009-2014).

4.1 Η ανεργία στην Ελλάδα την περίοδο 1982-1996

Τα στατιστικά στοιχεία για την ανεργία στη χώρα μας είναι γεγονός ότι δεν θεωρούνται αξιόπιστα, τουλάχιστον ως προς το παρελθόν, από διεθνείς φορείς όπως η Ευρωπαϊκή Ένωση, το Διεθνές Γραφείο Εργασίας και ο ΟΟΣΑ. Οι φορείς αυτοί, με εξαίρεση την περίοδο 1984-1990, καθώς και μετά το 1994, δεν συμπεριλαμβάνουν συνήθως την Ελλάδα στις κυριότερες στατιστικές σειρές που εκδίδουν. Έτσι έχουν εγερθεί πολλές αμφιβολίες για την ομοιογένεια και τη συγκρισιμότητα των στατιστικών ανεργίας στις διάφορες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, έτσι που να συζητείται η ανάγκη να θεσπιστούν γενικά αποδεκτοί κανόνες για το ίδιο ζήτημα.

Όμως ανεξάρτητα από τα παραπάνω, παραθέτουμε την εξέλιξη των ποσοστών ανεργίας συμφωνά με εκτιμήσεις του ΟΟΣΑ για την χρονική περίοδο 1982-1994 στην Ελλάδα, στις χώρες του ΟΟΣΑ και της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Έστω κι αν τα σχετικά στοιχεία θα πρέπει να συγκρίνονται μεταξύ τους με αρκετή επιφύλαξη, η πορεία της ανεργίας στην Ελλάδα αυτή τη συγκεκριμένη περίοδο ακολουθεί, με μικρές διακυμάνσεις, την αντίστοιχη πορεία των μέσων όρων των χωρών του ΟΟΣΑ και της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Πίνακας 2: Η ανεργία της περιόδου 1982-1996

ΕΤΟΣ	ΟΟΣΑ	ΕΕ	ΕΛΛΑΔ Α	ΕΤΟΣ	ΟΟΣΑ	ΕΕ	ΕΛΛΑΔ Α
1982	7,8	8,8	5,8	1990	6,2	8,2	7,0
1983	8,3	9,8	7,9	1991	6,9	8,8	7,7
1984	7,9	10,3	8,1	1992	7,6	10	8,7
1985	7,8	10,4	7,8	1993	8	11,1	9,7
1986	7,8	10,4	7,4	1994	8,1	11,5	10,1
1987	7,4	10,3	7,4	1995	7,8	11,1	10
1988	6,8	9,6	7,7	1996	7,6	10,6	10,1
1989	6,3	8,7	7,5				

ΠΗΓΗ: Θ. Κατσανέβας, (2001), *Οικονομική της εργασίας και εργασιακές σχέσεις*

Για την ίδια περίοδο 1983- 1986, ο μέσος όρος της ανεργίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση εξελίσσεται σε σχετικά υψηλότερα επίπεδα, όπως παρατηρούμε και από τον παραπάνω πίνακα.

Μεταξύ 1986 και 1990, η πορεία των μέσων όρων της ανεργίας στις χώρες του ΟΟΣΑ βρίσκεται σε χαμηλότερα επίπεδα απ' αυτήν της Ελλάδας.

Την περίοδο 1990-1994, η πορεία του ίδιου δείκτη στη χώρα μας αυξάνει με ανησυχητικούς ρυθμούς, παράλληλα με την αντίστοιχη, αν και σε χαμηλότερα επίπεδα, αύξηση του ίδιου δείκτη στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Το 1994, η ανεργία στην Ελλάδα, για πρώτη φορά τα τελευταία 10-15 χρόνια τουλάχιστον, πλησιάζει τα αντίστοιχα μέσα ποσοστά στην Ευρωπαϊκή Ένωση (Κατσανέβας 2001).

4.2 Η ανεργία την περίοδο 1998-2000

Όπως παρουσιάζεται στον παρακάτω πίνακα (Πίνακας 3) τα ποσοστά της ανεργίας για το 1998 είναι 11,2%, ενώ το 1999 αυξάνεται στα 12,1% κατά 0,9 ποσοστιαίες μονάδες δηλαδή από τον προηγούμενο χρόνο για να ξαναπέσει το 2000 στο 11,3%, μια μείωση της τάξεως των 0,8 ποσοστιαίων μονάδων, λίγο, δηλαδή, πιο πάνω από το ποσοστό του 1998. Τα αντίστοιχα ποσοστά του εργατικού δυναμικού ως ποσοστό επί της % του συνολικού αριθμού άνω των 15 χρονών δεν παρουσιάζουν αυξομειώσεις. Έτσι παρατηρούμε ότι το 1998 το ποσοστό ήταν 52,1%, το 1998 52,3% ενώ το 2000 το ποσοστό ήταν ίδιο με το ποσοστό του 1998 δηλαδή 52,1%.

Βέβαια αυτό που παρατηρούμε για το 1998 είναι ότι ενώ το Α' τρίμηνο είναι 11,8%, σταθεροποιείται στο Β' και Γ' τρίμηνο με ποσοστό 10,8% για να αυξηθεί πάλι το Δ' τρίμηνο στο 11,4%.

Πίνακας 3: Ποσοστά ανεργίας κατά τρίμηνο επί του συνόλου του εργατικού δυναμικού
1998-2000

	ΤΡΙΜΗΝΑ	Σύνολο Εργατικού Δυναμικού	Ποσοστό Εργατικού Δυναμικού (%) επί του συνολικού πληθυσμού (15 ετών και άνω)	Άνεργοι	Ποσοστό ανεργίας (%)
1998	A	4.494,6	52,0	532,1	11,8
	B	4.512,8	52,1	489,2	10,8
	Γ	4.549,8	52,3	491,3	10,8
	Δ	4.545,8	52,2	519,0	11,4
1999	A	4.599,6	52,7	558,9	12,2
	B	4.583,7	52,4	543,3	11,9
	Γ	4.577,9	52,2	536,4	11,7
	Δ	4.583,2	52,1	580,4	12,7
2000	A	4.590,2	52,1	565,0	12,3
	B	4.617,2	52,3	519,3	11,2
	Γ	4.630,5	52,3	504,7	10,9
	Δ	4.609,4	52,0	504,9	11,0

ΠΗΓΗ: *ΕΛ.ΣΤΑΤ.*

4.3 Η ανεργία την περίοδο 2001-2004

Η σημαντικότερη μεταβολή στην οικονομική πορεία της Ελλάδας μετά το 1990 είναι η ένταξη της χώρας στην ΟΝΕ. Οι βασικότεροι μακροοικονομικοί της δείκτες παρουσιάζουν αύξηση ή αυξομειώσεις με θετικό όμως αποτέλεσμα. Η ανεργία αποτελεί και αυτή οικονομικό μέγεθος που δείχνει και την πορεία της εκάστοτε χώρας τόσο στο εσωτερικό της όσο και σε σχέση με τις άλλες χώρες-μέλη της ΕΕ.

Ο πρωταρχικός σκοπός της ΟΝΕ είναι η σταθερότητα των τιμών και κατά πόσον η επιδίωξη αυτής της σταθερότητας οδηγεί σε αύξηση της ανεργίας. Το ζήτημα έχει ευρύτερη σημασία αν ληφθεί υπόψη ότι συχνά οι φορείς της οικονομικής πολιτικής

αποδέχονται ότι η δημιουργία κάποιου, όχι βέβαια υψηλού ρυθμού πληθωρισμού, είναι αναγκαία για την αύξηση της απασχόλησης. Εάν μια οικονομία χαρακτηρίζεται από υποαπασχόληση των παραγωγικών της συντελεστών, μια αύξηση του γενικού επιπέδου των τιμών πιθανόν να έχει θετικές επιδράσεις στην οικονομική της μεγέθυνση και κατά συνέπεια και στην απασχόληση, και τούτο γιατί, με ονομαστικούς μισθούς οι οποίοι καθορίζονται με συλλογικές συμβάσεις και αυξάνονται με ρυθμούς χαμηλότερους από τον πληθωρισμό, διευρύνονται τα κέρδη των επιχειρήσεων, εφόσον η προσαρμογή των τιμών των προϊόντων τους είναι εύκολη. Έτσι, κατά μια άποψη, μια μικρή και συνεχής αύξηση του γενικού επιπέδου των τιμών είναι αναγκαία για την επιτυχία και τη διατήρηση της πλήρους απασχόλησης των παραγωγικών συντελεστών (Βαβούρας, 1994).

Στο πλαίσιο αυτό παρουσιάζονται συνοπτικά παρακάτω (Πίνακας 4) τα στοιχεία που αφορούν την ανεργία τη συγκεκριμένη περίοδο, δηλαδή τα πρώτα χρόνια της ένταξης της χώρας μας στην ΟΝΕ, μέχρι και το 2004, χρονιά που σηματοδοτείται από την ανάληψη των Ολυμπιακών αγώνων από την Ελλάδα. Παρατηρούμε, λοιπόν, ότι το 2002 και το 2003 τα ποσοστά μειώνονται σε σχέση με την προηγούμενη χρονιά το 2001 ενώ ξανά το 2004 έχουμε τα ίδια ποσοστά με αυτά του 2001.

Πίνακας 4: Ποσοστά ανεργίας κατά τρίμηνο επί του συνόλου του εργατικού δυναμικού 2001-2004

	ΤΡΙΜΗΝΑ	Σύνολο εργατικού δυναμικού	Ποσοστό εργατικού δυναμικού (%) επί του συνολικού πληθυσμού (15 ετών και άνω)	Άνεργοι	Ποσοστό Ανεργίας (%)
2001	A	4.591,6	51,7	515,4	11,2
	B	4.581,6	51,5	478,4	10,4
	Γ	4.582,6	51,4	468,6	10,2

	Δ	4.565,2	51,1	513,4	11,2
2002	A	4.600,5	51,4	524,0	11,4
	B	4.652,2	51,9	462,1	9,9
	Γ	4.682,5	52,2	458,9	9,8
	Δ	4.688,8	52,2	476,0	10,2
2003	A	4.712,2	52,4	487,7	10,4
	B	4.728,4	52,5	441,8	9,3
	Γ	4.748,3	52,6	439,2	9,3
	Δ	4.748,9	52,6	471,1	9,9
2004	A	4.792,9	53,0	543,8	11,3
	B	4.823,2	53,2	492,7	10,2
	Γ	4.827,5	53,2	485,9	10,1
	Δ	4.831,8	53,2	500,4	10,4

ΠΗΓΗ :ΕΛ.ΣΤΑΤ

Πίνακας 5: Πληθυσμός, εργατικό δυναμικό και απασχόληση (% ετήσια μεταβολή)
2000-2003

	2004 (σε χιλ. άτομα)	2000	2001	2002	2003
Πληθυσμός ηλικίας 15 ετών και άνω	9.057	0,9	0,8	0,7	0,6
Πληθυσμός ηλικίας 15-64	7.127	0,5	0,3	0,2	0,1
Εργατικό Δυναμικό	4.823	0,7	-0,8	1,5	1,6
Απασχόληση	4.330	1,4	0,1	2,1	2,3
Πρωτογενής Τομέας	546	1,2	-7,2	-2,0	1,1

Δευτερογενής Τομέας	974	-0,2	2,0	1,0	1,2
Τριτογενής Τομέας	2.811	2,1	1,5	3,6	3,0
% συμμετοχής στο εργατικό δυναμικό	4.742	63,9	63,2	64,2	65,1
% απασχόλησης	4.250	56,6	56,5	57,7	58,9
Ανεργία ως % του εργατικού δυναμικού	493	11,2	10,4	9,9	9,3

ΠΗΓΗ: Έκθεση τους Διοικητή (2005) της Τραπέζης της Ελλάδος

Ένας επιπρόσθετος παράγοντας που συμβάλλει στην μείωση των ανέργων και κατ' επέκταση και στην μείωση του ποσοστού της ανεργίας, σε σχέση με τα προηγούμενα χρόνια είναι και η αύξηση του ποσοστού της απασχόλησης. Όμως στην Ελλάδα παρατηρήθηκε στασιμότητα της απασχόλησης στη διάρκεια των ετών 1994-2004, δηλαδή σε μια περίοδο ανάκαμψης της οικονομίας. Το γεγονός αυτό αποτελεί ελληνική ιδιαιτερότητα καθώς η στασιμότητα της απασχόλησης έχει ως αποτέλεσμα τη διατήρηση της ανεργίας σε υψηλά επίπεδα. Το 2004 διαμορφώθηκε στο 10,1%, ποσοστό από τα υψηλότερα της Ευρώπης των «15», το δεύτερο υψηλότερο μετά από αυτό της Ισπανίας και κατά πολύ υψηλότερο από το μέσο όρο της ΕΕ των «15», που διαμορφώθηκε στο 9%³.

Τη συγκεκριμένη χρονική περίοδο, η Ευρώπη οδηγήθηκε συνολικά σε ευνοϊκές συνθήκες για την απασχόληση. Κρίνοντας από την εμπειρία των χωρών που είχαν ήδη

³ www.monthlyreview.gr

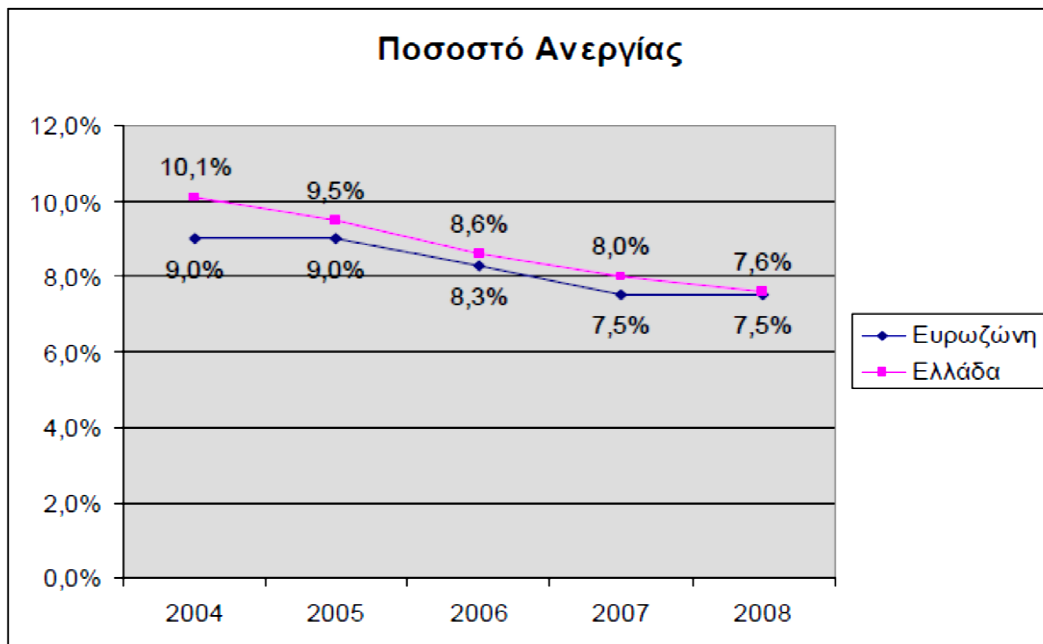
επιτύχει χαμηλά ποσοστά ανεργίας, η διατήρηση μακροχρόνιας οικονομικής μεγέθυνσης είναι σε θέση να μειώσει την ανεργία σε επίπεδα που πλησιάζουν την πλήρη απασχόληση χωρίς να αναζωπυρωθεί ο πληθωρισμός. Σύμφωνα με μελέτη του Ινστιτούτου Εργασίας της ΓΣΕΕ και της ΑΔΕΔΥ το 1998, η ένταξη της χώρας στην ΟΝΕ θα οδηγούσε σε μείωση της ανεργίας, πλην όμως, με βραδείς ρυθμούς και χωρίς να μπορεί να προσδιοριστεί το ακριβές ύψος εκ των προτέρων. Για τον λόγο αυτό είναι προτάθηκε η ύπαρξη πρόσθετων μέτρων και πολιτικών για την μείωση της ανεργίας, ιδιαίτερα η συνέχιση της επενδυτικής προσπάθειας που έχει αρχίσει από τα μέσα της δεκαετίας του '90 και η οποία δημιούργησε νέες θέσεις εργασίας αλλά και διεύρυνε το παραγωγικό δυναμικό της χώρας έτσι ώστε να αυξάνονται οι δυνατότητες της οικονομίας ταχύτερα επί μεγαλύτερο χρονικό διάστημα (Ιωακείμογλου Η., Ρωμανιάς Γ., 2000).

4.4 Η ανεργία την περίοδο 2004-2008

Για τη χρονική περίοδο 2004-2008 η καταγεγραμμένη ανεργία σύμφωνα με το Υπουργείο Οικονομίας και Οικονομικών παρουσιάζεται στο Διάγραμμα 1 ανά τρίμηνο στο κάθε έτος, το οποίο σκιαγραφεί το ποσοστό ανεργίας τόσο στην Ελλάδα όσο και στην Ευρωζώνη.

Μια πρώτη παρατήρηση είναι ότι η ανεργία έχει μειωθεί στο χαμηλότερο επίπεδο από το 1990. Όμως σε σχέση με την Ευρωζώνη παραμένει σε υψηλότερα επίπεδα και κυρίως το 2004 η διαφορά ήταν η μεγαλύτερη της τάξεως της 1,1 ποσοστιαίας μονάδας. Το θετικό, όμως, είναι ότι αυτή η διαφορά όλο και μειώνεται τα επόμενα χρόνια και το 2008 έχουμε τη μικρότερη διαφορά της τάξεως της 0,1 ποσοστιαίας μονάδας.

Διάγραμμα 1: Ποσοστό ανεργίας Ελλάδας & Ευρωζώνης 2004-2008

ΠΗΓΗ: Υπουργείο Οικονομίας & Οικονομικών, *Φάκελος Ελληνική Οικονομία 2004-2008*, Αθήνα, Δεκέμβριος 2008

Μια πρώτη παρατήρηση είναι ότι η ανεργία έχει μειωθεί στο χαμηλότερο επίπεδο από το 1990. Όμως σε σχέση με την Ευρωζώνη παραμένει σε υψηλότερα επίπεδα και κυρίως το 2004 η διαφορά ήταν η μεγαλύτερη της τάξεως της 1,1 ποσοστιαίας μονάδας. Το θετικό, όμως, είναι ότι αυτή η διαφορά όλο και μειώνεται τα επόμενα χρόνια και το 2008 έχουμε τη μικρότερη διαφορά της τάξεως της 0,1 ποσοστιαίας μονάδας.

Σύμφωνα με το ΙΝΕ- ΓΣΕΕ (2008) , η μείωση της ανεργίας στην διάρκεια των ετών 2000-2007, ανήλθε συνολικά σε 3 εκατοστιαίες μονάδες και προήλθε κυρίως από την μείωση του αριθμού των νέων ανέργων 15-29 ετών, των μακροχρόνια ανέργων και των νεοεισερχόμενων ανέργων. Η βελτίωση του 2007 στην Ελλάδα προήλθε από την άνοδο της απασχόλησης κατά 1,2%. Αξίζει να σημειωθεί ότι οι μεταβολές του αριθμού

των απασχολούμενων στην Ελλάδα ακολουθούν πλέον ανοδική τάση με αποτέλεσμα για την πενταετία 2003-2007 να ανέρχονται σωρευτικά σε περίπου 8%.

Όσον αναφορά το ποσοστό ανεργίας της Ελλάδας σε σχέση με το αντίστοιχο της Ευρωζώνης την περίοδο 2004-2008, τα συμπεράσματα που βγάζουμε, παρατηρώντας το παραπάνω διάγραμμα, είναι τα εξής:

- 1) Το ποσοστό ανεργίας στην Ελλάδα δεν πέφτει ποτέ κάτω από το αντίστοιχο της Ευρωζώνης.
- 2) Υπάρχει μία μείωση του ποσοστού στην Ελλάδα μέχρι και το 2008 της τάξεως των 2,5 ποσοστιαίων μονάδων και της Ευρωζώνης 1,5 μονάδων αντίστοιχα. Η Ελλάδα, επομένως, πέτυχε πιο σημαντική μείωση του ποσοστού της.
- 3) Ενώ το 2004 η μεταξύ τους διαφορά ήταν της τάξεως των 1,1 ποσοστιαίων μονάδων, με την Ελλάδα να έχει 10,1% έναντι της Ευρωζώνης που είχε 9,0%, το 2008 η διαφορά αυτή μειώθηκε σημαντικά σε 0,1 ποσοστιαίες μονάδες και με το ποσοστό ανεργίας να κυμαίνεται στα 7,6% και 7,5% αντίστοιχα.
- 4) Η μεγαλύτερη μείωση του ποσοστού ανεργίας στην Ελλάδα παρατηρείται μεταξύ των ετών 2005-2006 όπου η μείωση ανέρχεται στις 0,9 ποσοστιαίες μονάδες. Αντιθέτως, η μεγαλύτερη μείωση στην Ευρωζώνη παρατηρείται τη χρονική περίοδο 2006-2007 με μείωση 0,8 ποσοστιαίων μονάδων.

Ωστόσο, αποτελεί σημαντική εξέλιξη το γεγονός ότι η ουσιαστική μείωση της ανεργίας στο σύνολο της ΕΕ κατά το 2007, επήλθε για πρώτη φορά μετά από σειρά ετών κατά τα οποία δεν είχε σημειωθεί καμία πρόοδος στην μείωση της ανεργίας. Η βελτίωση αυτή προήλθε από τις θετικές εξελίξεις στις μεγάλες χώρες της ΕΕ (στην Γερμανία, την Γαλλία και δευτερευόντως την Ιταλία) (INE-ΓΣΕΕ, 2008).

Στον πίνακα που ακολουθεί (Πίνακας 6) μπορούμε να δούμε και τα ποσοστά στα οποία κυμάνθηκε η ανεργία την περίοδο 2004-2008.

Πίνακας 6: Ποσοστά ανεργίας κατά τρίμηνο επί του συνόλου του εργατικού δυναμικού
2004-2008

	ΤΡΙΜΗΝΑ	Σύνολο Εργατικού Δυναμικού	Ποσοστό Εργατικού Δυναμικού (%) επί του συνολικού Πληθυσμού (15 ετών και άνω)	Άνεργοι	Ποσοστό Ανεργίας
2004	A	4.792,9	53,0	543,8	11,3
	B	4.823,2	53,2	492,7	10,2
	Γ	4.827,5	53,2	485,9	10,1
	Δ	4.831,8	53,2	500,4	10,4
2005	A	4.827,5	53,1	502,4	10,4
	B	4.848,8	53,3	466,9	9,6
	Γ	4.855,3	53,3	469,8	9,7
	Δ	4.854,3	53,2	470,9	9,7
2006	A	4.873,1	53,3	473,1	9,7
	B	4.880,2	53,3	427,4	8,8
	Γ	4.902,5	53,5	408,3	8,3
	Δ	4.891,2	53,3	429,1	8,8
2007	A	4.906,9	53,4	445,7	9,1
	B	4.917,9	53,4	398,0	8,1
	Γ	4.926,8	53,5	387,5	7,9
	Δ	4.915,6	53,3	396,5	8,1
2008	A	4.918,2	53,3	406,5	8,3
	B	4.939,3	53,5	357,1	7,2
	Γ	4.944,9	53,5	355,1	7,2
	Δ	4.946,3	53,5	392,7	7,9

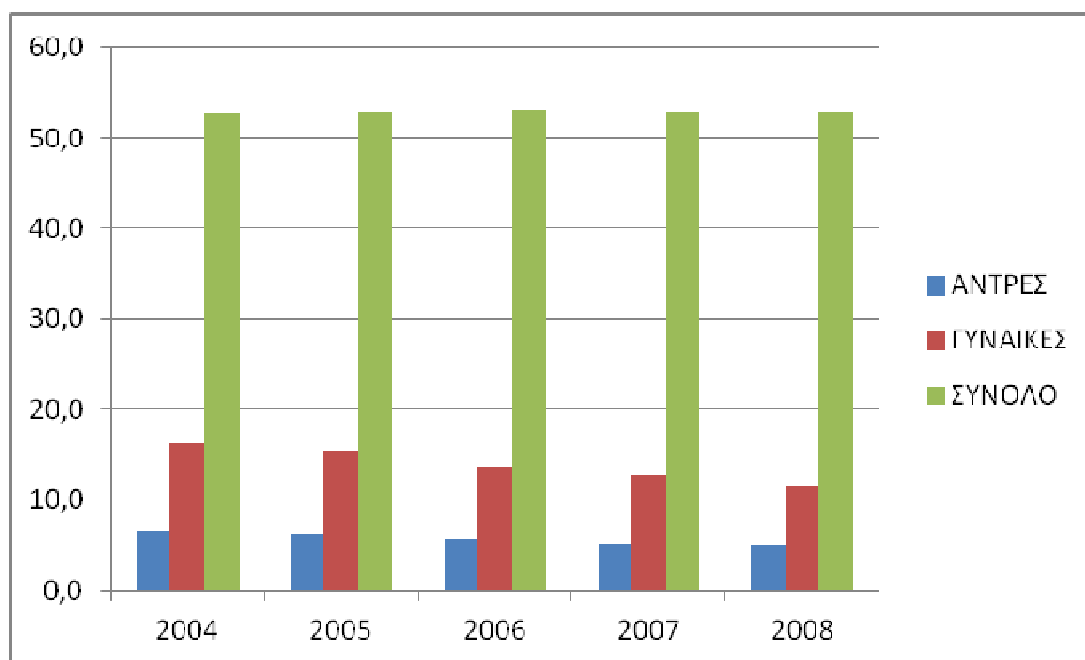
ΠΗΓΗ: ΕΛ.ΣΤΑΤ

Επιπλέον στοιχεία για τα χαρακτηριστικά της ανεργίας στην Ελλάδα, τέσσερα χρόνια πριν την οικονομική κρίση, μάς παρέχει η κατανομή των ανέργων με βάση το φύλο και την ηλικία αλλά και η κατανομή ανά περιφέρεια και ανά κλάδο οικονομικής δραστηριότητας. Τα στοιχεία που παρατίθενται στη συνέχεια διευκολύνουν στην κατανόηση των επιπτώσεων της οικονομικής ύφεσης την επόμενη εξαετία όσον αφορά τα ποιοτικά χαρακτηριστικά της ανεργίας.

Σύμφωνα με το γράφημα που ακολουθεί (Γράφημα 2) τη χρονική περίοδο 2004-2008 παρατηρείται μείωση των ποσοστών της ανεργίας των γυναικών από 16,3% το 2004 σε 11,5% το 2008 και ομοίως των ανδρών από 6,7% σε 5,1% αντίστοιχα⁴. Η μείωση των ποσοστών ανεργίας είναι αισθητή μέσα στη συγκεκριμένη τετραετία και αγγίζει το ύψος των 3,5 ποσοστιαίων μονάδων συνολικά. Ωστόσο, στη σύγκριση που προκύπτει μεταξύ ανδρών και γυναικών, η γυναικεία ανεργία είναι εμφανώς μεγαλύτερη σε σχέση με αυτή των ανδρών γεγονός που την καθιστά διαχρονικό πρόβλημα της ελληνικής οικονομίας.

⁴ Βλ. Παράρτημα

Γράφημα 2: Η ανεργία ανά φύλο την περίοδο 2004-2008

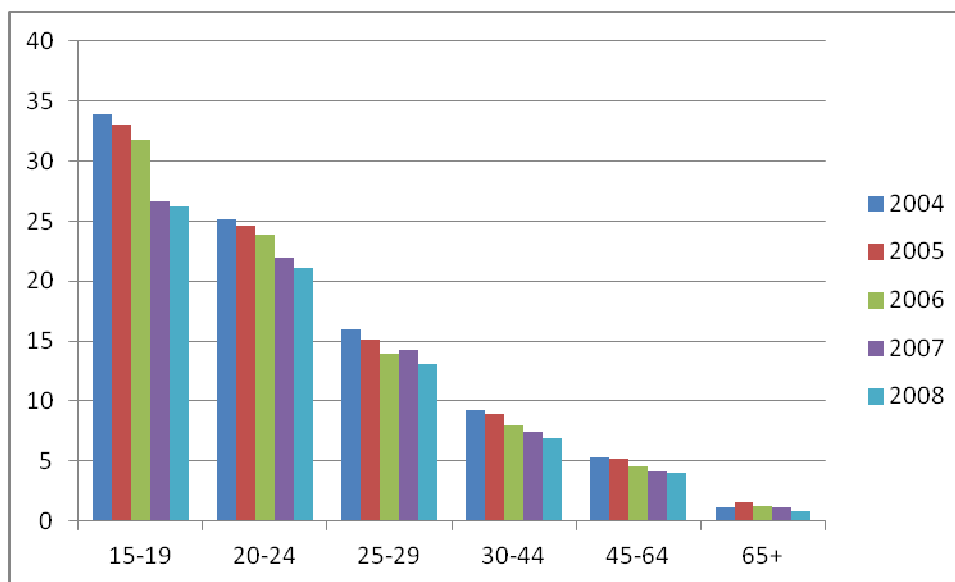

ΠΗΓΗ: *ΕΛ.ΣΤΑΤ*

Όσον αφορά την κατανομή των ανέργων ανά ηλικιακή ομάδα, η νεανική ανεργία των 15-24 είναι εμφανής σε σύγκριση με τις ηλικίες των 45-65. Συγκεκριμένα, η ηλικιακή ομάδα 15-19 σημειώνει ποσοστά του 33,9% το 2004 με σταδιακή μείωση εντός της τετραετίας που φτάνει στο 26,2% το 2008. Αντίστοιχα, η ομάδα 20-24 έχει χαμηλότερα ποσοστά ανεργίας συνολικά τα οποία είναι της τάξεως του 25,2% το 2004 και 21,2% το 2008. Οι άνεργοι ηλικίας 25-29 αγγίζουν το 16% το 2004 και καταλήγουν το 2008 με ποσοστό ανεργίας 13,1% ενώ οι ηλικίες 30-44 σημειώνουν ποσοστά του 9,2% και 6,9% αντίστοιχα. Τα χαμηλότερα ποσοστά σημειώνονται στις ηλικίες 45-64, 5,3% το 2004 και 4% το 2008, και στις ηλικίες 65+ με 1,1-0,8%. Τα υψηλά ποσοστά της νεανικής ανεργίας οφείλονται ως ένα βαθμό στο γεγονός ότι οι άνεργοι των συγκεκριμένων ηλικιακών ομάδων (15-24) ενδεχομένως να φοιτούν στην δευτεροβάθμια ή τριτοβάθμια εκπαίδευση ενώ η ηλικιακή ομάδα 65+ αποτελείται κυρίως από συνταξιούχους ή άτομα που έχουν αποσυρθεί από τον εργασιακό βίο. Οι κύριες παραγωγικές ομάδες ηλικιών 25-64 σημειώνουν υψηλά ποσοστά ανεργίας

συνολικά (16%, 9,2% και 5,3%) σε σχέση με το σύνολο του εργατικού δυναμικού που φτάνει το 52,9% για το 2004⁵.

Γράφημα 3: Η ανεργία ανά ηλικιακή ομάδα 2004-2008

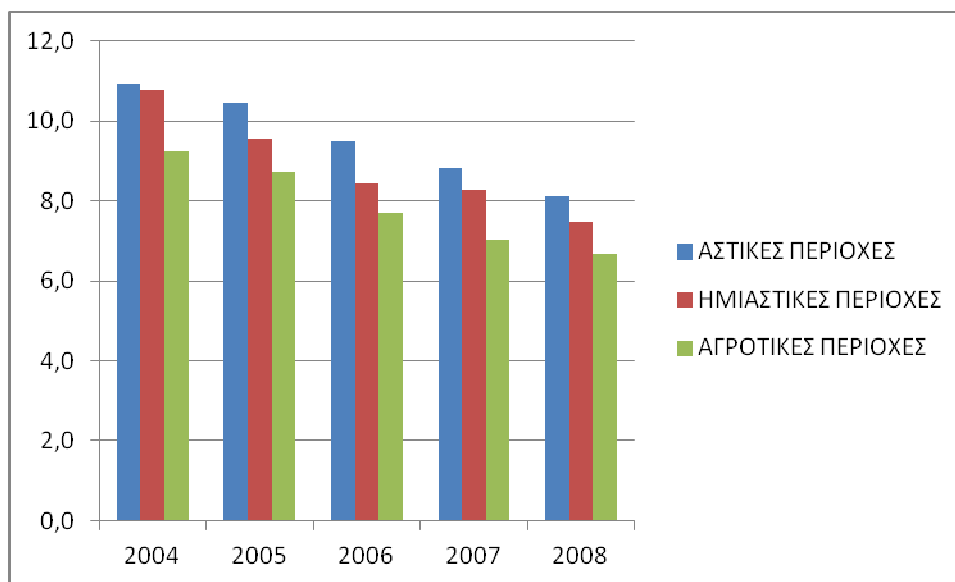
ΠΗΓΗ: *ΕΛ.ΣΤΑΤ*

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν τα ποσοστά ανεργίας σε σχέση με το βαθμός αστικότητας καθώς και η γεωγραφική τους κατανομή ανά περιφέρεια. Στο Γράφημα 4 παρουσιάζονται τα ποσοστά ανεργίας τα οποία συγκεντρώνονται στα μεγάλα αστικά κέντρα ενώ ακολουθούν οι ημιαστικές και τέλος οι αγροτικές περιοχές. Αυτό που πρέπει να επισημανθεί είναι ότι οι αστικές περιοχές συγκεντρώνουν και το μεγαλύτερο ποσοστό του πληθυσμού ενώ οι αγροτικές περιοχές παρουσιάζουν συνήθως χαμηλά ποσοστά ανεργίας σε σχέση με τις μεγαλουπόλεις λόγω του χαμηλού πληθυσμού αλλά και της φύσεως της απασχόλησης (αγροτικές εργασίες). Ενδεικτικά θα μπορούσαμε να αναφέρουμε ότι οι αστικές περιοχές εμφανίζουν ποσοστά ανεργίας

⁵ Βλ. Παράρτημα

με σταδιακή τάση μείωσης μεταξύ του 11-8,1%, οι ημιαστικές περιοχές από 10,8-7,5% και οι αγροτικές από 9,2-6,7%⁶.

Γράφημα 4: Η ανεργία σε σχέση με το βαθμό αστικότητας 2004-2008

ΠΗΓΗ: *ΕΛ.ΣΤΑΤ*

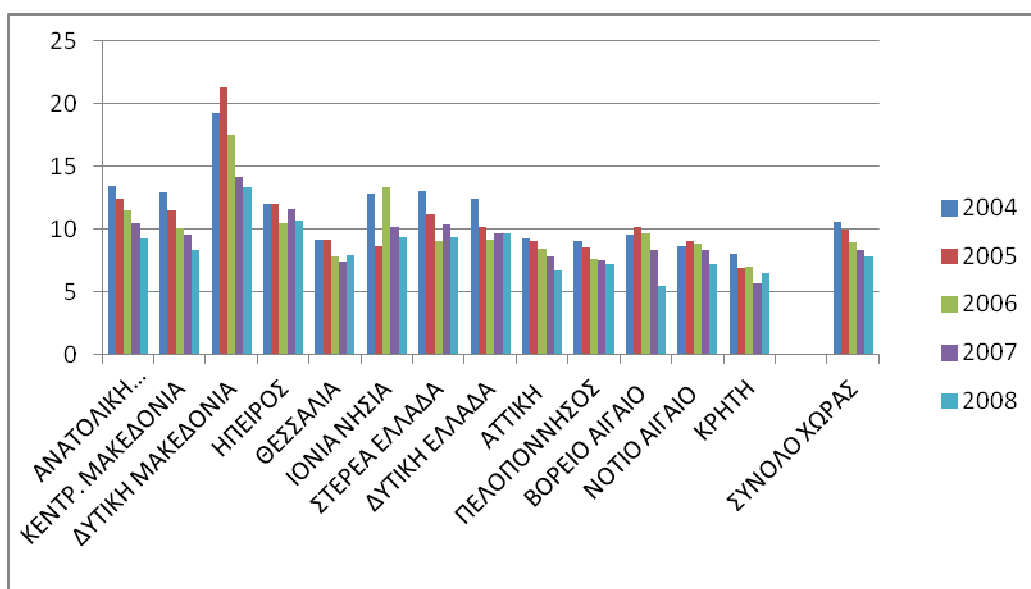
Τα ποσοστά ανεργίας στην γεωγραφική κατανομή ακολουθούν γενικά την πτωτική τάση της περιόδου 2004-2008. Ωστόσο, όπως παρατηρείται στο Διάγραμμα 5 ορισμένες Περιφέρειες συγκεντρώνουν τα υψηλότερα ποσοστά ανεργίας. Συγκεκριμένα, οι Περιφέρειες της Ανατολικής Μακεδονίας/Θράκης, της Κεντρικής και Δυτικής Μακεδονίας εμφανίζουν τα υψηλότερα ποσοστά για το 2004, 13,5%, 12,9% και 19,3% αντίστοιχα. Ακολουθούν τα Ιόνια Νησιά, η Δυτική Ελλάδα και η Ήπειρος ενώ χαμηλά ποσοστά παρουσιάζουν η Κρήτη, το Νότιο Αιγαίο και η Πελοπόννησος. Μέχρι το 2008 τα ποσοστά ανεργίας έχουν μειωθεί αισθητά. Η Δυτική Μακεδονία που παρουσίαζε και το μεγαλύτερο πρόβλημα έχει μειώσει το ποσοστό ανεργίας στο 13,3% ενώ η Κεντρική Μακεδονία και η Ανατολική στο 8,3 και 9,3% αντίστοιχα. Η Αττική

⁶ Βλ. Παράρτημα

σημειώνει ποσοστό της τάξεως του 9,3% το 2004 και 6,7% το 2008. Ανάλογη μείωση σημειώνεται και στις υπόλοιπες Περιφέρειες⁷.

Είναι χαρακτηριστικό ότι ο νησιωτικός χώρος παρουσιάζει τα χαμηλότερα ποσοστά ανεργίας λόγω του τουρισμού ο οποίος μειώνει την ανεργία συγκεκριμένα τρίμηνα και επηρεάζει το συνολικό ποσοστό. Η ανεργία, επομένως, που εμφανίζουν τα νησιά είναι εποχιακή και εξηγεί και τις διακυμάνσεις που παρουσιάζονται σε συγκεκριμένες περιόδους.

Γράφημα 5: Η ανεργία ανά περιφέρεια 2004-2008

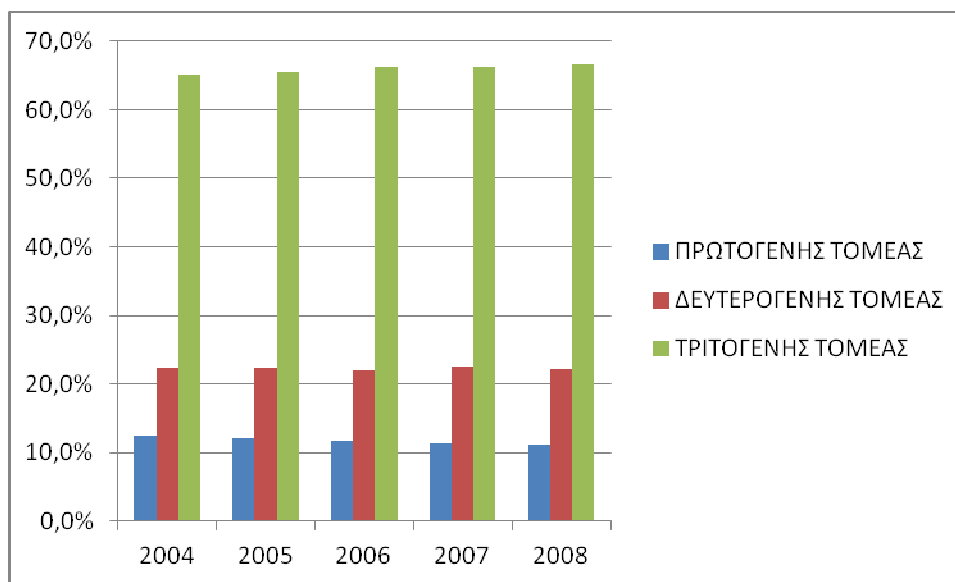
ΠΗΓΗ: ΕΛ.ΣΤΑΤ

Τέλος, τα ποσοστά των απασχολουμένων ανά κλάδο κρίνονται σημαντικά καθώς συμπληρώνουν την εικόνα που παρουσιάζει η ανεργία την περίοδο 2004-2008. Συγκεκριμένα, τα ποσοστά των απασχολουμένων παραμένουν σταθερά όλη την τετραετία με μειώσεις που σημειώνονται στον πρωτογενή τομέα το 2008 της τάξεως

⁷ Βλ. Παράρτημα

του 1,3%. Ο δευτερογενής τομέας παραμένει σταθερός ενώ στον τριτογενή σημειώνεται μικρή αύξηση το 2008 της τάξεως του 0,4%⁸.

Γράφημα 6: Απασχολούμενοι (%) ανά κλάδο την περίοδο 2004-2008

ΠΗΓΗ: *ΕΛ.ΣΤΑΤ*

Συμπερασματικά, τη χρονική περίοδο 2004-2008 η ανεργία στην Ελλάδα παρουσίασε τάσεις μείωσης ειδικά προς το τέλος της τετραετίας και σε σχέση με τη δεκαετία του '90. Ωστόσο τα ποσοστά παραμένουν υψηλά σε σύγκριση με τα ποσοστά των χωρών της Ευρωζώνης. Η ανεργία με βάση τα στοιχεία που παρουσιάστηκαν πλήττει κυρίως τις γυναίκες και τους νέους ενώ ο κύριος όγκος των ανέργων συγκεντρώνεται στα μεγάλα αστικά κέντρα. Η Μακεδονία στο σύνολό της εμφανίζεται να είναι η Περιφέρεια με το μεγαλύτερο πρόβλημα ανεργίας ενώ ο νησιωτικός χώρος έρχεται τελευταίος. Το συγκριτικό πλεονέκτημα της χώρας εντοπίζεται στον τριτογενή τομέα που παρουσιάζει μια μικρή αύξηση της απασχόλησης σε αντίθεση με τον πρωτογενή που εμφανίζει μείωση.

⁸ Βλ. Παράρτημα

Η οικονομική κρίση που ακολούθησε την επόμενη εξαετία επηρέασε την ήδη υπάρχουσα ανεργία αλλά και διάφορους τομείς της οικονομίας που είχαν εμφανίσει πρόοδο τις προηγούμενες δεκαετίες.

Κεφάλαιο 5ο

Η εξέλιξη της ανεργίας και της απασχόλησης από το 2009 έως σήμερα

5.1 Η οικονομική κρίση

Η ανοδική πορεία της ανεργίας στην Ελλάδα από το 2009 έως σήμερα οφείλεται κυρίως στις επιπτώσεις της βαθιάς οικονομικής ύφεσης που άρχισε ήδη να εκδηλώνεται από το 2008 αλλά έγινε αισθητή από το φθινόπωρο του 2009.

Οικονομική κρίση ονομάζεται το φαινόμενο κατά το οποίο μια οικονομία χαρακτηρίζεται από μια διαρκή και αισθητή μείωση της οικονομικής δραστηριότητας (μακροοικονομικά μεγέθη της οικονομίας όπως απασχόληση , εθνικό προϊόν , τιμές, επενδύσεις κτλ.) . Ο βασικότερος δείκτης της οικονομικής δραστηριότητας είναι οι επενδύσεις , οι οποίες , όταν αυξομειώνονται , συμπαρασύρουν μαζί τους και τα υπόλοιπα οικονομικά μεγέθη (Κουφάρης, 2010).

Η οικονομική κρίση αποτελεί μία από τις δύο φάσεις των οικονομικών διακυμάνσεων και συγκεκριμένα τη φάση της καθόδου, όταν δηλαδή η οικονομική δραστηριότητα βρίσκεται σε μια συνεχή συρρίκνωση (European Commission, 2009). Οι οικονομικές διακυμάνσεις ορίζονται ως οι διαδοχικές αυξομειώσεις της οικονομικής δραστηριότητας μέσα σε μια οικονομία. Ονομάζονται αλλιώς και κυκλικές διακυμάνσεις ή οικονομικοί κύκλοι. Οι Βρετανοί αποδίδουν το φαινόμενο με τον όρο «business cycles», ακριβώς για να τονίσουν την ιδιαίτερη βαρύτητα των επενδύσεων στην εξέλιξη του οικονομικού κύκλου. Από πολύχρονες στατιστικές παρατηρήσεις διαπιστώθηκε ότι οι οικονομικοί κύκλοι διαρκούν 7 έως 11 χρόνια. (European Commission, 2009).

Η πρόσφατη οικονομική κρίση δεν είναι ένα ανεξάρτητο και απρόσμενο φαινόμενο. Τα αίτια, η φύση και τα χαρακτηριστικά της συνδέονται με την όλη ιστορία της μεταπολεμικής διαδικασίας συσσώρευσης του κεφαλαίου στον ανεπτυγμένο καπιταλισμό και συγκεκριμένα τη «χρυσή εποχή» της συσσώρευσης του κεφαλαίου, την κρίση της δεκαετίας του '70, τον τρόπο με τον οποίο αντιμετωπίστηκε η κρίση αυτή, την εμπειρία της «νεοφιλελεύθερης» περιόδου και ιδίως της τελευταίας της φάσης, όταν και εντάθηκε το φαινόμενο της χρηματιστικοποίησης της καπιταλιστικής οικονομίας (Υπουργείο Οικονομικών, 2010).

Τα αίτια της κρίσης πρέπει να αναζητηθούν αφενός στα χρόνια διαρθρωτικά προβλήματα και τις πολιτικές που εφαρμόστηκαν αλλά και στη διεθνή συγκυρία της χρηματοπιστωτικής και οικονομικής κρίσης που τα ανέδειξε με εντονότερο και οξύτερο τρόπο. Κυρίαρχο χαρακτηριστικό της ελληνικής οικονομίας είναι η ύπαρξη διαρθρωτικών προβλημάτων πολύ πριν από την εμφάνιση της χρηματοπιστωτικής και οικονομικής κρίσης, τα οποία διογκώθηκαν τα τελευταία χρόνια με την άσκηση πολιτικών στη κατεύθυνση των αυτορρυθμιζόμενων αγορών (Μπούρας, Λυκούρας, 2011).

Η κρίση στη χώρα μας έχει μεγαλύτερο βάθος και διάρκεια από ότι σε άλλες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ακριβώς γιατί η δομή και τα διαρθρωτικά της προβλήματα όχι μόνο είναι διαφορετικά, αλλά διατηρούνται και καθημερινά γίνονται μεγαλύτερα και οξύτερα, αντί να αμβλύνονται, κάτω και από τις συνθήκες της διεθνούς κρίσης (Busch, 1985).

Η παραγωγική βάση της ελληνικής οικονομίας είναι ισχνή καθώς στηρίχθηκε σε αντίθεση με άλλες ευρωπαϊκές χώρες, σε τομείς όπως ο τουρισμός, η ναυτιλία και οι κατασκευές, κλάδοι οι οποίοι πλήττονται πρώτοι και με ιδιαίτερη ένταση από την κρίση. Ακόμη, οι τράπεζες το πιο ισχυρό τμήμα του ελληνικού κεφαλαίου, οι οποίες λειτουργούσαν με πρωτόγνωρους ρυθμούς πιστωτικής επέκτασης, τόσο στο εσωτερικό όσο και στο εξωτερικό, με την επέκτασή τους στα Βαλκάνια και τη Νοτιοανατολική Ευρώπη, μαζί με άλλες μεγάλες ελληνικές επιχειρήσεις, είναι εκτεθειμένες στην διεθνή κρίση με την ανάληψη υψηλών κινδύνων, καθώς η κρίση πλήττει με ιδιαίτερη σφοδρότητα τις χώρες αυτές. (Τσουλφίδης, 2010).

Συνοπτικά στην Ελλάδα, η οικονομική κρίση πήρε τις εξής διαστάσεις:

- Οικονομική κρίση. Δεν παρουσιάζεται ανάπτυξη σε όλα τα οικονομικά επίπεδα που διέπουν τη χώρα.
- Δημοσιονομική κρίση. Η χώρα παρουσιάζει αδυναμία στη συγκέντρωση εσόδων και στην αποπληρωμή δανείων, γεγονός που την οδηγεί σε περαιτέρω δανεισμό.
- Κοινωνική κρίση. Αδυναμία κάλυψης των απαραίτητων υποχρεώσεων του κράτους προς τους πολίτες του.

5.2 Η ανεργία στην Ελλάδα

Τον Οκτώβριο του 2009 οι εγγεγραμμένοι άνεργοι στους καταλόγους του ΟΑΕΔ έφτασαν τις 615.831 από 398.633 που ήταν τον αντίστοιχο μήνα του 2008 εγείροντας πολλά ερωτήματα για την κοινωνική συνοχή αλλά και την αποτελεσματικότητα των πολιτικών απασχόλησης οι οποίες εφαρμόστηκαν στη διάρκεια του πρώτου χρόνου της οικονομικής κρίσης. Ο αριθμός των ανέργων μέχρι και το 2010 συνέχιζε να αυξάνει δραματικά για δύο βασικούς λόγους.

Πρώτον, λόγω της οριστικής παύσης της λειτουργίας πολλών εποχιακών επιχειρήσεων και δραστηριοτήτων (τουρισμός, οικοδομές, κ.α) αλλά και της σταδιακής εγγραφής «νέων» ομάδων ανέργων λόγω του περιορισμού των συμβάσεων έργου και ορισμένου χρόνου στον ευρύτερο δημόσιο τομέα.

Καθώς η παραγωγική βάση της χώρας συνεχίζει να συρρικνώνεται με αμειώτο ρυθμό και η έλλειψη ρευστότητας στραγγαλίζει τις επιχειρήσεις, η ανεργία συνεχίζει να αυξάνεται με ιλιγγιώδεις ρυθμούς φτάνοντας σε ιστορικά ποσοστά του 27,3% το 2013 με κυριότερο πρόβλημα την ανεργία των νέων που αγγίζει το 55,5% και των γυναικών στο 31,6%. Σε επίπεδο Περιφερειών τα υψηλότερα ποσοστά ανεργίας καταγράφονται στην Ήπειρο-Δ. Μακεδονία (30,4%), στη Μακεδονία και Θράκη (28,8%) και στην Αττική (27,9%).

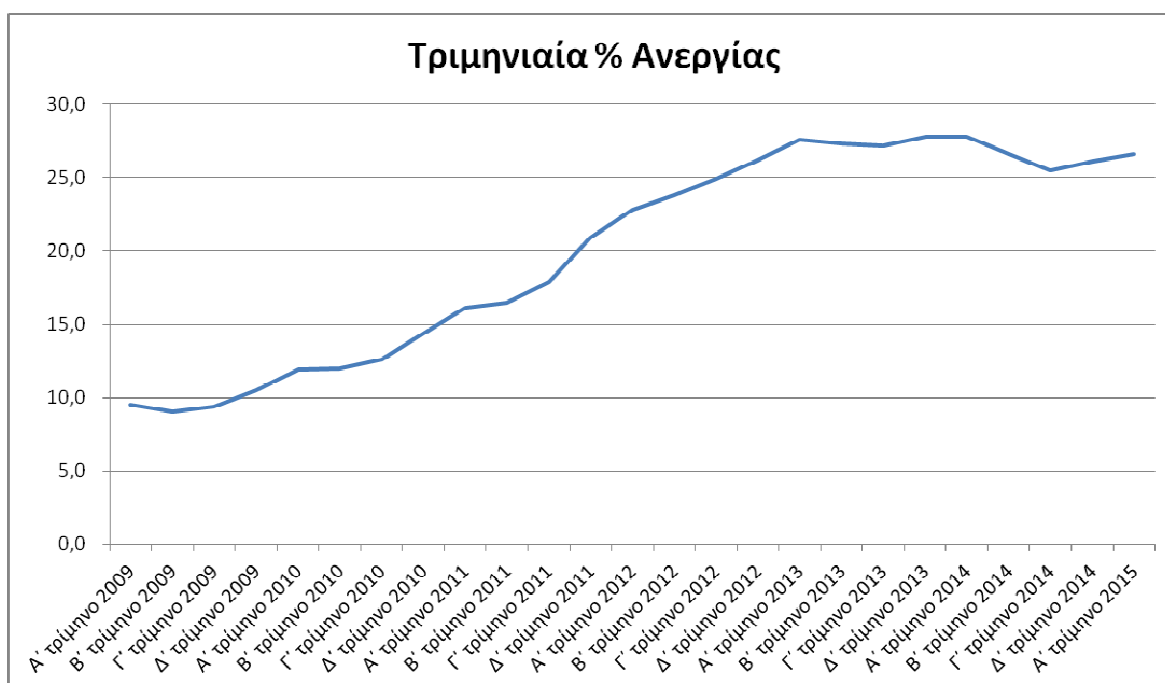
Τη χειρότερη κατάσταση αντιμετωπίζουν οι εργαζόμενοι στους κλάδους των κατασκευών, του τουρισμού, της μεταποίησης και του εμπορίου. Πρόκειται για τους τομείς της οικονομίας που έχουν και τις περισσότερες δυσκολίες λόγω της οικονομικής κρίσης, κάτι το οποίο μεταφράζεται και σε μειωμένη απασχόληση.

Στο Γράφημα 7 παρουσιάζεται η τριμηνιαία ανεργία της χρονικής περιόδου 2009 έως και το Α΄ τρίμηνο του 2015, η οποία κυμαίνεται από 9,5% το Α΄ τρίμηνο του 2009 για να καταλήξει σε ποσοστά της τάξεως του 26,6% το Α΄ τρίμηνο του 2015. Τα υψηλότερα ποσοστά ανεργίας εμφανίζονται το Δ΄ τρίμηνο του 2013 και το Α΄ τρίμηνο του 2014 της τάξεως του 27,8%. Ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός ότι ενώ το Β΄ και

Γ' τρίμηνο του 2009 εμφανίζεται μικρή μείωση της ανεργίας από το Δ' τρίμηνο του 2009 αυτή ανεβαίνει σταδιακά ανά τρίμηνο σημειώνοντας αυξήσεις από 0,1-3%⁹.

Όπως αναμένεται η ανεργία ακολουθεί τους ρυθμούς μεγέθυνσης του ΑΕΠ δηλαδή όταν σημειώνεται μείωση του ρυθμού μεγέθυνσης η ανεργία αυξάνεται και αντιστρόφως. (Διάγραμμα 8).

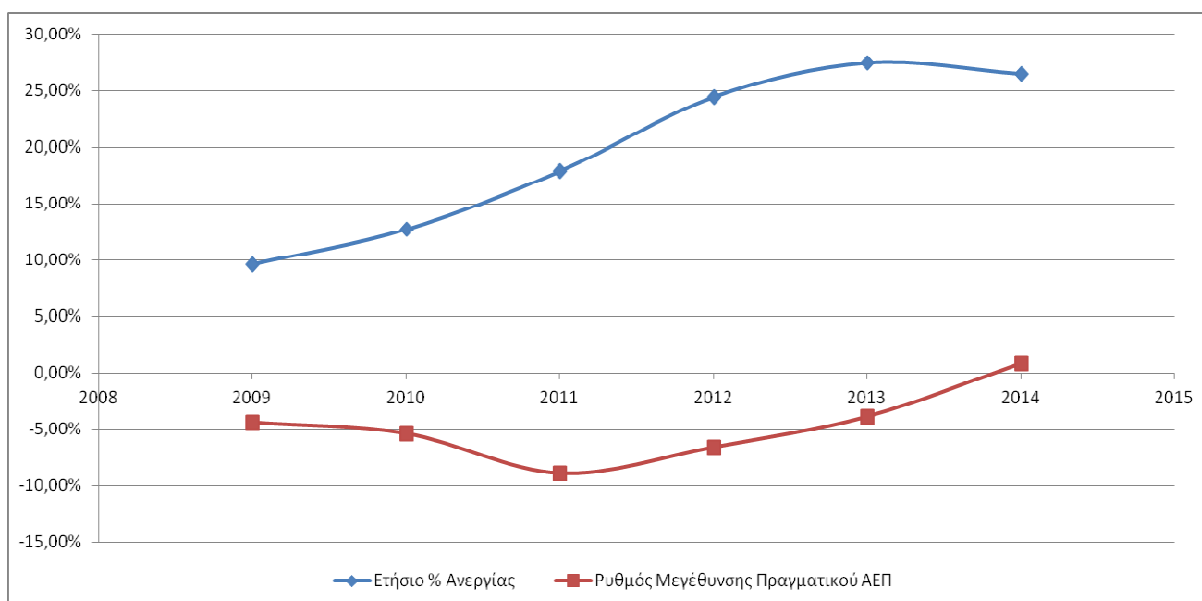
Γράφημα 7: Τριμηνιαία ανεργία της περιόδου 2009 -2015

ΠΗΓΗ: ΕΛ.ΣΤΑΤ

⁹ Βλ. Παράρτημα

Γράφημα 8: Σύνδεση Ανεργίας- ΑΕΠ 2009-2015

ΠΗΓΗ: Eurostat

5.3 Η ανεργία ανά ηλικιακή ομάδα και φύλο

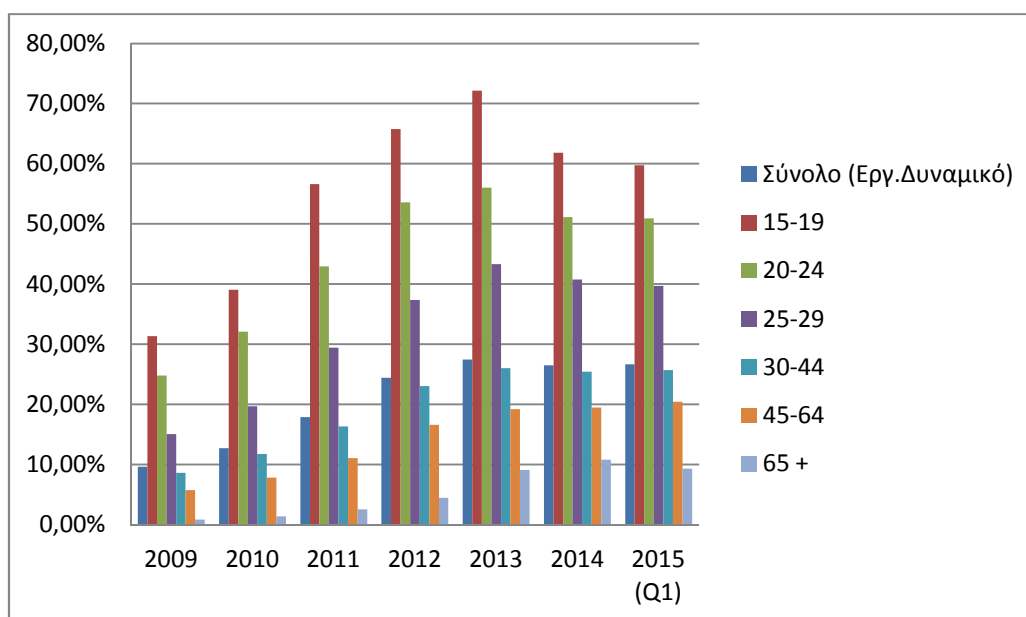
Κατά τη διάρκεια της οικονομικής ύφεσης η ανεργία πλήττει τις νεανικές ηλικιακές ομάδες των 15-19 και 20-24 οι οποίες ήταν ευάλωτες στην ανεργία και την προηγούμενη χρονική περίοδο . Τα ποσοστά, ωστόσο, είναι πρωτοφανή, καθώς η ομάδα των 15-19 και 20-24 εμφανίζει ποσοστά ανεργίας της τάξεως του 31,34% το 2009 και 24,77% αντίστοιχα. Στις ίδιες ηλικιακές ομάδες η ανεργία κορυφώνεται το 2013 (72,13% και 56,05%) για να μειωθεί σταδιακά το 2014 (61,85 και 51,12%) και το 2015 (59,74 και 50,94%)¹⁰ (Γράφημα 9).

Εντυπωσιακή είναι η άνοδος της ανεργίας στις ηλικιακές ομάδες οι οποίες την προηγούμενη χρονική περίοδο παρουσίαζαν χαμηλά ποσοστά ανεργίας. Η ηλικιακή ομάδα των 45-64 εμφανίζει το 2013 ποσοστά της τάξεως του 19,21% ενώ την

¹⁰ Βλ. Παράρτημα

αντίστοιχη περίοδο το 2008 ήταν στο 4%. Ομοίως και η ηλικιακή ομάδα των 65+ παρουσιάζει ποσοστά του 19,21% το 2013 ενώ το 2008 το ποσοστό αυτό βρισκόταν στο 0,8%. Το ζήτημα που ανακύπτει με βάση τα στοιχεία είναι διττό. Από το ένα σκέλος εμφανίζεται το πρόβλημα της νεανικής ανεργίας το οποίο επιδέχεται συγκεκριμένες δράσεις και μέτρα αντιμετώπισης (προγράμματα εκπαίδευσης-κατάρτισης) ενώ από το άλλο ανακύπτει το ζήτημα της ανεργίας της μέσης ηλικίας και των ηλικιωμένων το οποίο χρήζει διαφορετική αντιμετώπιση. Αν σε μια κοινωνία η οποία μαστίζεται από την ανεργία οι νέοι δυσκολεύονται να βρουν εργασία η κατάσταση για τα άτομα πολύ μεγαλύτερης ηλικίας είναι δυσχερέστερη.

Γράφημα 9: Κατανομή ανέργων (%) ανά ηλικιακή ομάδα 2009-2015

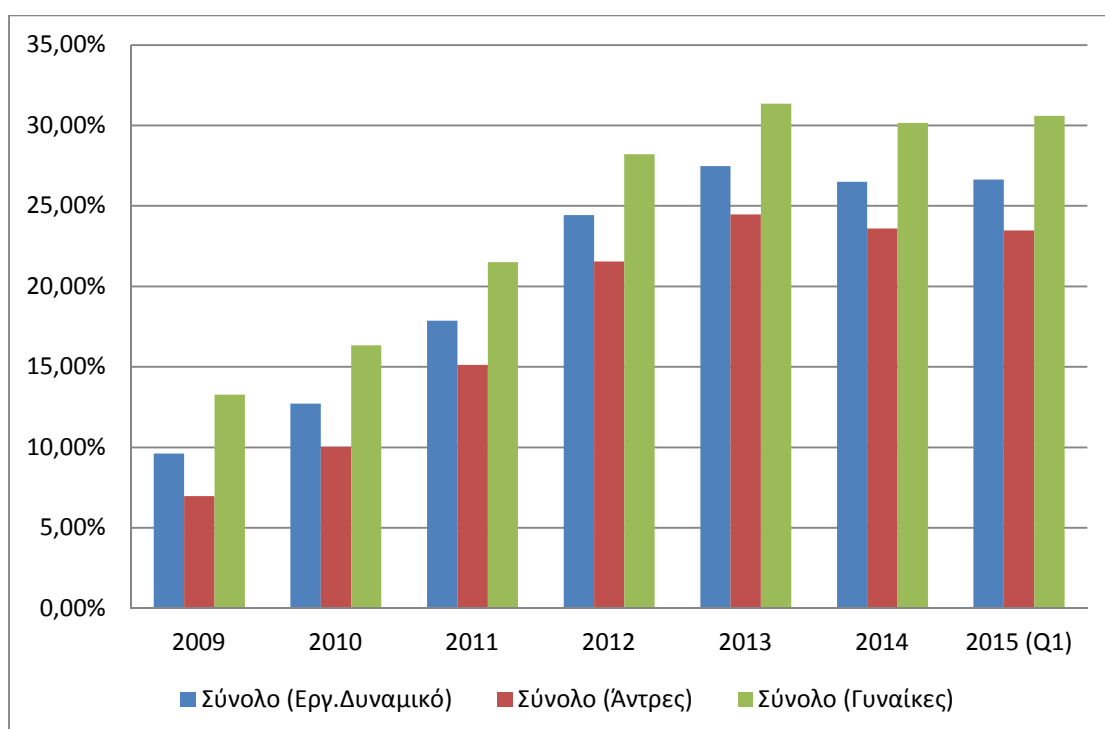

ΠΗΓΗ: *ΕΛ.ΣΤΑΤ*

Η κατανομή των ανέργων ανά φύλο παρουσιάζει τα ίδια χαρακτηριστικά με αυτά της προηγούμενης περιόδου. Η γυναικεία ανεργία είναι εκείνη που επηρεάστηκε περισσότερο από την ύφεση όπως προκύπτει από το Γράφημα που ακολουθεί (Γράφημα 10) παρουσιάζοντας, όπως είναι αναμενόμενο, υψηλότερα επίπεδα ανεργίας από το 2008.

Το 2009 η ανεργία των γυναικών ανέρχεται σε επίπεδα της τάξεως του 13,98% σχεδόν διπλάσια από αυτή των ανδρών που είναι στο 6,97%. Ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός ότι η ψαλίδα μεταξύ ανδρών και γυναικών τείνει να κλείσει το 2013 με τις γυναίκες να παρουσιάζουν ποσοστά ανεργίας της τάξεως του 31,35% και οι άντρες της τάξεως του 24,47 %¹¹.

Γράφημα 10: Κατανομή Ανεργων (%) ανά Φύλο 2009-2015

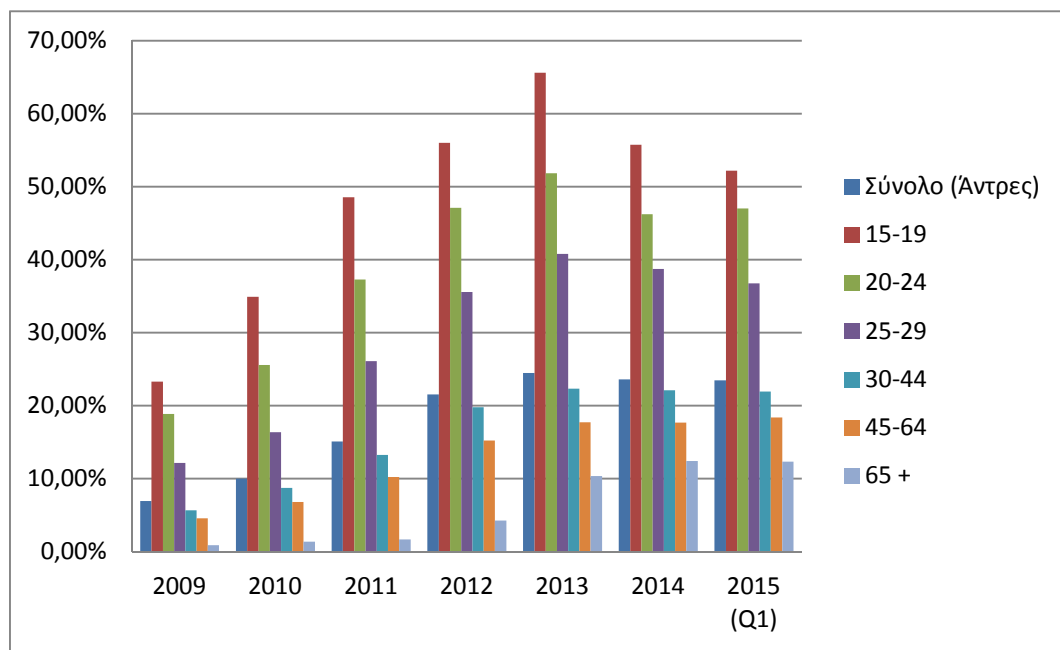
ΠΗΓΗ: ΕΛ.ΣΤΑΤ

Στο Γράφημα 11 προκύπτει ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των ανδρών ανέργων εντοπίζεται στις νεανικές ηλικίες των 15-19 και 20-24 και αντιστοίχως και των γυναικών (Γράφημα 12). Το 2012 και το 2013 είναι οι χρονιές όπου σημειώνονται τα

¹¹ Βλ. Παράρτημα

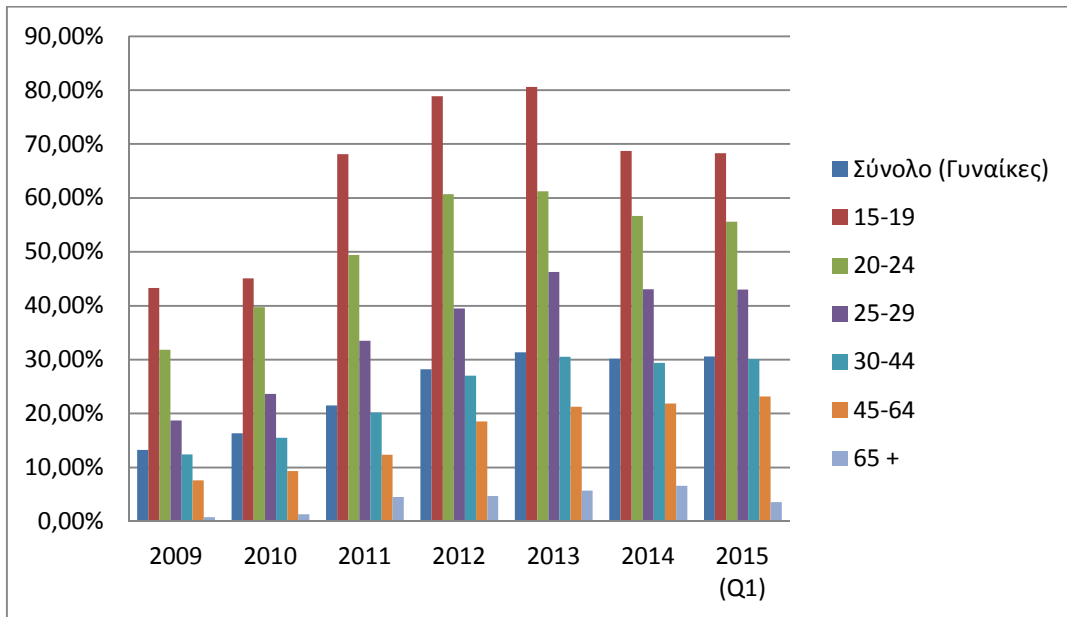
υψηλότερα ποσοστά ανεργίας ενώ από το 2014 παρατηρείται μια μικρή τάση υποχώρησης. Χαρακτηριστικό είναι το γεγονός ότι ενώ η γυναικεία ανεργία είναι μεγαλύτερη από την ανδρική, η ηλικιακή ομάδα των 65+ στις γυναίκες παρουσιάζει χαμηλότερα ποσοστά ανεργίας από αυτή των ανδρών το 2014 και το Α΄ τρίμηνο του 2015. Αυτό ενδεχομένως να οφείλεται στο γεγονός της αποχώρησης των γυναικών από τον εργασιακό βίο λόγω συνταξιοδότησης.

Γράφημα 11: Κατανομή Ανδρών Ανέργων (%) ανά Ηλικιακή Ομάδα

ΠΗΓΗ: *ΕΛ.ΣΤΑΤ*

Γράφημα 12: Κατανομή Γυναικών Ανέργων (%) ανά Ηλικιακή Ομάδα

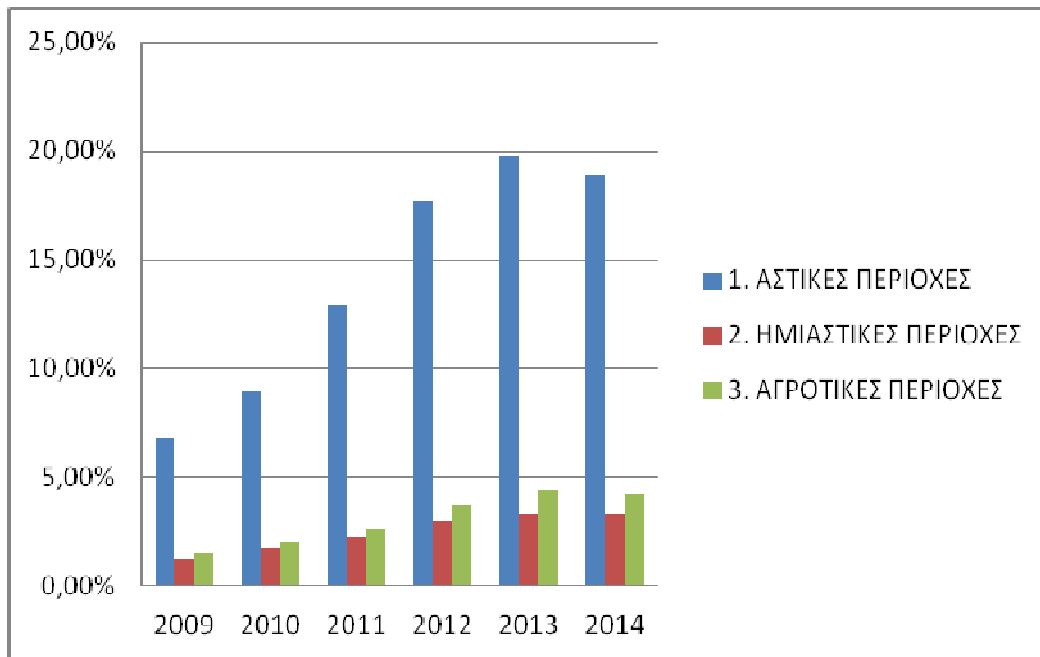
ΠΗΓΗ: ΕΛ.ΣΤΑΤ

5.4 Η ανεργία ανά Περιφέρεια και σε σχέση με το βαθμό αστικότητας

Παρατηρώντας την κατανομή των ανέργων σύμφωνα με το βαθμό αστικότητας (Γράφημα 13), το ποσοστό ανεργίας στις αστικές περιοχές είναι ιδιαίτερα υψηλό και κυμαίνεται από 6,83% το 2009 έως 18,88% το 2014. Ο κύριος όγκος των ανέργων συγκεντρώνεται στην Περιφέρεια της Πρωτεύουσας και στις λοιπές αστικές περιοχές ενώ ακολουθεί το πολεοδομικό συγκρότημα της Θεσσαλονίκης με ποσοστά που κυμαίνονται από 1,04% το 2009 και 5,58% το 2014. Μεταβολή σημειώνεται στις αγροτικές περιοχές, όλη την εξαετία, σε σύγκριση με την προηγούμενη περίοδο, οι οποίες εμφανίζουν υψηλότερα ποσοστά ανεργίας από τις ημιαστικές περιοχές. Συγκεκριμένα, οι αγροτικές περιοχές έχουν ποσοστά ανεργίας της τάξεως του 1,51% το 2009 ενώ οι ημιαστικές της τάξεως του 1,28% . Το 2013 τα ποσοστά αυτά είναι της τάξεως του 4,28% και 3,33% αντίστοιχα¹².

¹² βλ. Παράρτημα

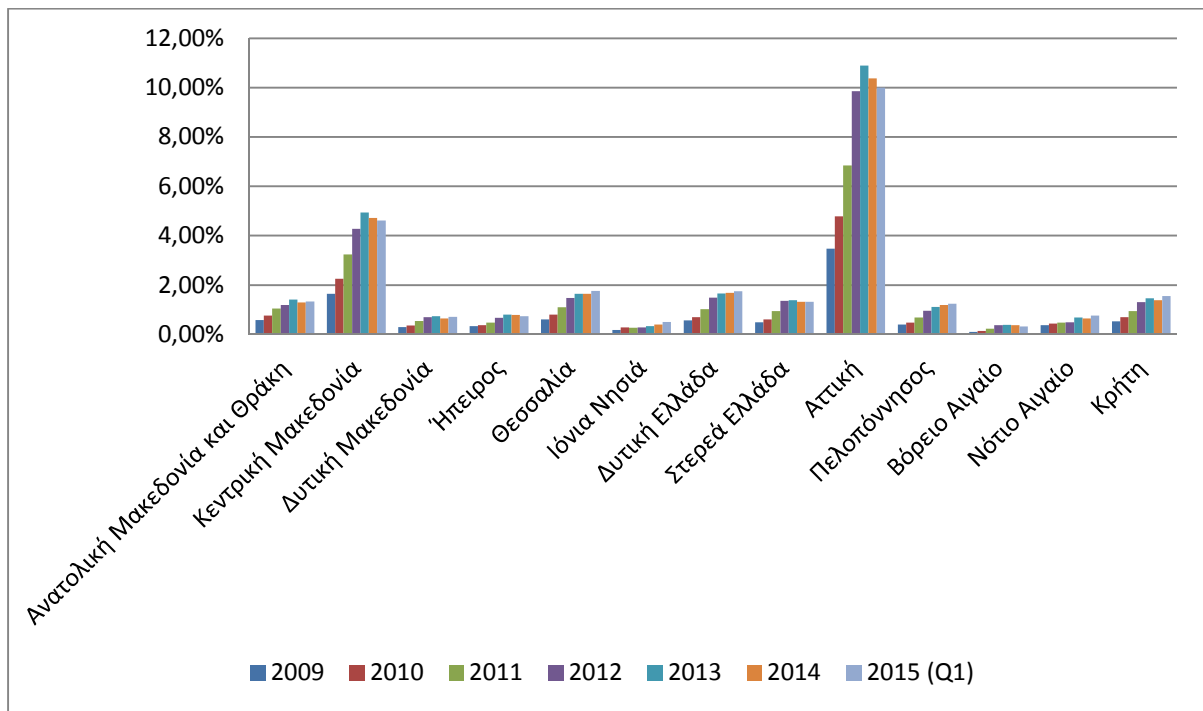
Γράφημα 13: Κατανομή Ανέργων (%) σε σχέση με το βαθμό Αστικότητας

ΠΗΓΗ: ΕΛ.ΣΤΑΤ

Όσον αφορά την κατανομή ανά Περιφέρεια (Γράφημα 14) τα υψηλότερα ποσοστά εντοπίζονται πάλι στην Κεντρική Μακεδονία (4,93% το 2013), στην Ανατολική Μακεδονία/Θράκη (1,41% το 2013), στη Θεσσαλία (1,65% το 2013) ενώ η μεγαλύτερη μεταβολή σημειώνεται στην Αττική η οποία συγκεντρώνει το μεγαλύτερο αριθμό ανέργων (10,37% το 2013) ενώ το 2008, μια χρονιά πριν την οικονομική κρίση, παρουσίαζε τα χαμηλότερα ποσοστά.

Γράφημα 14: Κατανομή Ανέργων (%) 2009-2015 ανά Περιφέρεια

ΠΗΓΗ: *ΕΛ.ΣΤΑΤ*

5.5 Οι απασχολούμενοι ανά κλάδο

Όσον αφορά τον αριθμό των απασχολούμενων ανά κλάδο οικονομικής δραστηριότητας (Γράφημα 15) διαφαίνεται το προβάδισμα του τριτογενή τομέα έναντι των δύο άλλων με αυξητικές τάσεις κατά τη διάρκεια της οικονομικής κρίσης. Ο τριτογενής τομέας παρουσιάζει ποσοστά της τάξεως του 67,2% το 2009 με μικρές αυξητικές τάσεις και καταλήγει το 2014 με ποσοστά του 71,4% αυξάνοντας τον αριθμό των απασχολουμένων. Σε αντίθεση, μείωση της τάξεως του 5% διαφαίνεται στον δευτερογενή τομέα ο οποίος ενώ εμφανίζει ποσοστά απασχολούμενων στο 21,1% καταλήγει το 2014 με ποσοστά 15%¹³. Η εν λόγω μείωση του αριθμού των

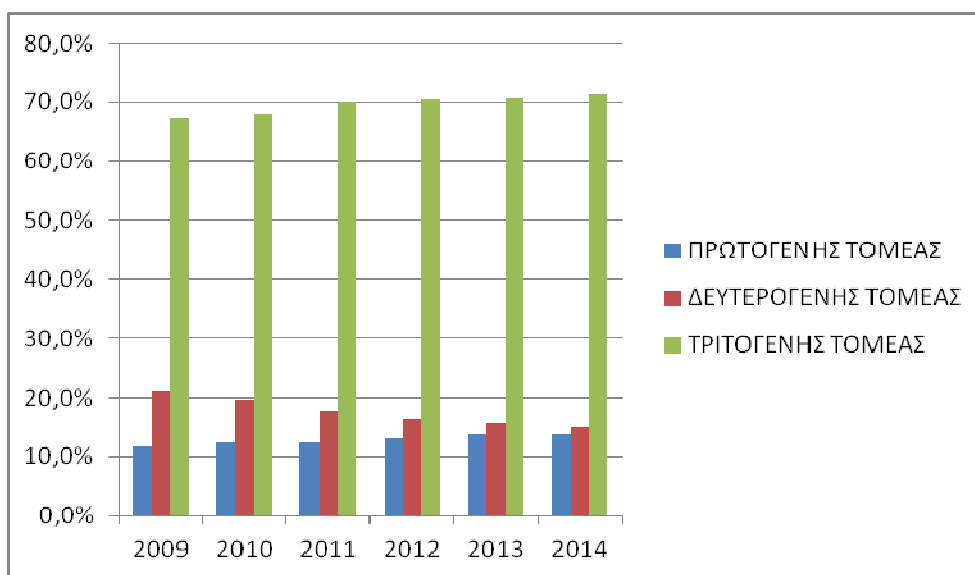
¹³ Βλ. Παράρτημα

απασχολούμενων οφείλεται στο γεγονός ότι η κρίση οδήγησε στο κλείσιμο πολλών επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνταν στο δευτερογενή τομέα (βιοτεχνίες, βιομηχανίες) ή στη μεταφορά μεγάλων επιχειρήσεων του κλάδου εκτός ελλαδικού χώρου. Οι απασχολούμενοι του δευτερογενούς τομέα ενδεχομένως να στράφηκαν σε αναζήτηση εργασίας στον τριτογενή , εκδοχή η οποία εξηγεί την άνοδο του αριθμού των απασχολούμενων στον τομέα αυτό. Η έντονη παρουσία των επιχειρήσεων αυτών στην ευρύτερη Περιφέρεια της Αττικής πριν από την κρίση και το κλείσιμο τους σε συνδυασμό βέβαια και με το κλείσιμο επιχειρήσεων του τριτογενούς τομέα μας παρέχει μια ερμηνεία για την κατακόρυφη άνοδο της ανεργίας στην Περιφέρεια της Αττικής.

Ο πρωτογενής τομέας παραμένει σταθερός με αυξητικές τάσεις όλη την περίοδο ξεκινώντας με ποσοστά 11,7% το 2009 και 13,6% το 2014.

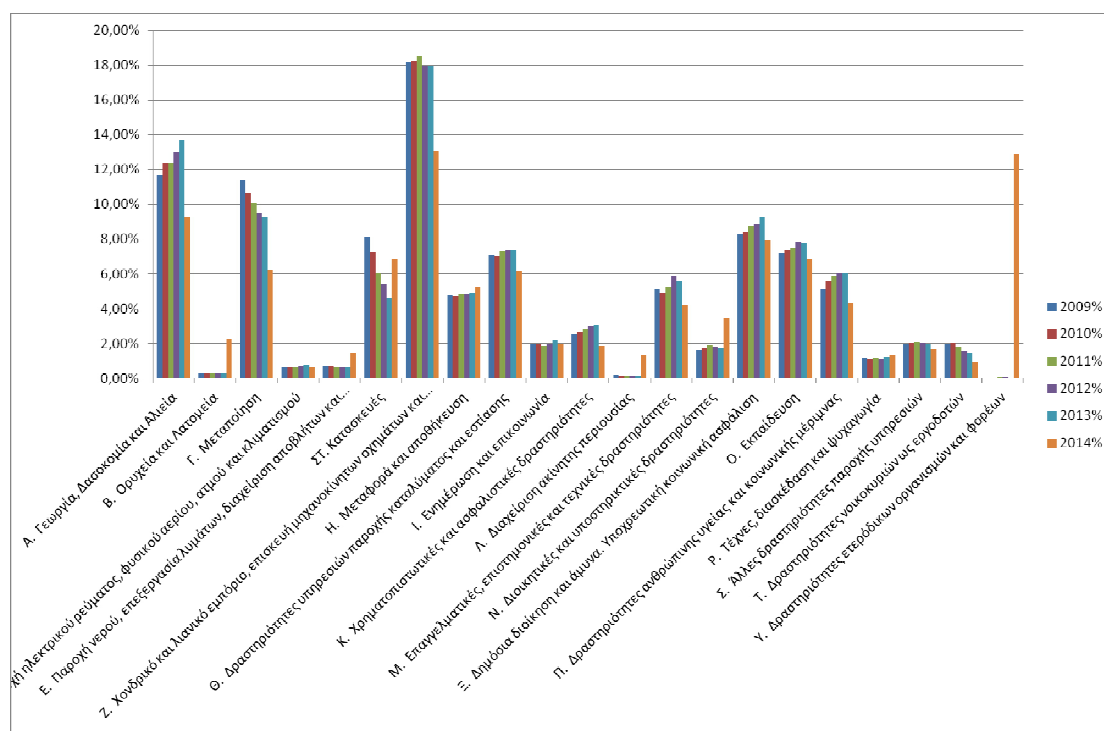
Αναλυτικά οι τομείς δραστηριότητας των απασχολούμενων παρουσιάζονται στο Γράφημα 16 όπου εμφανίζεται συγκέντρωση μεγάλου αριθμού στους τομείς του χονδρικού-λιανικού εμπορίου, στους τομείς γεωργίας, αλιείας και δασοκομίας, η μεταποίηση εμφανίζεται να διαθέτει υψηλό αριθμό απασχολούμενων σε σχέση με άλλους τομείς παρά τις πτωτικές τάσεις της περιόδου ενώ ο κατασκευαστικός κλάδος εμφανίζεται με μείωση παρά την άνθηση που γνώρισε την προηγούμενη δεκαετία.

Γράφημα 15: Απασχολούμενοι ανά κλάδο σε σύμπτυξη 2009-2014

ΠΗΓΗ: ΕΛ.ΣΤΑΤ

Γράφημα 16: Απασχολούμενοι (%) ανά κλάδο 2009-2014

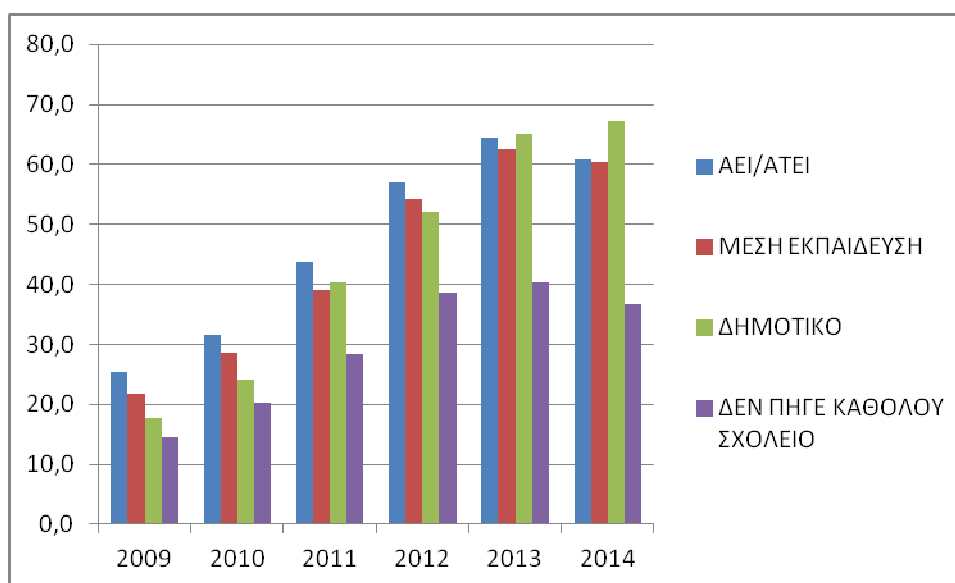
ΠΗΓΗ: ΕΛ.ΣΤΑΤ

5.6 Η ανεργία ανά μορφωτικό επίπεδο

Το μορφωτικό επίπεδο των ανέργων (Γράφημα 17) μας προσφέρει μια πλήρη εικόνα για την ανεργία την εξαετία 2009-2014. Όπως αναμένεται η ανεργία πλήττει τα κατώτερα μορφωτικά επίπεδα, τους αποφοίτους δημοτικού με ποσοστά που αγγίζουν το 17,8% το 2009 και 67,3% το 2014 καθώς και τη μέση εκπαίδευση με 21,9% και 60,3% αντίστοιχα. Εντυπωσιακή, ωστόσο, είναι η άνοδος της ανεργίας στους αποφοίτους ανώτερης και ανώτατης εκπαιδευτικής βαθμίδας η οποία αγγίζει τα ίδια ποσοστά με αυτά των αποφοίτων του δημοτικού το έτος 2013 (64,4 % για τους αποφοίτους ΑΕΙ/ΑΤΕΙ και 65,2% για τους αποφοίτους δημοτικού)¹⁴.

¹⁴ Βλ. Παράρτημα

Γράφημα 17: Κατανομή ανέργων (%) ανά μορφωτικό επίπεδο 2009-2014

ΠΗΓΗ: *ΕΛ.ΣΤΑΤ*

Συνοπτικά, η ανεργία της χρονικής περιόδου 2009-2014 παρουσιάζει τα εξής χαρακτηριστικά : Πρώτον, πλήττει τα κατώτερα κοινωνικά στρώματα, τις γυναίκες και τις νεανικές ηλικίες κατηγορίες οι οποίες εμφάνιζαν ποσοστά ανεργίας πριν από την έλευση της κρίσης. Η κατακόρυφη άνοδος των ποσοστών παραμένει σταθερή με αποκορύφωμα τα έτη 2012 και 2013 με μια πτωτική τάση η οποία εμφανίζεται το 2014. Η διαφορά εντοπίζεται στις κατηγορίες των νέων ανέργων με υψηλά προσόντα (απόφοιτοι ΑΕΙ/ΑΤΕΙ) οι οποίοι αποτελούν ένα πολύτιμο ανθρώπινο εργατικό δυναμικό. Δεύτερον, η ανεργία εμφανίζεται εντονότερη στα μεγάλα αστικά κέντρα όπου υπάρχει μεγάλη συγκέντρωση εργατικού δυναμικού με χαρακτηριστικό παράδειγμα την Αττική η οποία ξεπερνά σε ποσοστά οποιαδήποτε άλλη Περιφέρεια. Τέλος, ο δευτερογενής τομέας φαίνεται πως είναι ο πρώτος που έχει πληγεί από την οικονομική κρίση ενώ ενισχύεται ο τριτογενής (παροχή υπηρεσιών).

Κεφάλαιο 6^ο

Κινητικότητα και Ανεργία

6.1 Η έννοια της κινητικότητας

Η έννοια της κινητικότητας χρησιμοποιείται για να περιγράψει μετακινήσεις ατόμων ή και ομάδων από μια περιοχή ή χώρο σε μια άλλη ή από μια κατάσταση σε μια άλλη διαφορετική. Συνήθως αναφερόμαστε σε επαγγελματική κινητικότητα, όταν πρόκειται για αλλαγές στην επαγγελματική κατάσταση του ατόμου ή για γεωγραφική κινητικότητα όταν πρόκειται για αλλαγές στον τόπο κατοικίας του, είτε στο πλαίσιο της χώρας καταγωγής του είτε και εκτός αυτής. Οι διάφορες μορφές κινητικότητας μπορεί να είναι ανεξάρτητες μεταξύ τους, στις περισσότερες όμως περιπτώσεις αλληλοεξαρτώνται, με την έννοια ότι η αναζήτηση εργασίας, ή καλύτερης εργασίας, οδηγεί σε γεωγραφική κινητικότητα, όπως αντίστροφα, η γεωγραφική κινητικότητα οδηγεί σε αλλαγές στην εργασία.

Η κινητικότητα εμπεριέχει διάφορες διαστάσεις και διακρίνεται σε :

- **Γεωγραφική κινητικότητα:** αναφέρεται στην κυκλοφορία των πολιτών από τη μια περιφέρεια στην άλλη στην ίδια χώρα, ή μεταξύ των χωρών για λόγους εκπαίδευσης και απασχόλησης.
- **Επαγγελματική κινητικότητα:** αναφέρεται στη συχνότητα με την οποία οι απασχολούμενοι αλλάζουν εργασία ή εργοδότη.
- **Θεσμική κινητικότητα:** αναφέρεται σε διάφορα προγράμματα ανταλλαγής (π.χ. φοιτητών ή μαθητών) όπου όλη η διαδικασία της ανταλλαγής οργανώνεται και εποπτεύεται από έναν φορέα (π.χ. ένα πανεπιστήμιο). Συνήθως στα προγράμματα ανταλλαγής το διάστημα που περνά κανείς στο εξωτερικό αποτελεί μέρος των σπουδών του.
- **Ατομική κινητικότητα:** αναφέρεται στην προσωπική πρωτοβουλία ενός μεμονωμένου ατόμου να μετακινηθεί σε έναν άλλον τόπο διαφορετικό από αυτόν της καταγωγής του κυρίως για να βρει εργασία, χωρίς αυτό να αποκλείει και άλλους λόγους π.χ. σπουδές σε μεταπτυχιακό επίπεδο. Η οργάνωση της

κινητικότητα γίνεται από το ίδιο το άτομο και βασίζεται κυρίως σε προσωπικούς ή/και οικογενειακούς πόρους¹⁵.

- **Κοινωνική κινητικότητα:** αναφέρεται στη δυνατότητα που έχουν τα άτομα ή ομάδες ατόμων να μετακινηθούν από ένα επίπεδο κοινωνικής θέσης ή κοινωνικού στρώματος σε κάποιο άλλο ανώτερο, ίδιο ή κατώτερο. Την έννοια της κοινωνικής κινητικότητας συμπληρώνουν οι μορφές που αυτή παίρνει για το άτομο και την κοινωνία. Αυτές οι μορφές εντάσσονται σε μια τυπολογία με βάση κάποια κριτήρια που κατά περίπτωση χρησιμοποιούνται για να αποδοθεί η μορφολογία των μετακινήσεων. Έτσι, με βάση το κριτήριο της κατεύθυνσης διακρίνουμε την κάθετη και οριζόντια κινητικότητα, με βάση το κριτήριο της υφής των μετακινήσεων τη δομική ή διαρθρωτική και την γνήσια ή ανταλλακτική κινητικότητα, με βάση το κριτήριο του χρόνου, την ενδογενεακή και την διαγενεακή κινητικότητα και τέλος με βάση το κριτήριο την μονάδα μελέτης εξετάζονται οι μετακινήσεις σε επίπεδο α) ατόμου β) οικογένειας και γ) κοινωνικών ομάδων.

Η κάθετη κινητικότητα χαρακτηρίζεται ως ανοδική όταν το άτομο μετακινείται από ένα χαμηλότερο επίπεδο προς ένα αντίστοιχο ανώτερο και ως καθοδική όταν οι μετακινήσεις παρουσιάζουν αντίστροφη κατεύθυνση ενώ στην οριζόντια κινητικότητα το άτομο μετακινείται μεν αλλά δεν αλλάζει ουσιαστικά επίπεδο.

Στην δομική κινητικότητα οι αλλαγές που έχουν επέλθει στις κοινωνικές δομές αναγκάζουν τα άτομα να συμμορφωθούν προς αυτές τις αλλαγές και γι' αυτό μετακινούνται. Αντίθετα με την δομική κινητικότητα στη γνήσια κινητικότητα οι μετακινήσεις που πραγματοποιούνται από μια κοινωνική κατηγορία Α σε μια άλλη Β συνοδεύονται από μετακινήσεις ισοδύναμου αριθμού από την Β προς Α και επομένως δεν μεταβάλλεται η ποσοτική σχέση ανάμεσα στις διάφορες κοινωνικές κατηγορίες που παραμένουν σε γενικές γραμμές σταθερές.

Η ενδογενεακή κινητικότητα αφορά τις μετακινήσεις που πραγματοποιεί το άτομο σε διάφορες φάσεις της ζωής του όπως είναι η αλλαγή επαγγελμάτων ή τομέων απασχόλησης ενώ η διαγενεακή αναφέρεται σε συγκρίσεις θέσης, τάξης,

¹⁵ www.edujob.gr

στρώματος, επαγγέλματος, επιπέδου μόρφωσης, γεωγραφικής περιοχής κ.α ανάμεσα σε δύο ή περισσότερες γενιές.

Ωστόσο, όταν αναφερόμαστε σε κινητικότητα για λόγους εργασίας, μιλάμε κυρίως για «ατομική» κινητικότητα με την έννοια ότι η πρωτοβουλία αφορά ένα μεμονωμένο άτομο και βασίζεται σε οικογενειακούς/ ή και προσωπικούς πόρους (Κασιμάτη, 2004).

Παράλληλα, και η κινητικότητα για λόγους σπουδών σε αρκετές περιπτώσεις δεν είναι θεσμική με την έννοια ότι και πάλι η πρωτοβουλία ξεκινά από το άτομο, το οποίο θα πρέπει να προχωρήσει στην αναζήτηση των επιλογών και των κατάλληλων λύσεων για την περίπτωσή του και στην υλοποίησή τους.

Με βάση τα παραπάνω η έννοια της κινητικότητας εμπεριέχει στοιχεία που σχετίζονται έντονα με τις κοινωνικές διαρθρώσεις. Συγκεκριμένα, τη σημασία που έχει η διάρθρωση της αγοράς εργασίας για τις τάσεις της κινητικότητας έχει μελετήσει ο Gordon (1972) ο οποίος υποστηρίζει ότι η αγορά εργασίας επιδρά με διαφορετικό τρόπο σε κάθε κοινωνική ομάδα και δημιουργεί διαχωρισμό ανάμεσα στα πρωτεύοντα και δευτερεύοντα επαγγέλματα και εργασίες. Εκείνο, όμως, που παρουσιάζει ενδιαφέρον είναι η αντίληψη ότι ο χαρακτήρας της επαγγελματικής κινητικότητας είναι διφυής: του ατόμου και της εργασίας. Τα άτομα που ζητούν εργασία και οι κενές θέσεις που υπάρχουν σε έναν οργανισμό έχουν κατά τον Cole (1979) κοινή συμπεριφορά. Επίσης ο Bowles (1972) υποστηρίζει ότι οι άνισες ευκαιρίες για εκπαίδευση, που υπάρχουν στα διάφορα κοινωνικά στρώματα, συντηρούν τον κοινωνικό καταμερισμό της εργασίας. Οι ταξικές ανισότητες, που στη βάση τους είναι οικονομικές, έχουν επίδραση στις τάσεις κινητικότητας. Η σύγχρονη έρευνα της κινητικότητας έδειξε μεγάλο ενδιαφέρον στη διερεύνηση των μετακινήσεων μέσα στην ίδια γενιά (intergenerational mobility). Τα ατομικά χαρακτηριστικά, οι συνθήκες εργασίας καθώς επίσης και άλλοι κοινωνικοί παράγοντες μεταβάλλονται και έχουν ως συνέπεια να μεταβάλλεται και η επαγγελματική κατάσταση του ατόμου. Έτσι, οι μετακινήσεις που πραγματοποιεί το άτομο στη διάρκεια της επαγγελματικής του ζωής δεν είναι ούτε κανονικές στην επανάληψή τους ούτε σταθερές στο χρόνο. (Svalagosta 1959).

Εκτός από τις θεωρητικές έρευνες που αφορούν το κοινωνιολογικό πεδίο η έννοια της κινητικότητας εμφανίζεται στους κόλπους της Ευρωπαϊκής ένωσης ήδη από την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας το 1957 (ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων) αλλά και ως βασική προτεραιότητα αργότερα στα πλαίσια της

Ευρωπαϊκής Στρατηγικής για την Απασχόληση (ΕΣΑ), ήδη πριν από την τρέχουσα οικονομική κρίση, διαμορφώνοντας τους κοινούς στόχους και τις κατευθύνσεις των πολιτικών απασχόλησης τις τελευταίες δεκαετίες.

6.2 Η κινητικότητα των εργαζομένων της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Η ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων αποτελεί μια από τις θεμελιώδεις ελευθερίες που εγγυάται το Ενωσιακό Δίκαιο. Κάθε υπήκοος κράτους μέλους της Ευρωπαϊκής Ένωσης έχει το δικαίωμα να εργάζεται σε κάποιο άλλο κράτος-μέλος και να εγκατασταθεί στο κράτος υποδοχής με τα μέλη της οικογένειάς του. Θεωρητικά, η ελευθερία αυτή των εργαζομένων έχει υπάρξει από την ίδρυση της Ε.Ο.Κ το 1957. Πρακτικά, όμως, από το 1992 και μετά οι πολίτες όλων των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης και Ευρωπαϊκού Οικονομικού Χώρου (Ε.Ο.Χ.) μπορούν να εργάζονται σε οποιοδήποτε κράτος-μέλος. Το δικαίωμα αυτό καθορίζεται στο άρθρο 39 της Συνθήκης της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και περιλαμβάνει :

- Το δικαίωμα να αναζητήσει μια θέση εργασίας σε ένα άλλο κράτος μέλος
- Το δικαίωμα να εργαστεί σε ένα άλλο κράτος-μέλος
- Το δικαίωμα να κατοικήσει εκεί για αυτόν τον σκοπό
- Το δικαίωμα να παραμείνει εκεί
- Το δικαίωμα στην ίση μεταχείριση για την πρόσβαση στην απασχόληση, στις συνθήκες εργασίας και όλα τα άλλα πλεονεκτήματα που θα μπορούσαν να διευκολύνουν την παραμονή του εργαζομένου στο κράτος-μέλος υποδοχής.

Το δικαίωμα στην ελεύθερη κυκλοφορία συμπληρώνεται από ένα σύστημα για το συντονισμό των συστημάτων κοινωνικής ασφάλισης και από ένα σύστημα που εξασφαλίζει την αμοιβαία αναγνώριση των διπλωμάτων.

Όπως προαναφέρθηκε, δύο από τις διαστάσεις της κινητικότητας είναι η επαγγελματική, που αφορά τη συχνότητα με την οποία οι απασχολούμενοι αλλάζουν εργασία (εργοδότη) και η γεωγραφική που αναφέρεται στην κυκλοφορία των εργαζομένων από τη μια περιφέρεια στην άλλη στην ίδια χώρα ή μεταξύ των χωρών.

Στα πλαίσια της Ευρωπαϊκής Ένωσης προωθείται τόσο η επαγγελματική όσο και η γεωγραφική κινητικότητα καθώς θεωρείται ότι αποτελεί μέσο που συμβάλλει στην οικονομική και κοινωνική πρόοδο, στην επίτευξη υψηλού επιπέδου απασχόλησης και στην ισορροπημένη και βιώσιμη ανάπτυξη, στην τόνωση της κοινωνικής συνοχής, στη

δημιουργία ενός ευρωπαϊκού χώρου γνώσης και στη δημιουργία ποιοτικότερων θέσεων εργασίας στην Ευρώπη. Η κινητικότητα των εργαζομένων επιτρέπει, επίσης, στην ευρωπαϊκή οικονομία, την απασχόληση και το εργατικό δυναμικό να προσαρμοστούν στις μεταβαλλόμενες περιστάσεις πιο ομαλά και αποτελεσματικά και να καθοδηγηθούν οι αλλαγές μέσα στην ανταγωνιστική παγκόσμια οικονομία. Ένας μεγαλύτερος βαθμός κινητικότητας μεταξύ των κρατών-μελών θα ενθαρρύνει επίσης την εγγύτερη πολιτική ολοκλήρωση στα πλαίσια της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Σε γενικές γραμμές η κινητικότητα θεωρείται σημαντική για τους εξής λόγους :

- Καθώς η αγορά εργασίας της Ε.Ε χαρακτηρίζεται από ανεργία σε ορισμένες περιοχές και τομείς και έλλειψη δεξιοτήτων και εργασίας σε άλλους, απαιτείται μεγαλύτερη επαγγελματική κινητικότητα προκειμένου να επιτευχθεί ο στόχος της Ευρώπης για περισσότερες και καλύτερες θέσεις εργασίας.
- Οι εργοδότες αναζητούν όλο και περισσότερο ανθρώπους με μεγαλύτερη ποικιλία επαγγελματικής εμπειρίας. Ένα χρονικό διάστημα στο εξωτερικό συμβάλλει στην αναβάθμιση ενός βιογραφικού και το κάνει ελκυστικότερο στους εργοδότες.
- Οι απασχολούμενοι που είναι εξοικειωμένοι με την κινητικότητα τείνουν να είναι καλύτερα εξοπλισμένοι για να αντιμετωπίσουν την αλλαγή. Μια αλλαγή της απασχόλησης μπορεί να βοηθήσει στην απόκτηση νέων δεξιοτήτων και γνώσεων, να αυξήσει την ικανοποίηση από την εργασία καθώς και να βελτιώσει την απασχολησιμότητα.

Η κινητικότητα των εργαζομένων εντός των ορίων της Ευρωπαϊκής Ένωσης και η σύνδεσή της με την καταπολέμηση της ανεργίας πρωτοεμφανίστηκε στη Συνθήκη του Άμστερνταμ το 1997 και κατέστη επιτακτική ανάγκη μετά την έλευση της οικονομικής κρίσης μέσα στο πλαίσιο της δημοσιονομικής προσαρμογής και της ευελιξίας με ασφάλεια που εφαρμόζεται στην αγορά εργασίας.

6.3 Ευρώπη 2020 και Κινητικότητα

Η ανεργία αποτελούσε πάντα ένα από τα σημαντικότερα προβλήματα που έπρεπε να αντιμετωπίσει η Ε.Ε. Από το 1997 έτος θεσμοθέτησης της Συνθήκης του Άμστερνταμ και δημιουργίας της ΕΣΑ, η υψηλή ανεργία και η επίδραση που ασκούσε

στην ONE τέθηκαν στο επίκεντρο των συζητήσεων και του ενδιαφέροντος με στόχο την αύξηση της απασχόλησης, την ανάπτυξη και την ανταγωνιστικότητα.

Σε μια Ευρώπη που έρχεται αντιμέτωπη με τη δημογραφική γήρανση και την εισροή μεταναστών, η ανεργία αντιμετωπίζεται μόνο ως διαρθρωτική και καταπολεμάται τόσο με μείωση του κόστους εργασίας όσο και με κατάρτιση των ανέργων ώστε να αντιστοιχηθούν τα προσόντα τους με τις ανάγκες της αγοράς. Μέσα σ' αυτό το πλαίσιο η κυκλική ανεργία, αποτέλεσμα της οικονομικής κρίσης του 2008, αποκλείεται από τους στόχους και συνεπακόλουθα και η επεκτατική μακροοικονομική πολιτική από τα εργαλεία αντιμετώπισης (Καραμεσίνη, 2011).

Η προαναφερθείσα λογική διέπνεε τόσο τους στόχους και τις προτεραιότητες της Στρατηγικής της Λισσαβόνας όσον αφορά τις πολιτικές απασχόλησης όσο και της νέας στρατηγικής «Ευρώπη 2020». Η νέα στρατηγική «Ευρώπη 2020» θέτει κατευθυντήριες γραμμές και μετρήσιμους στόχους που αποσκοπούν στην αύξηση της απασχόλησης μέσω της αύξησης της συμμετοχής ανδρών και γυναικών στην αγορά εργασίας, στην ανάπτυξη εξειδικευμένου εργατικού δυναμικού αλλά και στη βελτίωση των συστημάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης (Συμβούλιο της Ε.Ε, 2010). Για την καταπολέμηση της διαρθρωτικής ανεργίας προβλέπεται η ενσωμάτωση των αρχών της flexicurity (ευελιξία με ασφάλεια) στην πολιτική της αγοράς εργασίας και η ενίσχυση της κινητικότητας (επαγγελματικής και γεωγραφικής) των νέων εργαζομένων.

Συγκεκριμένα, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή δρομολογεί την πρωτοβουλία «Νεολαία σε κίνηση» η οποία έχει σκοπό να βοηθήσει τους νέους να αποκτήσουν τις γνώσεις, τις δεξιότητες και την εμπειρία που χρειάζονται για να εξασφαλίσουν την πρώτη τους εργασία. Η εν λόγω πρωτοβουλία προτείνει 28 βασικές δράσεις που έχουν ως στόχο να καταστήσουν την εκπαίδευση και την κατάρτιση πιο κατάλληλες για τις ανάγκες των νέων και να ενθαρρύνουν περισσότερους από αυτούς να εκμεταλλευτούν τις υποτροφίες τις Ε.Ε για σπουδές ή κατάρτιση σε άλλη χώρα.

Οι δέκα (10) σημαντικότερες δράσεις της πρωτοβουλίας «Νεολαία σε κίνηση» αφορούν :

- 1) Τη δημιουργία ενός ειδικού δικτυακού τόπου για τη «Νεολαία σε κίνηση» ο οποίος προσφέρει ένα ενιαίο σημείο πρόσβασης στις πληροφορίες σχετικά με τις ευκαιρίες πραγματοποίησης σπουδών ή απόκτησης επαγγελματικής εμπειρίας στο εξωτερικό.
- 2) Ένα πιλοτικό έργο «Η πρώτη σας θέση εργασίας μέσω EURES» το οποίο παρέχει συμβουλές αναζήτησης εργασίας και οικονομική στήριξη στους νέους που αναζητούν

εργασία και οι οποίοι επιθυμούν να εργαστούν στο εξωτερικό καθώς και σε μικρομεσαίες επιχειρήσεις.

3) Έναν πίνακα αποτελεσμάτων για την κινητικότητα που αποσκοπεί στη συγκριτική ανάλυση και μέτρηση της προόδου όσον αφορά την εξάλειψη των νομικών και τεχνικών εμποδίων στη μαθησιακή κινητικότητα.

4) Τη δημιουργία μηχανισμού δανειοδότησης για τους σπουδαστές σε ευρωπαϊκό επίπεδο.

5) Τη δημοσίευση μελέτης για την εφικτότητα δημιουργίας ενός πολυδιάστατου παγκόσμιου συστήματος κατάταξης πανεπιστημίων.

6) Το σχεδιασμό μια κάρτας νέων σε κίνηση, η οποία θα παρέχει οφέλη και εκπτώσεις για τους νέους

7) Ένα νέο σύστημα παρακολούθησης κενών θέσεων εργασίας το οποίο θα παράσχει πληροφορίες σχετικά με τη ζήτηση στην αγορά εργασίας ολόκληρης της Ευρώπης για όσους αναζητούν εργασία και για σύμβουλους απασχόλησης.

8) Το νέο Ευρωπαϊκό Μηχανισμό Χρηματοδοτήσεων της Επιτροπής ο οποίος παράσχει χρηματοοικονομική στήριξη για να βοηθήσει τους νέους επιχειρηματίες να ιδρύσουν ή να αναπτύξουν τις πρωτοβουλίες τους.

9) Την ενθάρρυνση προς τα κράτη-μέλη για την καθιέρωση εγγύησης για τη νεολαία, έτσι ώστε να εξασφαλιστεί ότι όλοι οι νέοι θα έχουν κάποια απασχόληση, κατάρτιση ή επαγγελματική πείρα μέσα σε τέσσερις (4) μήνες αφότου αποχωρήσουν από το σχολείο.

10) Τη δημιουργία ευρωπαϊκού διαβατηρίου δεξιοτήτων βασιζόμενο στο Europass το οποίο θα επιτρέπει την καταγραφή των δεξιοτήτων με διαφανή και συγκρίσιμο τρόπο.(European Commission,2010).

Είναι πρόδηλο ότι οι πρωτοβουλίες που εντάσσονται στη νέα στρατηγική θέτουν ως επίκεντρο την καταπολέμηση της ανεργίας των νέων μέσω της κινητικότητας. Η κινητικότητα αυτή αποβλέπει είτε στην απόκτηση εργασιακής εμπειρίας που θα μειώσει την ανεργία των νέων μόλις εξέλθουν από το στάδιο της υποχρεωτικής εκπαίδευσης είτε στην απόκτηση επαγγελματικής κατάρτισης και εκπαίδευσης σε ευρωπαϊκό επίπεδο έτσι ώστε αυτή να ανταποκρίνεται στις ανάγκες της αγοράς εργασίας. Με τον τρόπο αυτό επιτυγχάνεται η γεωγραφική κινητικότητα των νέων οι οποίοι δεν μπορούν να βρουν άμεσα εργασία στη χώρα προέλευσής τους αλλά

και η επαγγελματική καθώς η εξειδικευμένη κατάρτιση καθιστά πιο εύκολη την αλλαγή αντικειμένου εργασίας.

Με βάση τα παραπάνω, ο προσανατολισμός που αποκτά η πολιτική απασχόλησης φαίνεται να στηρίζεται στην πεποίθηση ότι η οικονομική κρίση του 2008 είναι παροδικού χαρακτήρα και δεν αποτελεί σύμπτωμα μιας δομικής κρίσης η οποία χρειάζεται διαρθρωτικές αλλαγές και ανακατατάξεις. Η κυκλική ανεργία που προκύπτει ως αποτέλεσμα της οικονομικής ύφεσης αντιμετωπίζεται με μέτρα παροδικού χαρακτήρα όπως αυτό της κινητικότητας και θεωρείται ότι θα απορροφηθεί από την οικονομική ανάκαμψη τα επόμενα χρόνια.

6.4 Η ποσοτική διάσταση της Κινητικότητας στην Ε.Ε

Βάση ερευνών που διεξήχθησαν πριν από την οικονομική κρίση, η κινητικότητα της εργασίας στην Ε.Ε ήταν σχεδόν στατική (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 2006). Οι εργαζόμενοι παρέμεναν στην ίδια εργασία για 10,6 έτη, κατά μέσο όρο, σε σύγκριση με 6,7 έτη στις Ηνωμένες Πολιτείες ενώ μόλις το 2% του εργατικού δυναμικού της Ευρωπαϊκής Ένωσης διέμενε σε διαφορετικό κράτος-μέλος από αυτό στο οποίο γεννήθηκε. Σε ετήσια βάση η κινητικότητα των Ευρωπαίων εργαζομένων αφορά μόνο το 0,4 % του συνολικού πληθυσμού της Ε.Ε σε αντίθεση με τις Η.Π.Α όπου μετακινείται το 2,4% του πληθυσμού, αναζητώντας καλύτερες θέσεις εργασίας.

Σε γενικές γραμμές τα Σκανδιναβικά κράτη παρουσιάζουν υψηλότερα ποσοστά κινητικότητας (γύρω στο 40% έχει ζήσει σε άλλη περιφέρεια ή χώρα) ενώ ακολουθούν το Ηνωμένο Βασίλειο και η Ιρλανδία με ποσοστό γύρω στο 30%. Στην κεντρική Ευρώπη τα περισσότερα κράτη τείνουν το μέσο όρο της Ε.Ε (20%) ενώ στη Νοτιοανατολική και Ανατολική Ευρώπη τα ποσοστά είναι αρκετά χαμηλότερα (μεταξύ 10 και 15%). Αν και μεγάλο ποσοστό των Ευρωπαίων το 2005 (49%) ψήφισε υπέρ της μετακίνησης σε άλλες περιφέρειες ή χώρες εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης, κατά μέσο όρο το 69% των κατοίκων δεν σχεδίαζε να μετακομίσει στην επόμενη πενταετία (Φρεμεντίτης, 2006).

Στην Ελλάδα το ποσοστό αυτό έτεινε το 75% ενώ έρευνα του Ευρωπαϊκού Ιδρύματος για τη Βελτίωση Συνθηκών Διαβίωσης και Εργασίας¹⁶ που πραγματοποιήθηκε με την ευκαιρία του «Ευρωπαϊκού Έτους κινητικότητας των εργαζομένων», έδειξε πως οι Έλληνες ήταν τόσο «δεμένοι» με την πατρίδα τους όσο και με τον εργοδότη τους γεγονός που τους κατέτασσε σε πολλές περιπτώσεις στις χαμηλότερες θέσεις των κρατών μελών της Ε.Ε όσον αφορά τη γεωγραφική και επαγγελματική κινητικότητα. Στην ίδια κατηγορία ανήκαν επίσης η Μάλτα, η Αυστρία ενώ μέτριες επιδόσεις παρουσίαζαν σε αυτό το επίπεδο η Ισπανία και η Κύπρος.

Ωστόσο, η στάση των Ελλήνων απέναντι στο ενδεχόμενο της μετακίνησης για εύρεση εργασίας αλλάζει δραματικά μετά την έλευση της οικονομικής κρίσης. Από το Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών (ΚΕΠΕ) αναφέρεται πως « τα δεδομένα έρευνας του Ευρωβαρόμετρου έδειξαν ότι, μεταξύ των 27 χωρών της Ε.Ε, η Ελλάδα εμφάνισε τη μεγαλύτερη αύξηση (30%) ανάμεσα στο 2006 και το 2012 ως προς το ποσοστό του πληθυσμού που πίστευε ότι η προσωπική τους κατάσταση απασχόλησης θα χειροτέρευε το επόμενο έτος»¹⁷.

Σύμφωνα με παγκόσμια έρευνα της Gallup World Poll Survey (2014)¹⁸ «.. το 2008-2010, στην Ελλάδα διαπιστώθηκε ότι αξιόλογο ποσοστό του πληθυσμού επιθυμούσε να μεταναστεύσει. Ειδικότερα, το 19% του ελληνικού πληθυσμού δήλωσε ότι ήθελε να μεταναστεύσει, ενώ το ποσοστό ανήλθε σε 26% του πληθυσμού υψηλής εκπαίδευσης και σε 33% του πληθυσμού 15-24 ετών (OECD 2012). Οι πρώτες χώρες προτίμησης προορισμού ήταν η Γερμανία(18%), οι Η.Π.Α (10%) και το Ηνωμένο Βασίλειο (9%).

Ωστόσο, επισημαίνεται παράλληλα ότι: «Οι εκροές από την Ελλάδα τα τελευταία χρόνια δεν αφορούν μόνο Έλληνες αλλά και τους μετανάστες τρίτων χωρών που έφτασαν σε μεγάλους αριθμούς στην Ελλάδα από τη δεκαετία του 1990 και μετά».

Το ποσοστό μετανάστευσης από την Ελλάδα σε χώρες του ΟΟΣΑ για άτομα που ήταν πτυχιούχοι τριτοβάθμιας εκπαίδευσης ήταν 5,5%», αναφέρει το ΚΕΠΕ. Πρέπει, όμως, «να σημειωθεί ότι οι εκροές από την Ελλάδα διαφέρουν σημαντικά στην εκπαιδευτική τους σύνθεση ανάλογα με τη χώρα προορισμού. Έτσι σύμφωνα με την ίδια έρευνα, από άτομα που γεννήθηκαν στην Ελλάδα και διέμεναν σε χώρες του

¹⁶ www.tnn.gr

¹⁷ www.capital.gr

¹⁸ www.gallup.com

ΟΟΣΑ το 2005/2006, την υψηλότερη εκπαίδευση είχαν εκείνα που διέμεναν στο Ηνωμένο Βασίλειο. Ειδικότερα το 79% των Ελλήνων μεταναστών στη χώρα αυτή ήταν πτυχιούχοι τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό για τους Έλληνες που διέμεναν στη Γαλλία ήταν 47%, στις ΗΠΑ 28%, στην Ιταλία 26%, στη Σουηδία 20%, στον Καναδά 17%, στην Αυστραλία 9% και στη Γερμανία 8%»¹⁹.

Αυτό που αξίζει να σημειωθεί είναι ότι η κινητικότητα θεωρείται ένα μέτρο προσωρινής φύσεως σε αντίθεση με τη μετανάστευση που έχει μόνιμο χαρακτήρα και δεν θα πρέπει να συγχέονται. Ωστόσο, τα παραπάνω στοιχεία, ελλείπει στοιχείων κινητικότητας, μας δείχνουν την αλλαγή στη στάση των Ελλήνων τα χρόνια της οικονομικής κρίσης. Το πρόβλημα, ωστόσο, της ανεπαρκούς επαγγελματικής και χαμηλής γεωγραφικής κινητικότητας παραμένει όπως θα αναλυθεί παρακάτω.

¹⁹ www.capital.gr

Κεφάλαιο 7^ο

Προβλήματα και Προοπτικές της Κινητικότητας

7.1 Ανεπαρκής Επαγγελματική Κινητικότητα

Η Ε.Ε χαρακτηρίζεται παραδοσιακά από χαμηλά επίπεδα επαγγελματικής κινητικότητας μεταξύ θέσεων εργασίας ή τομέων. Ωστόσο, σε μια οικονομία στην Ε.Ε που όλο και περισσότερο βασίζεται στη γνώση και στην παροχή υπηρεσιών, η επαγγελματική κινητικότητα κρίνεται αναγκαία για την προσαρμογή στη διαρθρωτική αλλαγή αλλά και για την ενθάρρυνση της αλλαγής αυτής σε έναν ανταγωνιστικό κόσμο, συμβάλλοντας έτσι στην καλύτερη λειτουργία των αγορών εργασίας και την υψηλότερη παραγωγικότητα, απασχόληση, οικονομική μεγέθυνση και ανταγωνιστικότητα. Οι αναντιστοιχίες των δεξιοτήτων αποτελούν συχνά την κύρια αιτία ανισοροπιών στην προσφορά και τη ζήτηση εργατικού δυναμικού σε όλους τους τομείς και τις περιφέρειες και ο ταχέως μεταβαλλόμενος κόσμος της εργασίας όλο και περισσότερο απαιτεί από τους ανθρώπους να αποκτήσουν την ικανότητα να προσαρμόζονται σε νέους τρόπους εργασίας, τεχνολογίες, τομείς και εργασιακά περιβάλλοντα.

Ωστόσο, η Ε.Ε καλείται να δώσει λύση σε μια νέα πρόκληση. Η βαθιά ύφεση στην οποία έχουν βυθιστεί πολλές χώρες της Ευρωζώνης ήδη από το 2009 έχει εκτοξεύσει τα ποσοστά της ανεργίας. Συγκεκριμένα, η Ελλάδα έχει άνοδο της ανεργία την τελευταία πενταετία της τάξεως του 20%. Είναι εντυπωσιακό πως ενώ το 2008 η ανεργία κυμαινόταν στο 7%, το 2013 αγγίζει ποσοστά του 25-27% παρουσιάζοντας ω σημάδια βελτίωσης το 2014 τα οποία δεν επιλύουν το τεράστιο πρόβλημα που έχει δημιουργηθεί.

Η κατάρτιση, η υψηλή ποιότητα και η μείωση του ποσοστού εγκατάλειψης του σχολείου αποτελούν σημαντικούς παράγοντες που συμβάλλουν στην ανάπτυξη και στην ανταγωνιστικότητα του συνόλου της Ευρώπης αλλά δεν αντιμετωπίζουν το πρόβλημα που προκάλεσε η οικονομική κρίση. Είναι χαρακτηριστικό ότι οι ανειδίκευτοι εργάτες στην Ευρώπη τείνουν λιγότερο προς την επαγγελματική κινητικότητα ενώ το ποσοστό των ανειδίκευτων αυτών εργατών τείνει να είναι υψηλότερο σε κράτη μέλη και περιφέρειες με χαμηλά ποσοστά απασχόλησης και υψηλή ανεργία, δηλαδή εκείνα που παρουσιάζουν μια σχετική υστέρηση. Η

επαγγελματική κατάρτιση ανειδίκευτων εργατών και ιδίως των γυναικών που παρουσιάζουν υψηλά ποσοστά ανεργίας είναι σημαντική αλλά θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη παράγοντες όπως η ηλικία, το κοινωνικό υπόβαθρο και η περιφέρεια/περιοχή προέλευσης των ανέργων. Η διαρκής κατάρτιση και εκπαίδευση που έλαβε χώρα για πολλά χρόνια πριν από την οικονομική κρίση δεν αποτελεί πανάκεια για την αντιμετώπιση της ανεργίας όταν μια χώρα παρουσιάζει αρνητικά ποσοστά ανάπτυξης.

Σύμφωνα με την ανάλυση των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών που παρουσιάζει η ανεργία στην Ελλάδα η επιλογή της επαγγελματικής κινητικότητας θα σήμαινε την αλλαγή επαγγελματικής κατεύθυνσης και όχι μόνο την αλλαγή εργοδότη. Αυτή θα συνοδευόταν από σεμινάρια κατάρτισης και εξειδίκευσης των ανειδίκευτων εργαζομένων ανδρών και γυναικών οι οποίοι αποτελούν μόνο ένα κομμάτι των Ελλήνων ανέργων. Υπάρχει, ωστόσο, ένα μεγάλο κομμάτι ανθρώπινου δυναμικού υψηλών προσόντων που βρίσκεται εκτός αγοράς εργασίας και επιλέγει τη γεωγραφική μετακίνηση η οποία δεν διαθέτει τον προσωρινό χαρακτήρα της κινητικότητας αλλά τον μόνιμο της μετανάστευσης.

Η επέκταση, λοιπόν, της επαγγελματικής κινητικότητας απαιτεί μέγιστες προσπάθειες και θα πρέπει να λειτουργεί συνδυαστικά με αναπτυξιακά μέτρα για την ενίσχυση της οικονομίας τα οποία θα διευκολύνουν τη γεωγραφική κινητικότητα εντός του ελλαδικού χώρου.

7.2 Μικρή γεωγραφική κινητικότητα

Η γεωγραφική κινητικότητα στην Ε.Ε είναι, επίσης, χαμηλή ιδιαίτερα μεταξύ των κρατών-μελών αλλά και των χωρών μεταξύ τους. Αυτό οφείλεται στην ύπαρξη νομικών, διοικητικών και πρακτικών εμποδίων και εν μέρει σε οικονομικούς, κοινωνικούς και πολιτισμικούς περιορισμούς και συνήθειες.

Αν και τα πρότυπα της γεωγραφικής κινητικότητας μεταβλήθηκαν με τα χρόνια (με όλο και μεγαλύτερη τάση προς την προσωρινή μετανάστευση, την καθημερινή μετακίνηση σε μεγάλες αποστάσεις και τη διασυνοριακή καθημερινή μετακίνηση) το συνολικό ποσοστό της κινητικότητας του εργατικού δυναμικού εξακολουθεί να είναι χαμηλό.

Η ενίσχυση δυνατοτήτων για γεωγραφική κινητικότητα συνδέεται με την ύπαρξη διττών αγορών εργασίας στην Ευρώπη, καθώς οι περιφέρειες υψηλής ανεργίας συνυπάρχουν με περιφέρειες που πάσχουν από ελλείμματα δεξιοτήτων ενώ παράλληλα η επαγγελματική κινητικότητα είναι συχνά προϋπόθεση για την γεωγραφική κινητικότητα. Οι προσπάθειες για την υποστήριξη της γεωγραφικής κινητικότητας πρέπει να συνδυασθούν με μέτρα για την επαγγελματική κινητικότητα αλλά και μέτρα για την ανάπτυξη στις μειονεκτούσες περιφέρειες προκειμένου οι εργαζόμενοι να μετακινούνται μεταξύ τομέων και μεταξύ περιφερειών.

Η μετακίνηση σε μια θέση εργασίας σε κάποια άλλη περιφέρεια ή χώρα περιλαμβάνει και τη στάθμιση τους κόστους σε σχέση με τα οικονομικά οφέλη που θα αποκτηθούν, συμπεριλαμβανομένης της εκτίμησης για τα υφιστάμενα επίπεδα ασφάλειας της θέσης εργασίας και της κοινωνικής προστασίας σε σύγκριση με εκείνα που υπάρχουν αλλού. Στο εσωτερικό των κρατών μελών, παρά τις μόνιμες περιφερειακές ανισότητες, υπάρχει συχνά χαμηλή γεωγραφική κινητικότητα του εργατικού δυναμικού προς περιφέρειες με χαμηλότερη ανεργία και υψηλότερο εισόδημα.

Η εμπειρική έρευνα δείχνει ότι οι άνθρωποι μετακινούνται μόνο εάν αναμένουν αύξηση της αγοραστικής δύναμης λαμβάνοντας υπόψη το κόστος μετακίνησης, τη φορολογία, τις τοπικές τιμές κ.α. Οι μισθολογικές διαφορές μεταξύ των περιφερειών, η δομή του συστήματος φόρων-παροχών και η λειτουργία της στεγαστικής αγοράς επηρεάζουν συνεπώς έντονα την τάση μετακίνησης.

Η μετακίνηση σε μια άλλη χώρα επίσης σημαίνει την υπερπήδηση ενός φάσματος νομικών και διοικητικών εμποδίων που αφορούν σε μεγάλο βαθμό, αλλά όχι αποκλειστικά, τα συστήματα φορολογίας και κοινωνικής ασφάλισης.

Η κατάσταση περιπλέκεται συνήθως περαιτέρω από την ανάγκη να υπάρχει εξοικείωση με την τοπική γλώσσα και τον πολιτισμό. Η πρόοδος όσον αφορά την εκμάθηση των ξένων γλωσσών αφαιρεί ένα από τα κύρια πολιτισμικά και ψυχολογικά εμπόδια στην κινητικότητα και παράσχει τη βάση για την απόκτηση των διαπολιτισμικών δεξιοτήτων και την κατανόηση όλων των διαστάσεων της μετάβασης κάποιου σε μια άλλη χώρα για να ζήσει και να εργαστεί εκεί.

Με την εξάπλωση του νοικοκυριού διπλού εισοδήματος (ζευγάρι εργαζόμενων), η ανάγκη να βρουν και τα δύο άτομα κατάλληλες θέσεις απασχόλησης στην ίδια γεωγραφική περιοχή παρεμποδίζουν την έκταση της γεωγραφικής κινητικότητας.

Υπάρχουν επίσης περαιτέρω σημαντικά κοινωνικά ζητήματα που συνδέονται με την γεωγραφική κινητικότητα. Για να γίνει κάποιος ενσωματωμένο μέλος την κοινωνίας υποδοχής απαιτείται μεταξύ άλλων πρόσβαση σε προσιτή στέγη καθώς και σε υπηρεσίες υγείας και σε κοινωνικές υπηρεσίες. Η πρόσβαση σε αυτές τις υπηρεσίες μπορεί να ποικίλλουν στις διάφορες περιφέρειες της Ε.Ε, γεγονός που μπορεί να διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στη βούληση των ανθρώπων να μετακινηθούν.

Επιπλέον η έλλειψη αναγνώρισης της ανεπίσημης και άτυπης μάθησης μπορεί να προκαλέσει προβλήματα στα άτομα εκείνα που αλλάζουν θέσεις εργασίας, είτε στο εσωτερικό των κρατών μελών είτε μεταξύ τους, η έλλειψη αναγνώρισης των επίσημων εκπαιδευτικών και επαγγελματικών τυπικών προσόντων στα κράτη μέλη και η έλλειψη διαφάνειας των συστημάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης αποτελούν σημαντικά εμπόδια για την αναζήτηση εργασίας σε μια άλλη χώρα. Αυτό δε ισχύει μόνο για άτομο που αναζητά εργασία, αλλά δημιουργεί δυσκολίες και για τα μέλη της οικογένειας που θα πρέπει να αλλάξουν ενδεχομένως εκπαιδευτικό σύστημα²⁰.

7.3 Περιφερειακή Ανάπτυξη, Κινητικότητα, Ανεργία

Είναι ευρύτερα αποδεκτό ότι οι περιφέρειες τόσο εντός του ελλαδικού χώρου όσο και εντός της Ε.Ε παρουσιάζουν έντονη διαφοροποίηση και ποικιλομορφία που συχνά αποδίδεται στα γεωγραφικά τους χαρακτηριστικά, στους φυσικούς πόρους, στις πληθυσμιακές εξελίξεις και την πληθυσμιακή τους πυκνότητα καθώς και στις γενικότερες κοινωνικο-οικονομικές τους εξελίξεις. Επιπλέον, σε πολλές περιφέρειες σημειώνονται σημαντικές μεταβολές που προέρχονται από τις τάσεις της παγκοσμιοποίησης, της διεθνούς οικονομίας και της φιλελευθεροποίηση του διεθνούς εμπορίου καθώς και από τις μεταρρυθμίσεις που έχουν σημειωθεί στον τομείς όπως η Κοινή Αγροτικής Πολιτικής και η ενδυνάμωση του ρόλου των Διαρθρωτικών Πολιτικών. Οι μεταβολές αυτές σε συνδυασμό με την έντονη ετερογένεια που εμφανίζεται, δεν επηρεάζουν όλες τις περιφέρειες κατά τον ίδιο τρόπο με αποτέλεσμα να παρατηρούνται έντονες διαφορές στις οικονομικές και γενικότερα αναπτυξιακές τους δυνατότητες.

²⁰ www.europa.gr

Οι αναπτυξιακές επιδόσεις συχνά ταυτίζονται με την ικανότητα μιας τοπικής οικονομίας να αυξάνει ή να συγκρατεί τον τοπικό της πληθυσμό, να εξασφαλίζει δυνατότητες απασχόλησης και να διατηρεί σε μακροχρόνια βάση την οικονομική και κοινωνική της βιωσιμότητα. Καθώς οι αναπτυξιακές επιδόσεις διαφέρουν σημαντικά, ιδιαίτερα ως προς τις μεταβολές στην απασχόληση, « η επίτευξη μιας περισσότερο ισόρροπης ανάπτυξης της απασχόλησης παραμένει μία από τις μεγαλύτερες προκλήσεις που έχει να αντιμετωπίσει η Ευρωπαϊκή Ένωση». (European Commission, 2001).

Στην περίπτωση της Ελλάδας η οικονομική κρίση του 2008-2009 επιδείνωσε την ανισότητα των περιφερειών στο εσωτερικό της χώρας και εκτόξευσε τα ποσοστά ανεργίας στις αδύναμες περιφέρειες πλήττοντας, ωστόσο, και περιοχές όπως η Αττική η οποίες παρουσίαζαν χαμηλά ποσοστά ανεργίας την περίοδο 2004-2008. Η συρρίκνωση τους δευτερογενούς τομέα οδήγησε στη μεταπήδηση εργαζομένων στον τριτογενή δημιουργώντας μια οικονομία η οποία στηρίζεται κυρίως στην παροχή υπηρεσιών προς τρίτους. Η έλλειψη ισχυρής παραγωγικής βάσης αποτρέπει την επίτευξη οικονομικής μεγέθυνσης η οποία θα επέτρεπε τη μείωση της ανεργίας και την άνοδο του ποσοστού απασχόλησης.

Σύμφωνα με την Μητούλα (2006) προσδιοριστικοί παράγοντες της ανάπτυξης ενός τόπου αποτελούν η μακροπρόθεσμη σταθερότητα, η βελτίωση της ανταγωνιστικότητας της οικονομίας, η αύξηση της παραγωγικότητας, η ενίσχυση της απασχόλησης, η καταπολέμηση της ανεργίας, η ενδυνάμωση των δημιουργικών δυνάμεων, η αξιοποίηση των παραγωγικών πόρων, η ορθολογική χρήση της γης και των φυσικών πόρων και η ενδυνάμωση των ασθενέστερων κοινωνικών ομάδων. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο η καταπολέμηση της ανεργίας θα πρέπει να προκύψει ως αποτέλεσμα της οικονομικής ανάπτυξης. Η προτεινόμενη επαγγελματική και γεωγραφική κινητικότητα θα μπορούσε να λειτουργήσει ως επιπλέον λύση μιας υπάρχουσας αναπτυξιακής πολιτικής η οποία θα στόχευε στην ενίσχυση των Περιφερειών στο εσωτερικό της χώρας.

Οι θεωρίες της ανισοροπίας-υπανάπτυξης που κυριαρχούν στο χώρο της Περιφερειακής Πολιτικής υποστηρίζουν πως οι περιφερειακές ανισότητες αποτελούν κύριο χαρακτηριστικό του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής που τείνουν να διευρύνονται καθώς η οικονομία αφήνεται να λειτουργήσει στα πλαίσια της ελεύθερης αγοράς. Η κρατική παρέμβαση θεωρείται απαραίτητη για να μειωθούν οι ανισότητες και να προωθηθεί η ανάπτυξη στις καθυστερημένες περιφέρειες (Δεληθέου, 2006).

Είναι πρόδηλο ότι οι επιπτώσεις της βαθιάς ύφεσης θα μπορούσαν να αντιμετωπιστούν με ενίσχυση των Περιφερειών τόσο στο εσωτερικό της Ελλάδας με τις ιδιομορφίες που παρουσιάζει αλλά και στο σύνολο της Ε.Ε., η οποία παρουσιάζει ανισότητες ειδικά στο δίπολο Βορρά-Νότου.

Η θεωρία του Perroux για τους πόλους ανάπτυξης υποστηρίζει ότι τόσο η χωρική όσο και η βιομηχανική ανάπτυξη δεν εμφανίζονται παντού ταυτόχρονα, αλλά σε σημεία ή πόλους ανάπτυξης με διαφορετική ένταση και απλώνονται ταυτόχρονα μέσα από διάφορα « κανάλια» προκαλώντας διαφορετικά αποτελέσματα για το σύνολο της κοινωνίας. Η κύρια ιδέα της θεωρίας στηρίζεται στη διαπίστωση, ότι η χωρική συγκέντρωση οικονομικών δραστηριοτήτων σε ένα αστικό κέντρο που το περιβάλλει μια καθυστερημένη ή προβληματική περιοχή, θα αυξήσει το εισόδημα της περιοχής στο σύνολό της. Η αύξηση θα είναι μεγαλύτερη από αυτή που θα μπορούσε να προκληθεί αν οι οικονομικές δραστηριότητες δεν ήταν συγκεντρωμένες αλλά κατανεμημένες με τρόπο τυχαίο ή ομοιόμορφο (Μπαλαμού 2006, Δεληθέου, 2006). Η βάση των πόλων ανάπτυξης είναι η κινητήρια βιομηχανία, η βιομηχανία που έχει υψηλότερους από το μέσο όρο ρυθμούς ανάπτυξης και είναι ταυτόχρονα βιομηχανία-κλειδί για την συνολική ανάπτυξη, αποτελεί δηλαδή ισχυρό κρίκο του παραγωγικού συστήματος επειδή διατηρεί ισχυρές διασυνδέσεις με τις άλλες βιομηχανίες (η αύξηση του προϊόντος της προκαλεί πολύ πιο σημαντική αύξηση του προϊόντος στο σύνολο του παραγωγικού συστήματος).

Μέσα σε αυτό πλαίσιο, η δημιουργία πόλων ανάπτυξης σε διαφορετικά σημεία θα συμπαρέσυρε το σύνολο της οικονομίας σε αναπτυξιακή τροχιά, θα ευνοούσε την κινητικότητα τόσο επαγγελματική όσο και γεωγραφική και θα οδηγούσε σε μείωση της ανεργίας. Η κινητικότητα τόσο επαγγελματική όσο και γεωγραφική δεν θα μπορούσε να επιφέρει επιθυμητά αποτελέσματα σε χώρες όπως η Ελλάδα που βρίσκονται σε φάση βαθιάς οικονομικής ύφεσης καθώς θα οδηγούσε στη συγκέντρωση του εργατικού δυναμικού στις αναπτυγμένες περιφέρειες ενισχύοντας ακόμα περισσότερο τις ήδη υπάρχουσες ανισότητες. Η κινητικότητα αποτελεί ένα πρόσκαιρο μέτρο αντιμετώπισης της ανεργίας χωρίς, ωστόσο, να επιλύει το πρόβλημα στη ρίζα του. Το αποτέλεσμα θα ήταν να δημιουργηθούν αναπτυγμένες χώρες εντός της Ε.Ε ή και αναπτυγμένες περιφέρειες εντός των χωρών χωρίς να επιτευχθεί μια ισόρροπη οικονομική ανάπτυξη

Συμπεράσματα και Προτάσεις

Η ανεργία στην Ελλάδα αποτελούσε διαχρονικά ένα μείζον κοινωνικό ζήτημα που απασχόλησε τις εκάστοτε κυβερνήσεις οι οποίες στην προσπάθειά τους να αντιμετωπίσουν το φαινόμενο εφάρμοσαν σειρά πολιτικών που άλλοτε επέφεραν τα αναμενόμενα αποτελέσματα και άλλοτε όχι. Η οικονομική κρίση που εμφανίστηκε παγκοσμίως το 2008 και άρχισε να δείχνει τα πρώτα σημάδια της στη χώρα το 2009 έφερε στην επιφάνεια τα ήδη υπάρχοντα προβλήματα που είχαν καλυφθεί από την επίπλαστη οικονομική ανάπτυξη της δεκαετίας του 2000.

Πριν την οικονομική κρίση, η ανεργία στην Ελλάδα θα μπορούσε να χαρακτηριστεί διαρθρωτικής φύσεως καθώς τα μεγαλύτερα προβλήματα εντοπιζόνταν στην παραγωγική βάση και δομή της οικονομίας. Ωστόσο, η οικονομική ύφεση μετέτρεψε ως ένα βαθμό την ανεργία σε κυκλική-ελλιπούς ζήτησης ως αποτέλεσμα της συρρίκνωσης του παραγωγικού τομέα και της αδυναμίας ανασυγκρότησης της ελληνικής οικονομίας. Τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της ελληνικής ανεργίας και απασχόλησης, υψηλή νεανική και γυναικεία ανεργία, ανεργία που πλήττει κατηγορίες εργαζομένων με υψηλά προσόντα αλλά και η συρρίκνωση της απασχόλησης στον δευτερογενή τομέα και σε συγκεκριμένες περιφέρειες μάς προσφέρουν μια ολοκληρωμένη εικόνα μέσω της οποίας θα μπορούσαν να υιοθετηθούν και τα κατάλληλα μέτρα αντιμετώπισης.

Η κινητικότητα τόσο επαγγελματική όσο και γεωγραφική προτείνεται τα τελευταία χρόνια ως λύση για την αντιμετώπιση της ανεργίας σε ευρωπαϊκό επίπεδο μέσα στα πλαίσια της Ευρωπαϊκής Στρατηγικής για την Απασχόληση η οποία αναγνωρίζει μόνο την ανεργία μόνος ως διαρθρωτική και υιοθετεί προς αυτή τη κατεύθυνση τις ευέλικτες μορφές απασχόλησης αποκλείοντας την ύπαρξη της κυκλικής ανεργίας που θα επέτρεπε την εφαρμογή μακροοικονομικών πολιτικών. Η νέα στρατηγική «Ευρώπη 2020» κινείται προς αυτή την κατεύθυνση θέτοντας ως στόχο την αύξηση της απασχόλησης μέσω της κινητικότητας. Τα ποσοτικά δεδομένα, ωστόσο, δείχνουν ότι τόσο στην Ελλάδα όσο και στις περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες η κινητικότητα είναι περιορισμένη εξαιτίας οικονομικών, κοινωνικών και πολιτισμικών παραγόντων.

Επομένως, η λύση της κινητικότητας ακόμα και στην περίπτωση της βαθιάς οικονομικής ύφεσης δεν κρίνεται ιδιαίτερα αποτελεσματική στην αντιμετώπιση της

ανεργίας καθώς αποτελεί ένα μέτρο προσωρινού χαρακτήρα που δεν θα οδηγούσε σε ουσιαστική λύση του προβλήματος αλλά αντιθέτως θα ενίσχυε τις ανισότητες εντός της Ε.Ε και εντός των περιφερειών στο εσωτερικό των κ-μ.

Μέσα σε αυτό το πλαίσιο προτείνεται ο συνδυασμός μέτρων αναπτυξιακής πολιτικής στις Περιφέρειες και κινητικότητας των εργαζομένων (επαγγελματικής και γεωγραφικής) με στόχο την οικονομική ανάπτυξη και την καταπολέμηση της ανεργίας.

Συγκεκριμένα :

- Δημιουργία πόλων ανάπτυξης του δευτερογενούς τομέα στις Περιφέρειες της Ελλάδας που διαθέτουν τα μεγαλύτερα ποσοστά ανεργίας (Ανατολική Μακεδονία/Θράκη, Κεντρική και Δυτική Μακεδονία, Θεσσαλία, Αττική)
- Ενίσχυση της δυναμικής του τριτογενούς τομέα και του συγκριτικού πλεονεκτήματος που διαθέτει η Ελλάδα στον τομέα του τουρισμού
- Ενθάρρυνση της γεωγραφικής κινητικότητας στο εσωτερικό της χώρας ανάλογα με τις ανάγκες που θα ανακύψουν μέσα από την εφαρμογή αναπτυξιακής στρατηγικής των Περιφερειών.
- Ενίσχυση της επαγγελματικής κινητικότητας με στοχευόμενα προγράμματα κατάρτισης και εκπαίδευσης που θα ανταποκρίνονται στις ανάγκες της οικονομίας και της αγοράς και θα απευθύνονται σε συγκεκριμένες ηλικιακές ομάδες και κατηγορίες ανέργων (νέοι, γυναίκες)
- Ειδικά προγράμματα κάλυψης θέσεων εργασίας που θα απευθύνονται σε μεγαλύτερες ηλικιακές ομάδες που πλήττονται από την ανεργία (ηλικίες 45-64) και δεν μπορούν να απορροφηθούν από την αγορά εργασίας.

Οι παραπάνω προτάσεις αποτελούν ένα συνδυασμό μέτρων αναπτυξιακής πολιτικής και κινητικότητας έτσι ώστε η τελευταία να μπορέσει να λειτουργήσει αποτελεσματικά μέσα σε ένα περιβάλλον που θα προσφέρει νέες θέσεις εργασίας ευνοώντας τη μετακίνηση είτε σε διαφορετικό κλάδο είτε σε γεωγραφική περιοχή.

Βιβλιογραφία

Ελληνική

- Αγαπητός Γ.(2008), *Λεξικό Νέας οικονομίας*, Αθήνα: Αγαπητός, σ. 65
- Απέργης Ν. (2005), *Σύγχρονη Οικονομική*, Αθήνα: Rosilli, σ. 135
- Βαβούρας Ι., (1994), *Εθνική Οικονομική Πολιτική και ΟΝΕ*, Αθήνα: Παπαζήσης, σ. 85
- Βαβούρας Ι. (1998), *Οικονομική Πολιτική*, Αθήνα: Παπαζήσης, σ. 102, 221
- Δεληθέου Β. (2006), *Τοπική Ανάπτυξη και Αυτοδιοίκηση. Θεσμικό πλαίσιο. Αναπτυξιακά Προγράμματα και Παγκοσμιοποίηση*, Αθήνα: Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο
- Δεδουσόπουλος Α. (2000), *Η κρίση στην αγορά εργασίας*, Τόμος Α΄: Θεωρίες της ανεργίας, Αθήνα: Τυπωθήτω
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2010), «Νεολαία σε κίνηση-ενίσχυση της στήριξης των νέων της Ευρώπης», 15.09.2010, Βρυξέλλες
- Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, «Η Ε.Ε επιδιώκει να θέσει τους εργαζόμενους εν κινήσει», 20-02-2006 στο www.futurdeleurope.parlament.gr
- Εφημερίδα Καθημερινή (2014). «Η τεχνολογική πρόοδος απειλεί το 54% των θέσεων εργασίας της Ε.Ε», 23.07.2014
- ΙΝΕ-ΓΣΕΕ (2008), *Ετήσια Έκθεση για την ελληνική οικονομία 2007-2008*, Μέρος 5^ο, σ.111
- ΙΝΕ-ΓΣΕΕ (2013), *Ελληνική Οικονομία και Απασχόληση*, Ετήσια Έκθεση σ. 233
- Ιωακείμογλου Η-Ρωμανιάς Γ. (2000), *ΟΝΕ και Απασχόληση*, Αθήνα: ΙΣΤΑΜΕ, σ. 135-139
- Καραμεσίνη Μ. (2011), « Η πολιτική απασχόλησης της Ευρωπαϊκής ένωσης αντιμέτωπη με την οικονομική κρίση», 4^ο Επιστημονικό Συνέδριο της Ελληνικής Εταιρείας Κοινωνικής Πολιτικής «Ο ρόλος της κοινωνικής πολιτικής σήμερα : κριτικές προσεγγίσεις και προκλήσεις», Αθήνα, 10-11 Μαρτίου 2011
- Κατσανέβας Θ., (2001), *Οικονομική της εργασίας και εργασιακές σχέσεις*, Αθήνα: Σταμούλης, σ. 60, 248-250
- Κουφάρης Γ. (2010), «Η παγκόσμια οικονομική κρίση και οι χρηματιστηριακές αγορές», στο περιοδικό *Χρήμα*, Ιανουάριος-Φεβρουάριος 2010

- Κόνσολας Ν. (1997), *Σύγχρονη Περιφερειακή Οικονομική Πολιτική*, Αθήνα: Παπαζήσης
- Κοτζαμάνης Β. (1996), «Δημογραφική και κοινωνική γήρανση : Μύθοι και πραγματικότητα» στο *Γήρανση και Κοινωνία: Πρακτικά Πανελληνίου Συνεδρίου ΕΚΚΕ*, 1996, επιμ. Κοτζαμάνης Β., Μαράτου-Αλιμπραντή Λ., Τεπέρογλου Α. και Τζωρτζοπούλου Μ.
- Κοτζαμάνης Β. (2000), *Οι δημογραφικές εξελίξεις κατά τη μεταπολεμική περίοδο στις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης και στην Ελλάδα : μια πρώτη προσέγγιση*, Αθήνα: ΕΚΚΕ
- Κοτζαμάνης Β. (2002), «Δημογραφικές εξελίξεις και προοπτικές στην Ν.Α Ευρώπη», Αθήνα: Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών, σ. 101-138
- Κοτζαμάνης Β. (2004), « Δημογραφικές εξελίξεις και προοπτικές στη ΝΑ Ευρώπη» στο *Νέο δημογραφικό τοπίο του 21^{ου} αιώνα: Εξελίξεις, Επιπτώσεις, Πολιτικές*, επιμ. Μπάγκαβος Χ. και Μωυσίδης Α. , Αθήνα: Gutenberg
- Κασιμάτη Κ. (2004), *Δομές και ροές, το φαινόμενο της επαγγελματικής και κοινωνικής κινητικότητας*, Αθήνα: Gutenberg
- Μπάγκαβος Χ. (2003), *Δημογραφικές μεταβολές, αγορά εργασίας και συντάξεις στην Ελλάδα και την Ευρωπαϊκή Ένωση*, Αθήνα: Gutenberg
- Μπαλούρδος Δ. (1997), « Δημογραφική μετάβαση και δημογραφικό πρόβλημα της Ελλάδας: Θεωρητικοί και μεθοδολογικοί προβληματισμοί», Αθήνα: Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών, 94, σ. 3-44
- Μητροπούλου, (2006), *Γυναικεία απασχόληση και ανεργία*, Αθήνα: Πάντειο Πανεπιστήμιο
- Μπούρας & Λυκούρας (2011), *Η οικονομική κρίση και οι επιπτώσεις της στην ψυχική υγεία*, Αθήνα: Εγκέφαλος
- Μητούλα Ρ. (2006), *Βιώσιμη Περιφερειακή Ανάπτυξη στην Ε.Ε και ανασυγκρότηση του ελληνικού αστικού περιβάλλοντος*, Αθήνα: Σταμούλης
- Πουρναράκης Ε. –Χατζηκωνσταντίνου Γ. (2004), *Αρχές οικονομικής*, Αθήνα: Ζυγός
- Πετράκη Κώττη Α. – Κώττης Γ., (2000), *Σύγχρονη Μακροοικονομική*, Αθήνα: Ευγ. Μπένου

- Πετρινώτη Ξ. (1989), *Αγορές εργασίας : οικονομικές θεωρίες και έρευνες*, Αθήνα: Παπαζήσης, σ. 277
- Πουρναράκης Ε. (1997), *Μακροοικονομία: θεωρία και πολιτική*, Τόμος Α΄, Αθήνα: Σμπίλιας
- Πατέλης Δ., (1997), *Όψεις της ανεργίας :κοινωνικές και ψυχολογικές επιπτώσεις*, Αθήνα: ΙΝΕ-ΓΣΕΕ
- Σκούτελης Γ. (1996), *Ανεργία: αίτια και λύσεις*, Αθήνα: Financial Forum σ. 37-38
- Συμβούλιο της Ε.Ε, «Πρόταση για απόφαση του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου της Ε.Ε με τις κατευθυντήριες γραμμές για τις πολιτικές απασχόλησης των κρατών μελών: μέρος II των Ενιαίων Κατευθυντήριων γραμμών της Ευρώπης 2020», 10907/10, 9.09.2010, Βρυξέλλες
- Παπαϊωάννου (2012), *Η ανεργία τα τελευταία δέκα χρόνια στην Ελλάδα*, Αθήνα: Πανεπιστήμιο Πειραιά
- Τζεκίνης Χ. –Κουτρούκης Θ., (1994), «Η μερική απασχόληση στην Ελλάδα», περιοδικό *Οικονομικά Χρονικά*, Αθήνα
- Τσουλφίδης Λ., (2010) «Από την οικονομική άνθηση στην κρίση του 1930» [From Economic Prosperity to the Depression of the 1930s] MPRA 31746, University Library of Munich, Germany, σ. 55-61
- Υπουργείο Οικονομικών, (2010), *Οικονομικές εξελίξεις του 2009 και προοπτικές για το 2010*, Αθήνα
- Φρεμεντίτης Σ., «Χαμηλή κινητικότητα εργαζομένων στην Ε.Ε», 11-11-2006 στο [www. zhteitai.gr](http://www.zhteitai.gr)
- Φωτάκης Κ. (2001), «Η δημογραφική γήρανση και κοινωνία της γνώσης: Επιπτώσεις στην αγορά εργασίας στις συντάξεις» στο *Δημογραφική γήρανση, αγορά εργασίας και κοινωνική προστασία: τάσεις, προκλήσεις και πολιτικές επιμ.* Κικίλιας Η., Μπάγκαβος Χ., Τήνιος Π., και Χλέτσος Μ., Ε.Ι.Ε, Αθήνα: Σάκκουλας

Ξενόγλωσση

- Bowles Samuel, (1972), « I.Q and U.S class structure», *Social Policy*, November/December 1972

- Busch K., (1985), *Mythen uber den Weltmarkt II*, Prokla, Vol. 60, pp. 160-175
- Cole Robert, (1979), *Work, mobility and participation*, United States :University of California Press
- European Commission,(2001), *A framework for indicators for the economic and social dimensions of sustainable agriculture and rural development*, Brussels
- Gordon, (1972), *Theories of poverty and unemployment*, New York: Lexington Books

Ηλεκτρονικές Διευθύνσεις

- ΕΛ.ΣΤΑΤ : www.statistics.gr
- European Union : www.europa.eu.int
- Eurostat : www.ec.europa.eu
- Council of Europe : www.coe.int
- Ευρωπαϊκό Ίδρυμα για τη βελτίωση των Συνθηκών διαβίωσης και εργασίας : www.eur-lex.europa.eu
- Πάντειο Πανεπιστήμιο www.panteion.gr
- www.capital.gr
- Gallup World Poll Survey : www.gallup.com
- www.monthlyreview.gr
- www.edujob.gr

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Γράφημα 2 : Ανεργία (%) ανά φύλο 2004-2008

	2004	2005	2006	2007	2008
ΑΝΤΡΕΣ	6,7	6,2	5,7	5,3	5,1
ΓΥΝΑΙΚΕΣ	16,3	15,5	13,8	12,8	11,5
ΣΥΝΟΛΟ	52,9	52,9	53,1	52,9	53,0

Γράφημα 3: Ανεργία (%) ανά ηλικιακή ομάδα 2004-2008

	2004	2005	2006	2007	2008
15-19	33,9	33,1	31,8	26,7	26,2
20-24	25,2	24,6	23,8	22,0	21,2
25-29	16,0	15,1	14,0	14,2	13,1
30-44	9,2	8,9	8,0	7,5	6,9
45-64	5,3	5,2	4,5	4,2	4,0
65+	1,1	1,6	1,2	1,1	0,8
ΣΥΝΟΛΟ	52,9	52,9	53,1	52,9	53,0

Γράφημα 4 : Ανεργία (%) σε σχέση με το βαθμό αστικότητας 2004-2008

	2004	2005	2006	2007	2008
ΑΣΤΙΚΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ	11,0	10,5	9,5	8,8	8,1
ΗΜΙΑΣΤΙΚΕΣ	10,8	9,6	8,4	8,3	7,5
ΑΓΡΟΤΙΚΕΣ	9,0	8,7	7,7	7,0	6,7
ΣΥΝΟΛΟ	10,6	10,0	9,0	8,4	7,8

Γράφημα 5 : Ανεργία (%) ανά Περιφέρεια 2004-2008

	2004	2005	2006	2007	2008
ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ/ΘΡΑΚΗ	13,5	12,4	11,2	10,5	9,3
ΚΕΝΤΡΙΚ. ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ	12,9	11,5	10,1	9,6	8,3
ΔΥΤΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ	19,3	21,3	17,5	14,2	13,3
ΗΠΕΙΡΟΣ	12	12	10,5	11,6	10,7
ΘΕΣΣΑΛΙΑ	9,2	9,2	7,8	7,4	7,9
ΙΟΝΙΑ ΝΗΣΙΑ	12,8	8,7	13,4	10,2	9,4
ΣΤΕΡΕΑ ΕΛΛΑΔΑ	13	11,2	9,1	10,4	9,4
ΔΥΤΙΚΗ ΕΛΛΑΔΑ	12,4	10,2	9,2	9,7	9,7
ΑΤΤΙΚΗ	9,3	9,1	8,5	7,8	6,7
ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ	9,1	8,6	7,6	7,5	7,2
ΒΟΡΕΙΟ ΑΙΓΑΙΟ	9,6	10,2	9,7	8,3	5,5
ΝΟΤΙΟ ΑΙΓΑΙΟ	8,7	9,1	8,9	8,4	7,2
ΚΡΗΤΗ	8	6,9	7	5,7	6,5
ΣΥΝΟΛΟ ΧΩΡΑΣ	10,6	10	9	8,4	7,8

Γράφημα 6: Απασχολούμενοι (%) ανά κλάδο 2004-2008

	2004	2005	2006	2007	2008
ΠΡΩΤΟΓΕΝΗΣ	12,4	12,2	11,7	11,3	11,1
ΔΕΥΤΕΡΟΓΕΝΗΣ	22,4	22,4	22,0	22,4	22,2
ΤΡΙΤΟΓΕΝΗΣ	65,2	65,4	66,3	66,2	66,6

Γράφημα 7 : Τριμηνιαία ανεργία περιόδου 2009-2015

ΤΡΙΜΗΝΑ	ΤΡΙΜΗΝΙΑΙΑ % ΑΝΕΡΓΙΑΣ
Α΄ τρίμηνο 2009	9,5
Β΄ τρίμηνο 2009	9,0
Γ΄ τρίμηνο 2009	9,4
Δ΄ τρίμηνο 2009	10,5
Α΄ τρίμηνο 2010	11,9
Β΄ τρίμηνο 2010	12,0
Γ΄ τρίμηνο 2010	12,6
Δ΄ τρίμηνο 2010	14,4
Α΄ τρίμηνο 2011	16,1
Β΄ τρίμηνο 2011	16,5
Γ΄ τρίμηνο 2011	17,9
Δ΄ τρίμηνο 2011	20,9
Α΄ τρίμηνο 2012	22,8
Β΄ τρίμηνο 2012	23,8
Γ΄ τρίμηνο 2012	24,9
Δ΄ τρίμηνο 2012	26,2
Α΄ τρίμηνο 2013	27,6
Β΄ τρίμηνο 2013	27,3
Γ΄ τρίμηνο 2013	27,2
Δ΄ τρίμηνο 2013	27,8
Α΄ τρίμηνο 2014	27,8

Β' τρίμηνο 2014	26,6
Γ' τρίμηνο 2014	25,5
Δ' τρίμηνο 2014	26,1
Α' τρίμηνο 2015	26,6

Γράφημα 9 : Κατανομή ανέργων (%) ανά ηλικιακή ομάδα 2009-2015

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015 Q1
15-19	31,34	39,08	56,62	65,75	72,13	61,85	59,74
20-24	24,77	32,09	42,95	53,58	56,05	51,12	50,94
25-29	15,06	19,70	29,43	37,36	43,32	40,77	39,66
30-44	8,61	11,73	16,34	23,04	26,01	25,40	25,69
45-64	5,74	7,81	11,08	16,59	19,21	19,47	20,41
65+	0,86	1,36	2,55	4,46	9,07	10,78	9,29
ΣΥΝΟΛΟ	9,62	12,71	17,86	24,44	27,47	26,49	26,64

Γράφημα 10 : Κατανομή ανέργων (%) ανά φύλο 2009-2015

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015 Q1
ΑΝΤΡΕΣ	6,97	10,03	15,12	21,54	24,47	23,60	23,48
ΓΥΝΑΙΚΕΣ	13,28	16,34	21,51	28,21	31,35	30,17	30,59
ΣΥΝΟΛΟ	9,62	12,71	17,86	24,44	27,47	26,49	26,64

Γράφημα 13: Κατανομή ανέργων (%) σε σχέση με το βαθμό αστικότητας 2009-2014

ΒΑΘΜΟΣ ΑΣΤΙΚΟΤΗΤΑΣ	2009	2010	2011	2012	2013	2014	Μ.Ο
1.ΑΣΤΙΚΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ	6,83	8,93	12,92	17,76	19,76	18,88	14,18
<i>α.Περιφέρεια πρωτευούσης</i>	2,94	4,00	5,85	8,61	9,57	9,26	6,70
<i>β. Πολεοδομικό συγκρότημα Θεσ/νίκης</i>	1,04	1,29	1,86	2,36	2,49	2,36	1,90
<i>γ. Λοιπές αστικές περιοχές</i>	2,85	3,64	5,21	6,78	7,71	7,26	5,58
2.ΗΜΙΑΣΤΙΚΕΣ	1,28	1,71	2,29	2,96	3,29	3,33	2,48
3.ΑΓΡΟΤΙΚΕΣ	1,51	2,07	2,66	3,72	4,41	4,28	3,11

Γράφημα 14: Κατανομή ανέργων (%) ανά Περιφέρεια 2009-2014

	2009	2010	2011	2012	2013	2014
ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ/ΘΡΑΚΗ	11,2	14,7	20,0	23,0	27,6	25,2
ΚΕΝΤΡΙΚ. ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ	8,1	12,0	16,6	22,5	28,0	26,5
ΔΥΤΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ	13,4	16,4	24,1	27,2	29,8	27,9
ΗΠΕΙΡΟΣ	11,2	12,5	15,8	22,7	27,6	27,4
ΘΕΣΣΑΛΙΑ	8,7	11,6	16,3	22,0	25,9	26,2
ΙΟΝΙΑ ΝΗΣΙΑ	10,0	14,7	12,1	12,9	17,2	19,6
ΣΤΕΡΕΑ ΕΛΛΑΔΑ	10,9	11,4	17,1	27,7	28,6	27,0
ΔΥΤΙΚΗ ΕΛΛΑΔΑ	9,5	11,4	16,8	24,0	26,1	25,2
ΑΤΤΙΚΗ	9,1	12,6	18,0	25,8	28,7	27,3
ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ	8,1	9,8	13,4	18,6	21,7	22,1

ΒΟΡΕΙΟ ΑΙΓΑΙΟ	6,7	9,1	15,4	22,9	21,6	23,8
ΝΟΤΙΟ ΑΙΓΑΙΟ	11,4	14,1	14,3	15,5	21,6	20,3
ΚΡΗΤΗ	9,3	11,4	14,3	20,9	23,5	20,8
ΣΥΝΟΛΟ ΧΩΡΑΣ	9,6	12,7	17,9	24,4	27,5	26,5

Γράφημα 16 : Απασχολούμενοι (%) ανά κλάδο 2009-2014

	2009	2010	2011	2012	2013	2014
ΠΡΩΤΟΓΕΝΗΣ ΤΟΜΕΑΣ	11,7	12,4	12,3	13,0	13,7	13,6
ΔΕΥΤΕΡΟΓΕΝΗΣ	21,1	19,6	17,7	16,5	15,6	15,0
ΤΡΙΤΟΓΕΝΗΣ	67,2	68,0	70,0	70,5	70,7	71,4

Γράφημα 17 : Ανεργία (%) ανά μορφωτικό επίπεδο

	2009	2010	2011	2012	2013	2014
ΑΕΙ/ΑΤΕΙ	25,3	31,6	43,8	57,1	64,4	60,9
ΜΕΣΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ	21,9	28,6	39,2	54,3	62,6	60,3
ΔΗΜΟΤΙΚΟ	17,8	24,1	40,4	52,0	65,2	67,3
ΔΕΝ ΠΗΓΕ ΚΑΘΟΛΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟ	14,5	20,3	28,5	38,6	40,3	36,8
ΣΥΝΟΛΟ Ε.Δ	53,4	53,5	52,7	52,3	52,05	51,8

Εθνική Σχολή Δημόσιας Διοίκησης και Αυτοδιοίκησης (ΕΣΔΔΑ)
Πειραιώς 211, ΤΚ 177 78, Ταύρος
τηλ: 2131306349 , fax: 2131306479
www.ekdd.gr